

Företagsekonomiska institutionen
Ekonomihögskolan vid Lunds universitet

Magisteruppsats
Maj 2003

IAS 39

ur ett borgenärsperspektiv

Handledare:
Michael Thorstensson

Författare:
Lisa Albertsson
Anna Avdeitchikova

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 PROBLEMDISKUSSION	6
1.2.1 Redovisning av finansiella instrument.....	7
1.2.2 Verkliga värden kontra historiska värden	8
1.2.3 Agentproblematiken och skydd för företagets borgenärer	9
1.2.4 IAS 39 ur ett borgenärsperspektiv	11
1.3 SYFTE	12
1.4 AVGRÄNSNINGAR	12
1.5 DISPOSITION	13
2 METOD	15
2.1 VAL AV ÄMNE	15
2.2 OM FÖRESTÄLLNINGSRAM OCH VAL AV PERSPEKTIV	16
2.3 VAL AV METOD	17
2.4 VAL AV TEORI OCH TEORETISK REFERENSRAM	18
2.5 INTERVJUER	19
2.5.1 Urval av respondenter.....	19
2.5.2 Tillämpade intervjutekniker.....	21
2.6 ÖVRIG INFORMATIONSSAMLING	22
2.7 KÄLLKRITIK.....	23
3 Borgenärsskydd i ABL	25
3.1 KAPITALSKYDDSREGLERNA	25
3.1.1 Beloppsspärren.....	26
3.1.2 Försiktighetsregeln.....	26
3.2 REDOVISNINGENS BETYDELSE FÖR KAPITALSKYDD	27
4 STUDIENS TEORETISKA REFERENSRAM	28
4.1 DEN KLASSISKA ANSATSEN	28
4.2 BESLUTSANVÄNDBARHETSSYNSÄTTET	29
4.3 INFORMATION ECONOMICS	30
5 TEORIER FÖR REDOVISNING	32
5.1 UTVECKLINGEN I USA	32
5.2 FASBS CONCEPTUAL FRAMEWORK	34
5.2.1 Redovisningens syfte.....	34
5.2.2 Kvalitativa egenskaper.....	35
5.3 GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER	42
5.3.1 Försiktighetsprincipen.....	43
5.3.2 Matchningsprincipen.....	45
5.3.3 Realisationsprincipen.....	46
5.3.4 Objektivitetsprincipen	48
5.4 VÄRDERINGSMETODER	50
5.4.1 Historiska värden	51
5.4.2 Verkliga värden	52
5.4.3 Lägsta värdets princip – en kombination	55
6 TEORIER OM REDOVISNING	56
6.1 PRINCIPAL-AGENTTEORIN	56
6.2 LÅNGIVARE-AKTIEÄGARERELATIONEN	58

6.2.1	<i>Adverse selection</i>	60
6.2.2	<i>Moral hazard</i>	61
6.2.3	<i>Olika konfliktsituationer</i>	62
6.2.4	<i>Agentkostnader</i>	64
6.2.5	<i>Bond covenants</i>	65
6.3	KRITIK MOT AGENTTEORIN	66
7	REDOVISNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT	68
7.1	DAGENS REDOVISNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT	68
7.2	IAS 39 "FINANCIAL INSTRUMENTS: RECOGNITION AND MEASUREMENT"	69
7.2.1	<i>Upp- och bortbokning av finansiella instrument</i>	69
7.2.2	<i>Värdering av finansiella instrument</i>	70
7.2.3	<i>Säkringsredovisning</i>	71
8	EMPIRISKA RESULTAT	72
8.1	REDOVISNING OCH VÄRDERING AV FINANSIELLA INSTRUMENT	72
8.1.1	<i>Dagens redovisning av finansiella instrument</i>	72
8.1.2	<i>Finansiella instrument i balansräkningen eller i not</i>	73
8.1.3	<i>IAS 39 ur informationssynvinkel</i>	74
8.2	AGENTPROBLEMATIKEN	75
8.2.1	<i>Företagets utdelningar ur borgenärssynvinkel</i>	76
8.2.2	<i>Stora utdelningar och dess inverkan på samarbetet</i>	77
8.2.3	<i>Orealiserade vinster som utdelningsbara medel</i>	78
8.3	BORGENÄRSSKYDD OCH KREDITVILLKOR	80
8.3.1	<i>Skydd för banken som borgenär till företaget</i>	81
8.3.2	<i>Orealiserade vinster och deras inverkan på låneavtalet</i>	82
9	ANALYS	84
9.1	FÖRVÄNTAD PÅVERKAN PÅ BESLUTSUNDERLAGET.....	84
9.1.1	<i>Redovisningsinformationens relevans</i>	84
9.1.2	<i>Redovisningsinformationens reliabilitet</i>	86
9.1.3	<i>Relevans kontra reliabilitet i redovisningsinformation</i>	87
9.1.4	<i>Jämförbarhet</i>	88
9.2	FÖRVÄNTADE FÖLJDER AV FÖRETAGENS MÖJLIGHETER ATT DELA UT OREALISERADE VINSTER ..	89
9.2.1	<i>Medvetenhet om intressekonflikten</i>	89
9.2.2	<i>Skydd för banken som borgenär</i>	90
9.2.3	<i>Förväntade effekter av IAS 39 på låneavtal</i>	91
9.3	SAMMANTAGNA FÖRVÄNTADE EFFEKTER AV IAS 39	93
9.3.1	<i>Betydelsen av IAS 39 för informationsasymmetrin</i>	93
9.3.2	<i>Mönster och tendenser i förväntade effekter av IAS 39</i>	94
10	AVSLUTNING	97
10.1	SLUTSATSER	97
10.1.1	<i>Förväntade effekter av IAS 39</i>	97
10.1.2	<i>Tänkbara trender i förväntningar avseende IAS 39</i>	98
10.2	AVSLUTANDE DISKUSSION	99
11	FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	101
KÄLLFÖRTECKNING		102
LITTERATUR OCH ARTIKLAR		102
ÖVRIGA KÄLLOR		107
INTERVJUER		108
<i>Personliga intervjuer</i>		108
<i>Telefonintervjuer</i>		108
<i>Mailkontakt</i>		108

Förkortningar

AAA	American Accounting Association
ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
APB	Accounting Principles Board
BFN	Bokföringsnämnden
Ds	Departementsserien
EG	Europeiska Gemenskapen
EU	Europiska Unionen
FASB	Financial Accounting Standards Board
IAS	International Accounting Standard
IAS 39	International Accounting Standard 39 ”Financial Instruments: Recognition and Measurement”
IASB	International Accounting Standards Board (2001-)
IASC	International Accounting Standards Committee (1973-2000, från 2001 se IASB)
JWG	Joint Working Group of standard setters
RR	Redovisningsrådets rekommendation
SFAC	Statement of Financial Accounting Concepts
SOU	Statens Offentliga Utredningar
ÅRL	Årsredovisningslagen (1995:1554)

---

1 Inledning

Vår uppsats inleds med en presentation av det problemområde, som vi har valt att studera. En kortare bakgrundsbeskrivning följs av en mer ingående problemdiskussion, och vår önskan är att på detta sätt skapa intresse för vidare läsning. Härfter komprimeras diskussionen i en forskningsfråga, vilken vidare mynnar ut i uppsatsens syfte. Kapitlet avslutas med en redogörelse för vilka avgränsningar vi har valt att göra samt uppsatsens disposition.

1.1 Bakgrund

Begynnelseskedet av företagandets utveckling kännetecknades av att affärsrörelser ofta var av tillfällig karaktär; i samma ögonblick som ”projektet” avslutades, utskiftades även kapitalet till de berörda parterna¹. Den externa redovisningen sammanföll i stor utsträckning med den interna, vilket var en följd av att ägaren och företaget betraktades som samma juridiska person² och finansieringen av verksamheten utgjordes mestadels av interna medel³. Frånvaron av extern finansiering, och det faktum att ägarna redan hade insyn i företaget, var betydande orsaker till att behovet av extern redovisningsinformation var obetydligt vid denna tid⁴.

Allt eftersom utvecklingen fortskred och företagen växte i omfattning, ökade avståndet mellan ledningen och företagets finansiärer⁵. Företagets kapitalbehov ökade; aktiemarknader växte fram, vilket erbjöd tillgång till nytt kapital, och vidare kom även lånefinansieringen att utgöra en allt större del av företagets kapitalstruktur⁶. Förutom de aktiva aktieägarna, blev även passiva aktieägare samt långgivare viktiga intressentgrupper för företaget, vilket innebär att företagsledningen härigenom var tvungna att ta hänsyn till skilda intressen⁷. En av frågorna som nu sattes i fokus avsåg hur stor del av företagets medel, som var tillgängliga för utdelning utan att företagets fortlevnad äventyrades. Sammantaget bidrog dessa aspekter till ökade krav på information och kontroll,⁸ vilket än idag utgör två av externredovisningens huvuduppgifter⁹.

---

¹ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 76

² Falkman, P., (2001), *Externredovisningens grunder*, s 38

³ Falkman, P., (2000), *Teori för redovisning*, s 14

⁴ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 35

⁵ Walton, P., (1995), *European Financial Reporting*, s 11

⁶ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 46

⁷ Hill, C. W. L., Jones, T. M., “Stakeholder – Agency Theory”, *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 133-134

⁸ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 76

⁹ FASB, (1980), *CON2*, Par. 51

Den industriella revolutionen hade stor inverkan på utvecklingen av externredovisningen¹⁰; men regleringen på området tog på allvar fart först efter den amerikanska börskraschen år 1929. Kritiker framhöll att kraschen till stor del berodde på att finansiella rapporter många gånger presenterade överskattade, och till följd av detta missvisande, bilder av företagets resultat och ställning. Vidare angavs att kraschens effekter skulle ha kunnat förmildras genom en mer preciserad och sträng reglering av informationsgivningen. Avsaknad av ett tydligt regelverk i detta avseende innebar svårigheter för finansiärer att göra bedömningar av företaget och dess framtida utvecklingspotential. För att företagen skall kunna få tillgång till externt kapital krävs förtroende för den externa redovisningen, något som till följd av börskraschen var svårt att upprätthålla. På den tiden blev lösningen en skärpt reglering på redovisningsområdet, och den frivillighet, som tidigare präglade redovisningsinformationen, var endast ett minne blott.¹¹

1.2 Problemdiskussion

På det internationella planet eftersträvas idag, i stor utsträckning, ökad jämförbarhet mellan företagens externa redovisning, varför en samordning sker av de nationella regleringarna på redovisningsområdet¹². Behovet av jämförbarhet har på senare tid blivit mycket tydligare, bland annat till följd av utvecklingen av de finansiella marknaderna¹³. Några andra orsaker som framhålls är att skillnader i redovisningsreglering mellan olika länder kan leda till att aktieägare i ett och samma företag tilldelas olika information¹⁴ samt att konkurrensen mellan företagen tenderar att snedvridas¹⁵. Vidare påpekas att ett tillfredsställande skydd för företagets borgenärer¹⁶ endast kan utformas under förutsättning att samordning av regleringen sker mellan olika länder¹⁷. Nationell extern redovisning präglas dock av de sociala och kulturella särdragen i varje land, och samordning mellan länderna riskerar därför att skapa en grogrund för konflikter¹⁸. Ett land som Sverige tvingas, i och med sin ringa storlek, att följa den globala utvecklingen, varför den internationella harmoniseringen på redovisningsområdet har en avgörande betydelse för utformningen av den nationella regleringen¹⁹.

Utvecklingen på redovisningsområdet globalt sett har under det senaste decenniet präglats av att EU alltmer närmare sig den internationella organisationen IASB och deras

---

¹⁰ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 4

¹¹ Falkman, P., (2000), *Teori för redovisning*, s 17-21

¹² Walton, P., (1995), *European Financial Reporting*, s 2

¹³ Thorell, P., (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, s 11

¹⁴ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 14

¹⁵ Wahlström, G., (2000), *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning*, s 104

¹⁶ Vi kommer genomgående i uppsatsen att använda begreppen borgenär, långgivare, kreditgivare samt fordringsägare synonymt.

¹⁷ Falkman, P., (2000), *Teori för redovisning*, s 21

¹⁸ Walton, P. et al., (1998), *International Accounting*, s 9

¹⁹ Östman, L., "Normgivarna och makten" i Edenhammar, H., Hägg, I., (1997), *Makten över redovisningen*, s 32

harmoniseringsarbete²⁰. Under år 2002 fastställde EU-kommissionen att samtliga börsnoterade företag inom gemenskapens gränser från och med år 2005 skall upprätta sina koncernredovisningar i enlighet med IASBs rekommendationer²¹. I Sverige angav Redovisningsrådet redan år 1998 att de, vid utformningen av rekommendationer, avser att följa IAS²². IASBs Framework anger att syftet med redovisningsinformationen är att främst förse nuvarande och potentiella investerare med information för bedömningar av företagets framtida utveckling. Samma information förutsätts också vara användbar för andra intressentgrupper, såsom exempelvis kreditgivare, anställda och myndigheter.²³ Vidare genomsyras IASBs Framework i stor utsträckning av det så kallade ”substance over form”-synsättet, då den ekonomiska innebörden av en transaktion anses vara överordnat dess juridiska form²⁴.

1.2.1 Redovisning av finansiella instrument

IAS 39 ”Financial Instruments: Recognition and Measurement”²⁵, behandlar redovisning av finansiella instrument. Enligt denna rekommendation skall samtliga finansiella instrument redovisas i balansräkningen²⁶, vilket skiljer sig från nuvarande svensk reglering avseende redovisningen av finansiella instrument i företagets ekonomiska rapporter²⁷. Vidare skall dessa finansiella instrument, enligt IAS 39, klassificeras utifrån avsikten med innehavet och, enligt huvudregeln, värderas till verkligt värde^{28 29}. Orealiserade vinster och förluster, som uppstår till följd av värdeförändringarna på finansiella instrument, skall i vissa fall påverka periodens resultat och i andra fall föras direkt mot det egna kapitalet³⁰. I Justitiedepartementets promemoria ”Redovisning och värdering av finansiella instrument” görs bedömningen att dessa realiserade vinster bör kunna föras mot det fria egna kapitalet och således göras tillgängliga för utdelningar³¹.

För närvarande gäller i EG-rätten, och vidare i svensk lagstiftning, att finansiella instrument skall värderas till anskaffningsvärde eller enligt lägsta värdets princip. Eftersom finansiella instrument för närvarande inte får värderas över anskaffningsvärdet³², har EU, för att möjliggöra tillämpningen av IAS 39, utarbetat det så kallade ändringsdirektivet, vilket senast den 1 juli 2003 måste implementeras i svensk lagstiftning³³. I samband med detta har diskussionen om värdering till verkligt värde kontra historiskt värde,

²⁰ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 13

²¹ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 19

²² Redovisningsrådet, (1998), *Förord till Redovisningsrådets rekommendationer*, Perspektiv

²³ Redovisningsrådet, (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*, punkt 10

²⁴ Jönsson-Lundmark, B., (1999), *IASC och IAS – en introduktion*, s 57

²⁵ Vi kommer genomgående i uppsatsen att använda beteckningen ”IAS 39” samt ”den nya regleringen” för IASBs rekommendation ”IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement”

²⁶ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 27

²⁷ ÅRL (1995:1554) 4 kap. 3, 9 §§

²⁸ I IAS 39 anges att redovisning av finansiella instrument skall ske till ”fair value”, vilket vi har valt att genomgående i uppsatsen översätta som ”verkligt värde”.

²⁹ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 68-69

³⁰ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 103, 153

³¹ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 50-51

³² ÅRL (1995:1554) 4 kap. 3, 9 §§

³³ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 14

samt den resultatmättningsproblematik som härigenom uppstår, aktualiserats. Trots att debatten avseende IAS 39 känns högst modern, är kärnproblematiken i grund och botten ett klassiskt redovisningsproblem.³⁴

1.2.2 Verkliga värden kontra historiska värden

Värderingsproblematiken har länge varit en kontroversiell aspekt inom redovisningen³⁵. Marknadsvärden skiljer sig ofta i stor utsträckning från historiska värden, och det råder oenighet bland forskare inom redovisningsområdet, avseende vilka av dessa som bör ligga till grund för värdering av företagets tillgångar och skulder³⁶. Förespråkare av värdering till verkligt värde är exempelvis Edwards och Bell samt Sprouse och Moonitz, där de sistnämnda bland annat framhåller att verkliga värden på ett bättre sätt återspeglar företagets nuvarande situation och är därmed mer beslutsrelevanta för samtliga användare av företagets finansiella rapporter³⁷. Motargument framförs exempelvis av Ijiri, Kam samt Hendriksen och van Breda, vilka menar att historiska värden utgör ett mer verifierbart och objektivt beslutsunderlag samt att de är svårare att manipulera³⁸. Littleton påpekar att historiska värden även har en direkt koppling till de beslut som ledningen har fattat, varför de utgör det bästa underlaget för utvärdering av ledningens förvaltning³⁹.

I samband med valet mellan historiska och verkliga värden, som utgångspunkt för värdering och vidare resultatmätning, kan det således urskiljas en tydlig konflikt mellan två viktiga kvalitativa egenskaper hos redovisningsinformationen; relevans och reliabilitet. FASB kommenterar problematiken på följande sätt:

*Reliability and relevance often impinge on each other. Reliability may suffer when an accounting method is changed to gain relevance, and vice versa*⁴⁰.

Enligt FASB, utgör företagets aktieägare och långivare de främsta användarna av företagets finansiella rapporter, varför det är deras intressen, som redovisningsinformationen i första hand skall tillfredsställa⁴¹. Konflikter uppstår dock till följd av att aktieägarna och långivarna inte sällan vägleds av skilda intressen och har specifika behov, som de vill få tillgodosedda⁴². Meningsskiljaktigheter i fråga om vilken värderings-

---

³⁴ Falkman, P., "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr 1 2001, s 22

³⁵ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., "Reliability and Objectivity of Accounting Measurements", *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 474

³⁶ Wahlström, G., (2000), *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning*, s 70

³⁷ Edwards, E. O., Bell, P. W., (1972), *The Theory and Measurement of Business Income*, s 44; Sprouse, R. T., Moonitz, M., (1962), *A Tentative Set of Board Accounting Principles for Business Enterprises*, s 26-27

³⁸ Ijiri, Y., "On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting", *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 79; Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 491; Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 113

³⁹ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 215

⁴⁰ FASB, (1980), *CON2*, Par. 90

⁴¹ FASB, (1980), *CON1*, Par. 30

⁴² Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

metod som skall användas kan ses som ett uttryck för olika intressenters behov, och vilken metod som väljs bestäms utifrån den av företagets intressentgrupper, som för tillfället sätts i fokus⁴³.

Företagets borgenärer önskar ett skydd för sina utestående fordringar och ser helst att företagets tillgångar värderas med försiktighet och inte tas upp till ett värde, som är högre än vad dessa tillgångar kan tänkas inbringa. Försiktighetsprincipen syftar i stor utsträckning till att skydda företagets borgenärer och har i Sverige länge haft en stark ställning inom redovisningen.⁴⁴ Enligt denna princip skall tillgångar värderas med rimlig försiktighet, skulder får inte undervärderas⁴⁵ och vidare får resultatet aldrig över-skattas⁴⁶. Principen innebär även att endast realiserade vinster, som uppstått fram till och med balansdagen, skall återspeglas i resultaträkningen⁴⁷. Tillämpningen av försiktighetsprincipen står dock, enligt FASB, i konflikt med sådana kvalitativa egenskaper hos redovisningen, som neutralitet, jämförbarhet och reliabilitet⁴⁸. Vidare påpekar Hendriksen och van Breda att försiktighetsprincipen även motverkar relevansen hos redovisningsinformationen⁴⁹.

1.2.3 Agentproblematiken och skydd för företagets borgenärer

Aktieägarna i ett aktiebolag ansvarar inte personligen för bolagets förpliktelser⁵⁰. Detta skapar möjligheter för kapitalet att ackumuleras och utgör en förutsättning för utvecklingen av storföretag⁵¹. Av väsentlig betydelse för företagets möjligheter till extern finansiering, är att både aktieägare och långgivare känner förtroende för att deras satsade medel förvaltas på ett ändamålsenligt sätt⁵². Utgångspunkten för att aktiebolagsformen skall fungera, är vidare att företagets borgenärer i viss utsträckning garanteras täckning för sina utestående fordringar⁵³, i annat fall finns en risk att företaget, genom värdeöverföringar till aktieägarna, dräneras på medel och borgenärerna lämnas med ett tomt skal⁵⁴.

Många forskare har behandlat problematiken avseende konflikten, som uppstår mellan företagets aktieägare och långgivare i och med förekomsten av skilda, och inte sällan

⁴³ Jönsson, S., (1985), *Eliten och normerna*, s 16

⁴⁴ Nilsson, S., (1999), *Redovisningens normer och normbildare*, s 32

⁴⁵ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 34

⁴⁶ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 62

⁴⁷ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 34

⁴⁸ FASB, (1980), *CON2*, Par. 92

⁴⁹ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 148-149

⁵⁰ Aktiebolagslagen (1975:1385) 1 kap. 1 §

⁵¹ SOU 2001:1, *Ny Aktiebolagslag*, s 11

⁵² Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 38-39

⁵³ Jönsson, S., (1985), *Eliten och normerna*, s 12

⁵⁴ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

konkurrerande, intressen dessa parter emellan.⁵⁵ En betydande källa till konflikter mellan aktieägarna och långgivarna är oenigheten i frågan hur företagets vinstmedel skall disponeras⁵⁶. Aktieägarna önskar främst att vinsten tillfaller dem i form av utdelningar, medan långgivarna hellre ser att vinstmedel konsolideras i verksamheten⁵⁷. Företagets ledning har i sammanhanget en viktig roll, eftersom det är den, som genom sina prioriteringar, i stor utsträckning bestämmer vems intressen som i första hand skall tillgodoses⁵⁸. Den ifrågasatt intressekonflikten resulterar i agentkostnader⁵⁹, och i syfte att reducera dessa upprättas diverse avtal⁶⁰, vilket kan ses som en bidragande orsak till varför relationen mellan företaget och dess borgenärer idag i högsta grad är avtalsreglerad⁶¹.

Den information, som företaget presenterar i sina finansiella rapporter, har i sammanhanget en betydande roll, då denna kan anses utgöra en övervakningsmekanism i den aktuella agentrelationen. Genom att studera redovisningsinformation får långgivaren en möjlighet till insyn i företaget, vilket reducerar osäkerheten och ökar precisionen vid bedömningar av företaget i fråga.⁶² De negativa effekter, som agentproblematiken mellan företagets aktieägare och långgivare medför, kan vidare delvis motverkas genom ett lagstadgat skydd för företagets borgenärer⁶³.

För närvarande erbjuder svensk lagstiftning ett borgenärsskydd bland annat genom tvingande regler i tolfte kapitlet ABL. Tanken häri är att förhindra värdeöverföringar från företagets tillgångar till aktieägarna i sådan utsträckning att borgenärernas möjligheter att få betalt riskerar att minska⁶⁴. Det finns idag en stark koppling mellan regleringen på redovisningsområdet och associationsrätten, vilket leder till att förändrade regler inom redovisningen även aktualiserar en rad bolagsrättsliga frågor⁶⁵. Särskilt framträdande är denna koppling när det gäller borgenärsskyddsregler i ABL⁶⁶. Vad som i redovisningen inkluderas i företagets intäkter respektive kostnader bestämmer periodens resultat, vilket förs mot det egna kapitalet. Ackumulerade vinster, som härigenom uppstår, ligger vidare till grund för bedömningen av storleken på tillåtna värdeöverföringar från företagets tillgångar.⁶⁷

---

⁵⁵ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 26, 31, 39; Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 190-191; Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 133

⁵⁶ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

⁵⁷ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 512-513

⁵⁸ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 134

⁵⁹ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 27-28

⁶⁰ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 152

⁶¹ Andersson, J., (1995), *Om vinstutdelning från aktiebolag*, s 137-138

⁶² Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 140-141

⁶³ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 31

⁶⁴ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 72-73

⁶⁵ Thorell, P., (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, s 5

⁶⁶ Thorell, P., (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, s 5, 10

⁶⁷ Rodhe, K., (2002), *Aktiebolagsrätt*, s 83-85

Till följd av den pågående utvecklingen på redovisningsområdet, som innebär att orealiserade vinster i och med IAS 39 kan komma att inkluderas i det redovisade resultatet, är även regleringen på det associationsrättsliga planet för tillfället under omfattande omarbetning. I korthet innebär den föreslagna lagändringen att den så kallade försiktighetsregeln skall utvidgas och preciseras, med avseende på vilka aspekter som företaget måste beakta vid bedömningen huruvida utdelningens storlek är rimlig. Vidare tillkommer krav på utökad informationsgivning i förvaltningsberättelsen. Sammantaget syftar dessa förändringar till att, i den bolagsrättsliga regleringen, bland annat stärka skyddet för företagets borgenärer, samt till att förbättra informationsgivningen från företagets sida genom ändringar på redovisningsområdet.⁶⁸

1.2.4 IAS 39 ur ett borgenärsperspektiv

Implementeringen av IAS 39 innebär att orealiserade vinster och förluster till följd av värdeförändringarna på finansiella instrument kommer att ingå i det resultat, som företaget redovisar. Sätillvida inga särskilda regler införs, kommer även de utdelningsbara medlen att beröras. Särskilt framträdande blir problematiken under perioder med stora upp- respektive nedgångar i ekonomin, då marknadsvärden på finansiella instrument kan komma att variera kraftigt och därmed även företagets resultat och ställning. Betydande stegringar i marknadsvärden på finansiella instrument kommer att leda till att orealiserade vinster blåser upp resultatet. Dessa orealiserade vinster kan vidare bli föremål för utdelning, samtidigt som det inte finns några garantier för att vinsterna realiseras innan en eventuell nedgång sker. Om borgenärernas förutsättningar att få tillbaka sina satsade medel härigenom försämras, kan konsekvensen bli en värdeöverföring från företagets borgenärer till aktieägarna.

Den nya regleringen kan således komma att påverka relationen mellan företagets aktieägare och långgivare, eftersom möjligheten att dela ut orealiserade vinster kan förstärka befintliga intressekonflikter mellan dessa parter. Företagets resultat, som kan komma att inkludera orealiserade vinster, står aktieägarna till förfogande; och de aktieägare, som önskar högre direktavkastning, kan utnyttja möjligheten att lyfta utdelningar, som inkluderar orealiserade vinster. Detta kan i sin tur äventyra borgenärernas förutsättningar till återbetalning. En mer preciserad tolkningsregel skall hindra företagen från att genomföra alltför stora utdelningar, men frågan är huruvida borgenärerna upplever detta som ett godtagbart skydd. Utöver lagreglering är dock relationen mellan företaget och långgivaren i hög grad styrd genom avtal, och möjligtvis kommer företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster att ha en påverkan på innehållet i dessa.

Värdering av finansiella instrument till verkligt värde kommer, ur informationssynvinkel, att innebära ett mer relevant beslutsunderlag för företagets intressenter⁶⁹,

⁶⁸ Thorell, P., (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, s 4, 18

⁶⁹ Sprouse, R. T., Moonitz, M., (1962), *A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises*, s 26-27

samtidigt som reliabiliteten i redovisningsinformationen kan bli lidande⁷⁰. Det kan tänkas att dessa förändringar avseende informationsgivningen kan komma att ha en påverkan på redovisningsinformationens användbarhet för beslutsfattande. Ovanstående diskussion anser vi sammantaget tyder på att implementeringen av IAS 39 och företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster kan tänkas inverka på relationen mellan företaget och dess borgenärer. Vi uppfattar det därför vara av intresse att studera borgenärernas attityder i fråga om hur de själva förväntar sig att IAS 39 kommer att påverka dem, som borgenärer till företag.

1.3 Syfte

Syftet med föreliggande arbete är att identifiera och analysera vilka effekter de utvalda borgenärerna förväntar sig av implementeringen av IAS 39. Häri inbegrips:

- dessa borgenärers förväntningar avseende eventuell inverkan på användbarheten av redovisningsinformationen som beslutsunderlag för dem vid bedömningar av kundföretag;
- dessa borgenärers förväntningar avseende eventuella konsekvenser för dem som borgenärer till följd av kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster.

1.4 Avgränsningar

Implementeringen av IASBs rekommendationer i Sverige kommer med stor sannolikhet föra med sig förändringar på ett flertal områden med anknytning till vår frågeställning. Till följd av studiens ringa omfattning avgränsar vi oss dock från att ta hänsyn till andra eventuella effekter av IAS 39.

Vi kommer att begränsa redogörelsen för IAS 39 till en översiktlig genomgång av huvuddragen i denna. Vi avser därmed inte att djupare beskriva sådana komplexa områden som exempelvis den klassificeringsproblematik, som IAS 39 ger upphov till, eller mer avancerade aspekter avseende säkringsredovisning. Vidare väljer vi att genomgående i uppsatsen bortse från de skattemässiga konsekvenser, som den nya regleringen medför. Skattefrågor, som uppstår i samband med resultatföringen av orealiserade vinster och förluster, är, enligt vår uppfattning, ett stort problemområde, som inte kan rymmas inom ramen för denna studie.

Vad gäller vår genomgång av agentteorin avser vi huvudsakligen att fokusera på relationen mellan företagets borgenärer och aktieägare. Vi kommer följaktligen inte att behandla relationen mellan företagets ledning och aktieägarna i större utsträckning än

---

⁷⁰ Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 43-45

vad vi anser vara nödvändigt för att kunna applicera agentteorin på förhållandet mellan aktieägarna och borgenärerna. Agentrelationen mellan ledningen och aktieägarna uppfattar vi i och för sig vara högst väsentlig i största allmänhet, men vi menar att, när det gäller vår studie, är denna relation inte av lika stor betydelse.

1.5 Disposition

- Kapitel 1** Uppsatsens första kapitel avser att bekanta läsaren med vårt valda problemområde och skapa intresse för vidare läsning. Efter en kortare bakgrundspresentation för vi en diskussion kring det valda problemområdet, och kapitlet mynnar ut i uppsatsens syfte.
- Kapitel 2** I detta kapitel redogör vi för vilka val vi har gjort och vilka alternativ som har valts bort under forskningsprocessens gång. Vi diskuterar våra val av perspektiv och metod, och lägger stor vikt vid redogörelser samt granskning av informationsinsamlingen.
- Kapitel 3** Detta kapitel avser att för läsaren kort presentera huvuddragen i nuvarande kapitalskyddsregler i ABL. Vi fokuserar häri på hur storleken av tillåtna värdeöverföringar från företags tillgångar bestäms.
- Kapitel 4** Kapitlet syftar till att kort presentera studiens teoretiska referensram. Avsikten härmed är att visa läsaren hur de påföljande teoretiska kapitlen rymms i ett sammanhang.
- Kapitel 5** I detta kapitel presenteras och analyseras utvalda delar av ”teorier för redovisning”. Kapitlet består av diskussioner avseende redovisningsinformationens kvalitativa egenskaper, utvalda grundläggande redovisningsprinciper samt värderingsmetoder.
- Kapitel 6** Detta kapitel behandlar agentteorin, med fokus på relationen mellan företagets aktieägare och borgenärer. Genomgående integreras olika problematiska aspekter avseende relationen mellan borgenärerna och aktieägarna med utvalda redovisningsteoretiska resonemang.
- Kapitel 7** Kapitlet avser att först kort presentera nuvarande svenska regler avseende redovisning av finansiella instrument. Härfter följer en redogörelse av huvuddragen i IAS 39, med fokus på klassificering och värdering.
- Kapitel 8** I detta kapitel har vi samlat studiens empiriska resultat, vilka skall ligga till grund för den påföljande analysen. Strukturen i kapitlet följer till stor del upplägget i uppsatsens teoretiska del.

Kapitel 9 I detta kapitel ämnar vi analysera det empiriska materialet med hjälp av utvald teoretisk förankring. Vi fokuserar på vilka effekter våra respondenter förväntningar sig av IAS 39 och företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster.

Kapitel 10 Kapitlet syftar till att för läsaren presentera studiens viktigaste slutsatser, som vi har kommit fram till vid analys av det empiriska materialet. Här-efter har vi valt att samla intressanta tankar i en avslutande diskussion.

Kapitel 11 Uppsatsen avslutas med att vi lämnar ett antal förslag till vidare forskning. Samtliga av dessa förslag har på ett eller annat sätt kopplingar till vårt problemområde.

---

2 Metod

”Metodfrågor är ej en klart avgränsad del av ett forskningsprojekt utan en dimension som genomsyrar detta⁷¹.” Under forskningsprocessens gång har vi ställts inför ett flertal vägska, och vi ämnar i förevarande kapitel lämna motiveringar avseende de val, som vi har gjort, och även diskutera kring de alternativ som har valts bort. Inledningsvis i kapitlet presenteras vårt val av ämne och perspektiv, vilket följs av en diskussion kring studiens metod och teoretiska referensram. Vidare läggs stor vikt vid redogörelser samt granskning av vår informationsinsamling.

2.1 Val av ämne

Inför valet av ämne för magisteruppsatsen var vi relativt öppna för nya idéer. Vi strävade efter att finna ett problem, som skulle beröra externredovisningsområdet, och framförallt kännas aktuellt. Vidare har vårt gemensamma intresse för ämnesområdena finansiering samt juridik varit av betydelse för valet av studiens inriktning. Ett viktigt kriterium, som genomsyrade sökprocessen, var även att finna en sådan vinkling av ett problem att den skulle sakna direkta motsvarigheter i tidigare studier.

Under magisterkursen i redovisning, ”Aktuella redovisningsfrågor”, kom vi i kontakt med ett flertal intressanta, och för oss nya, problemområden inom externredovisning. Ett av dessa berörde redovisning av finansiella instrument samt en ny reglering på detta område, i form av IAS 39. Under kursens gång fick vi studera ett antal årsredovisningar med avseende på företagens redovisning av finansiella instrument och hur dessa kommer att påverkas till följd av implementeringen av IAS 39 i Sverige. Ämnet fångade vår uppmärksamhet och vi önskade därför att djupare studera problemkomplexiteten och helst även utgå från en annan synvinkel. Omfattande efterforskningar av publikationer på området följdes av att vi kontaktade potentiella intervjuobjekt, såsom investmentbolag, banker och finansanalytiker. Härutöver har vi rådfrågat personer, som, enligt vår uppfattning, besitter omfattande kunskaper inom området, och vi har exempelvis varit i kontakt med Rolf Rundfelt och Per Thorell⁷². Detta förarbete resulterade slutligen i att en frågeställning växte fram.

---

⁷¹ Alvesson, M., Deetz, S., (2000), *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*, s 11

⁷² Rundfelt, R., mailkontakt 2003-03-26; Thorell, P., mailkontakt 2003-04-07

2.2 Om föreställningsram och val av perspektiv

Föreställningsramar är ofta undermedvetna och svåra att frigöra sig från, åtminstone på kort sikt⁷³, eftersom de bygger på sådana individuella faktorer som exempelvis uppfostran, erfarenheter och utbildning⁷⁴. Våra föreställningsramar påverkar i stor utsträckning hur vi väljer ut ett lämpligt forskningsområde och hur vi vidare tolkar problematiken, varför våra föreställningsramar med största sannolikhet har inverkat på hela studiens utformning.⁷⁵ Vi inser därmed att vår snarlika bakgrund begränsar oss i vår studie, vilket exempelvis kan visa sig i att vi inledningsvis valde bort vissa problemområden, som för andra möjligtvis hade varit intressanta att skriva om. Anledningen till detta ser vi främst i att vi, av naturliga skäl, finner de områden, som vi besitter mer kunskaper inom, också vara mer intressanta att djupare studera. Genomgående under arbetet med uppsatsen har vi försökt att vara öppna mot nya åsikter, vinklingar och aspekter av vårt forskningsområde.

Inte minst våra metodval har i viss grad bestäms av våra föreställningsramar, eftersom de sistnämnda är av stor betydelse för hur vi ser på de olika undersökningsverktyg, som finns att tillgå⁷⁶. De metodval, som vi har gjort, har därför möjligtvis påverkats av att vi känner oss mer trygga med vissa tillvägagångssätt, än andra. Vi är medvetna om detta och har därför strävat efter att välja angreppssätt utifrån ett redan definierat syfte, och inte utifrån våra egna önskemål och vad vi kände oss bekväma vid.

Det perspektiv, som föreliggande studie utgår från, är, till skillnad från våra föreställningsramar, ett medvetet val⁷⁷. Genom ett ställningstagande i fråga om studiens perspektiv bestämmer vi med vems ögon vi ämnar se problemet⁷⁸, och även detta är av betydelse för de metodval vi gör. I denna uppsats utgår vi från ett borgenärsperspektiv, vilket innebär att vi studerar problematiken utifrån företagets långivares synvinkel. Vi inser att vår strävan efter att studera ett fenomen utifrån en viss synvinkel kan vara svårt att förena med kravet på objektivitet⁷⁹. Under arbetets gång har vi därför varit noggranna med att skilja på fakta och våra egna värderingar, bland annat genom att tydligt separera analysen av det emiriska materialet i ett kapitel för sig. I syfte att möjliggöra för läsaren att i efterhand kritiskt granska förevarande studie, kommer vi senare i detta metodkapitel att redogöra för bland annat urvalskriterier, tillvägagångssätt vid intervjuer, övrig informationsinsamling samt våra ställningstaganden i relation till använda källor.

---

⁷³ Arbnor, I., Bjerke, B., (1994), *Företagsekonomisk metodlära*, s 25

⁷⁴ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 60

⁷⁵ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), a.a., s 61

⁷⁶ Arbnor, I., Bjerke, B., (1994), *Företagsekonomisk metodlära*, s 25

⁷⁷ Halvorsen, K., (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, s 37

⁷⁸ Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet*, s 77

⁷⁹ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 74-75

2.3 Val av metod

Föreliggande studie är genomförd med tillämpning av ett kvalitativt tillvägagångssätt. Enligt vår uppfattning, hjälper en kvalitativ undersökning oss att på ett bättre sätt ta reda på de studerades förväntningar avseende implementeringen av IAS 39⁸⁰. En annan fördel med ett kvalitativt tillvägagångssätt är att det ger oss en möjlighet att få en mer heltäckande bild⁸¹ av vad borgenärerna förväntar sig till följd av implementeringen av IAS 39. Lundahl och Skärvad framför att, vid tillämpningen av ett kvalitativt tillvägagångssätt, tas utgångspunkten ofta i de studerades perspektiv⁸². Detta stämmer väl överens med vårt syfte, då långivarnas förväntningar, avseende hur IAS 39 kommer att påverka deras situation, är viktigare för oss i vår efterforskning, än hur problemkomplexiteten kopplat till implementeringen av den nya regleringen faktiskt ser ut.

Alternativet hade varit att genomföra en kvantitativ undersökning, som i och för sig också har många fördelar. Vi anser dock att vi, i inledningsskedet av studien, saknade kunskaper avseende vilka precisa svar som kunde tänkas framkomma, för att kunna utforma lämpliga enkätfrågor⁸³. Vi upplevde inte heller att vi exakt visste var de studerade anser att själva problemkomplexiteten ligger, och vi kände därför att det hade varit svårt att samla in relevant information. Vidare kräver vårt syfte att vi på djupet, och inte på bredden, studerar borgenärernas förväntningar om hur IAS 39 kommer att påverka deras situation, något som inte i lika stor utsträckning hade varit möjligt med en kvantitativ undersökningsmetod⁸⁴. Enligt vår uppfattning föll det sig därför naturligt att, med utgångspunkt i vårt syfte, välja ett kvalitativt tillvägagångssätt.

Vi som forskare kan välja mellan huvudsakligen två olika angreppssätt, i vår strävan efter att relatera teori och verklighet. En undersökning kan genomföras genom att tillgripa antingen deduktion, som brukar benämnas som ”bevisandets väg”, eller induktion, vilket teoretiskt har framställts som ”upptäckens väg”.⁸⁵ Dessa båda angreppssätt är dock inte fullt så enkla att särskilja i praktiken, varför de flesta studier tenderar att präglas av dem båda⁸⁶. Vår studie karakteriseras, enligt vår uppfattning, av induktion. Orsaker till detta ser vi främst i att våra slutsatser i huvudsak härstammar utifrån empirin samt att vi ämnar utforska ett specifikt område, som för oss inte tidigare varit känt⁸⁷. Vidare har den problemställning, som vi ämnar utforska, inte tidigare varit föremål för forskning i någon större utsträckning, varför vi vill påstå att förevarande studie även är av explorativ karaktär⁸⁸. Vår studie avser att fylla befintliga kunskapsluckor⁸⁹, och förhoppningsvis kommer denna uppsats väcka ytterligare intressanta frågeställningar på det aktuella området samt bidra till kommande forskning. Det faktum att vår

⁸⁰ Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet*, s 113

⁸¹ Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997), *Forskningsmetodik*, s 79

⁸² Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 101

⁸³ Dahmström, K., (2000), *Från datainsamling till rapport*, s 98

⁸⁴ Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997), *Forskningsmetodik*, s 78

⁸⁵ Patel, R., Davidson, B., (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, s 20-21

⁸⁶ Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997), *Forskningsmetodik*, s 51

⁸⁷ Patel, R., Davidson, B., (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, s 21

⁸⁸ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 46-47

⁸⁹ Patel, R., Davidson, B., (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, s 11

studie är av explorativ karaktär talar för valet av ett induktivt tillvägagångssätt och en kvalitativ metod⁹⁰, då det, enligt vår uppfattning, krävs en hög grad av flexibilitet för att uppfylla syftet. Vi är dock medvetna om att induktiva studier innebär krav på förutsättningslöshet, vilket inte går att uppfylla fullt ut. Detta vill vi illustrera med nedanstående citat framfört av Wallén:

Man kan inte vara förutsättningslös i den meningen att man forskar blankt medvetande eller bara på nya fräscha forskningsområden. Att vara förutsättningslös är inte att bara inta en viss hållning. Att inte ta något för givet är en mycket ansträngande och aktiv process. Något paradoxalt måste man veta vad det är som man inte kan förutsätta.⁹¹

I vår uppsats kommer den teoretiska diskussionen att utgöra en stor del och spela en viktig roll för att läsaren skall kunna ta till sig de empiriska resultaten och vidare analysen av dessa. En fråga, som möjligtvis dyker upp hos en läsare, är varför vi inte har valt ett deduktivt tillvägagångssätt och exempelvis utifrån teorin formulerat hypoteser för att sedan testa dessa i verkligheten. Hypotesprövning förutsätter dock att forskaren har ganska omfattande förkunskaper avseende det som skall undersökas.⁹² Vi vill ännu en gång påpeka att så inte är fallet i vår situation. För att uppsatsens syfte skall kunna uppfyllas krävs, enligt vår mening, ändock en djup förståelse för det aktuella problemområdet och dess teoretiska förankring både idag och historiskt sett. Uppsatsens omfattande teoridel har huvudsakligen använts i syfte att strukturera upp analysen av det empiriska materialet. Vår uppfattning om att denna studie är av induktiv karaktär, grundar sig således på att vi främst avser att studera ett ”empiriskt fenomen”⁹³, och det är, som tidigare nämnts, utifrån det empiriska materialet, som våra slutsatser kommer att dras.

2.4 Val av teori och teoretisk referensram

Ett sätt att underlätta tolkning och analys av det empiriska materialet är att använda sig av någon typ av tolkningsredskap⁹⁴, i vårt fall i form av en teoretisk referensram. Denna kommer vi att presentera i kapitel fyra, och referensramen byggs vidare upp på följande sätt: ”teorier för redovisning” i kapitel fem följs av ”teorier om redovisning” i kapitel sex, och båda integreras i det sistnämnda kapitlet i syfte att visa läsaren hur dessa två, till synes skilda områden, inbördes är relaterade.

Vår forskningsfråga behandlar implementeringen av en ny reglering på redovisningsområdet, i form av IAS 39, och känns därför högst aktuell, men själva kärnproblematiken bygger i grund och botten på ett klassiskt redovisningsproblem. Vi kommer därför att tillskriva diskussioner gällande utvalda områden inom ”teorier för redovisning” en

---

⁹⁰ Wallén, G., (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, s 47; Halvorsen, K., (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, s 82

⁹¹ Wallén, G., (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, s 90-91

⁹² Wallén, G., (1996), a.a., s 47-48

⁹³ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 33

⁹⁴ Ibid.

relativt omfattande del av uppsatsens teoretiska förankring. Syftet här till är främst två; dels ämnar vi ge läsaren en form av bakgrundsförståelse för problemkomplexiteten inom området, dels anser vi detta vara en nödvändighet för att strukturera upp diskussionen i analysen.

Problemställningen, som vi har valt att studera, har vidare en stark koppling till associationsrätten och bolagsrättsliga frågor. Något som vi därför har valt att lyfta fram avseende ”teorier om redovisning” är den så kallade agentteorin, där vi fokuserar på konflikter mellan företagets aktieägare och borgenärer, bland annat i samband med utdelningsfrågor. Den främsta orsaken till varför vi finner agentteorin vara relevant är att företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster, enligt vår uppfattning, inte hade varit ett problem i samma utsträckning, såtillvida inte en konflikt hade förelegat mellan aktieägare och långivare i fråga om utdelningarnas storlek. Vår ambition är att uppsatsens teoretiska del sammantaget skall ge läsaren en heltäckande bild av problemkomplexiteten på området och vidare fungera som stöd i den påföljande analysen.

2.5 Intervjuer

Kvalitativ forskning karakteriseras av en närhet till studieobjektet, vilket möjliggör en djupare förståelse och mer fullständig uppfattning av problemområdet⁹⁵. Vi upplevde dock att det i viss utsträckning utvecklades en personlig relation mellan oss och våra intervjupersoner, vilket medförde svårigheter att förhålla sig objektiv till deras svar. Detta problem har vi försökt att komma till rätta med genom att samla vårt empiriska material i ett separat kapitel, där vi strävar efter att återge respondenternas svar så uttömmande som möjligt. Om empirin och analysen istället hade presenterats integrerat, ser vi en risk i att lösryckta uttalanden kan tolkas felaktigt och spegla våra egna uppfattningar.

2.5.1 Urval av respondenter

Till följd av att vår studie utgår från ett borgenärsperspektiv, har vi i vårt empiriska arbete inriktat oss på att ta kontakt med de som, enligt vår uppfattning, i största utsträckning utgör företagets borgenärer. Vi har därför valt att vända oss till banker och vårt empiriska material bygger på ett antal kvalitativa intervjuer med anställda på följande utvalda banker: Den Danske Bank, Färs & Frosta Sparbank, Föreningssparbanken, Handelsbanken, Nordea, SEB, Skandiabanken samt Sparbanken Finn. Härutöver har vi även varit i kontakt med en företrädare för Svenska Bankföreningen.

De utvalda bankerna har grovt indelats i två grupper efter storleken på deras kundföretag. Den ena gruppen riktar sig till mindre och medelstora kundföretag, och inkluderar följande banker: Den Danske Bank, Färs & Frosta Sparbank, Skandiabanken samt

---

⁹⁵ Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997), *Forskningsmetodik*, s 92

Sparbanken Finn. Den andra gruppen riktar sig främst till större och medelstora företag, däribland börsnoterade bolag, och avser följande banker: Föreningssparbanken, Handelsbanken, Nordea samt SEB. Anledningen till att vi har valt att gruppera bankerna enligt ovan är att vi, innan vi påbörjade intervjuerna, kunde tänka oss att det möjligtvis skulle framkomma skillnader i deras förväntningar avseende problemkomplexiteten.

Vi är medvetna om att det även finns andra fordringsägare till företaget, som är av väsentlig betydelse, såsom exempelvis leverantörer, anställda samt staten. När det gäller staten, menade vi Skattemyndigheten, som skatteborgenär till företaget, och vi såg inledningsvis en intressant infallsvinkel på problemet, då vi främst åsyftade den ofrivillighet, som kännetecknar Skattemyndighetens roll, som borgenär. Efter att ha genomfört en personlig intervju med två kompetenta medarbetare på myndigheten i fråga, kom vi dessvärre fram till att det inte fanns tillräckligt med underlag för att göra något intressant av vår ursprungliga tanke.

Anledningen till att vi inte inkluderar representanter från företagets andra intressentgrupper, såsom exempelvis leverantörer samt anställda, i vårt urval är främst att detta, enligt vår uppfattning, skulle innebära alltför omfattande arbete för att rymmas inom tidsramen för denna studie. I fråga om företagets leverantörer uppfattade vi det som problematiskt att välja vilka leverantörer, som skulle få representera populationen. Vidare tror vi att leverantörer, vid bedömningen av företaget som en lämplig samarbetspartner, främst utgår från företagets kortsiktiga betalningsförmåga och därför inte från mer långsiktiga aspekter, som exempelvis företagets soliditet. Vad gäller företagets anställda är vår tro att dessa inte heller gör kreditbedömningar av företaget i någon större utsträckning. Den problematik som vår studie avser att behandla är, enligt vår uppfattning, således aktuell främst för banker och därför anser vi deras åsikter vara mer representativa för vår undersökning, än företagets övriga intressenters.

Urvalet av intervjupersoner, som vi har gjort, klassificeras i litteraturen som selektivt⁹⁶. Vi har i stor utsträckning utgått från våra subjektiva bedömningar, avseende vem som besitter de mest relevanta kunskaperna för vår studie. I samband med detta har troligtvis våra förutfattade meningar och vår för-förståelse spelat en stor roll och snävat av den population som urvalet gjordes ifrån. Genom att välja ut ett antal intervjupersoner, väljer vi samtidigt bort alla andra, och riskerar därmed att gå miste om värdefull information. I vår ambition att reducera denna skevhet har vi, vid en första kontakt med bankerna, inledningsvis beskrivit studiens inriktning, för att därefter låta kontaktpersonerna själv anvisa en lämplig intervjukandidat. Nackdelen med detta är att vi riskerar att hänvisas till en ”studentansvarig”, som förmodligen inte är den mest lämpade personen att genomföra intervjun med. Vi upplevde dock inte att så var fallet, då de föreslagna personernas befattningar mestadels sammanföll med våra förväntningar avseende lämpliga intervjukandidater. Vårt urval består i huvudsak av kreditchef, men inkluderar även bland annat en vice VD, bankjurist och företagsanalytiker. Vi anser därför att det slutliga urvalet framstår som rimligt och menar vidare att utvalda intervjupersoner är

---

⁹⁶ Svenning, C., (2000), *Metodboken*, s 103

högst kompetenta och besitter gedigna kunskaper inom det aktuella området, vilket enligt vår uppfattning positivt påverkar undersökningens validitet⁹⁷.

2.5.2 Tillämpade intervjutekniker

Vid insamling av det empiriska materialet har vi genomfört både personliga intervjuer och telefonintervjuer. Kännetecknande för utformningen av intervjuformuläret, som återfinns i bilaga 1, är att vi, med hjälp av ett antal specifika frågor som belyser problemet ur olika synvinklar, har försökt att täcka in de relevanta aspekterna av vårt problemområde. Vi har därför eftersträvat frågeformuleringar, som, i kombination med varandra, är av heltäckande karaktär. Härutöver har vår strävan efter att genomgående väva in teoretiskt centrala aspekter i frågorna, enligt vår mening, ytterligare ökat studiens inre validitet⁹⁸.

När det gäller vår ambition att öka den yttre validiteten⁹⁹ i vår studie, har vi låtit våra respondenter i förväg få ta del av en kortfattad beskrivning av problematiken, som denna studie behandlar, samt frågeformuläret. Syftet med detta var att ge samtliga respondenter en möjlighet att bekanta sig med ämnet samt att förbereda sig inför intervjun och tänka igenom sina svar. Givetvis finns det en risk att intervjupersonerna härigenom har getts en skev uppfattning avseende problemområdet, och gått miste om andra infallsvinklar, som någon annan informationskälla eventuellt skulle ha kunnat ge. Vi har dock strävat efter att i utskicket vara neutrala i redogörelsen för problemkomplexiteten. Vidare ser vi en risk i att vissa respondenter, som möjligtvis kände att deras kunskaper på området inte var fullständiga, valde att innan intervjun kontakta någon annan person, för att diskutera ämnet och intervjufrågor. Detta skulle i så fall ha kunnat påverka deras ställningstaganden under intervjun. Dessvärre är detta inget som vi har någon möjlighet att bedöma. Trots dessa tänkbara negativa effekter av att skicka ut bakgrundsbeskrivning samt intervjuformulär i förväg, anser vi ändå att fördelarna med ett sådant förfarande väsentligt överväger de eventuella nackdelarna.

Intervjuformen, som vi har valt att använda oss av, benämns i litteraturen som ”den delvis strukturerade intervjun” och karakteriseras av att intervjuaren utgår från en viss intervjuguide, som anger vilka aspekter som skall belysas¹⁰⁰. Samtidigt har vi försökt att inte i någon större utsträckning styra respondenterna, utan snarare uppmanat dem att formulera egna svar samt att fördjupa och utveckla dessa¹⁰¹. Under intervjuprocessens gång har vi strävat efter att uppnå en förtroenderelation med respondenterna, vilket delvis har skett genom att försäkra dem om anonymiteten i deras svar. Vidare har vi sökt att skapa grund för en givande intervju genom att i inledningsskedet ställa något enklare frågor och spara mer ”känsliga” frågor till senare under intervjun.

⁹⁷ Svenning, C. (2000), *Metodboken*, s 62

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 151

¹⁰⁰ Andersen, I., (1998), *Den uppenbara verkligheten*, s 162

¹⁰¹ May, T., (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s 150

För att inte på ett onödigt sätt påverka respondenterna och deras svar, har vi genomgående valt att samma person skall ställa intervjufrågorna, medan den andra personen har fört de huvudsakliga anteckningarna. Vi har vidare eftersträvat en ökad reliabilitet¹⁰² i studien genom att inte genomföra intervjuerna för nära inpå varandra eller under tidspress; allt för att inte stressa respondenten i fråga, färgas av föregående intervjupersons svar, samt för att möjliggöra en hög koncentrationsnivå hos oss som intervjuare.

Vi har valt att lägga stor vikt vid personliga intervjuer, vid insamling av det empiriska materialet, och dessa har utgjort knappt hälften av våra genomförda intervjuer. De personliga intervjuerna tog vanligtvis relativt lång tid och hade den fördelen att de gav oss en möjlighet att föra en djupare konversation med respondenterna samt att inhämta större mängder relevant information. Många av våra intervjuer har ändå skett via telefonkontakt. Förutsatt att både parter är väl förberedda, utgör detta tillvägagångssätt ett snabbt, billigt och förhållandevis enkelt sätt att få tillgång till relevant information¹⁰³. Vi har dock stött på vissa svårigheter i samband med telefonintervjuer, som exempelvis det faktum att samtalet får en något opersonlig karaktär samt att vissa respondenter tenderar att svara kortfattat. Det faktum att vi i förväg var medvetna om denna risk, gjorde att vi var relativt förberedda med vissa förtydliganden och ”kringresonemang”, som avsåg att vid behov uppmana respondenten till en mer ingående diskussion.

Vid genomförandet av telefonintervjuerna har vi i de flesta fall använt oss av en högtalartelefon, vilket vi anser vara ovärderligt och nästintill ett måste. En stor fördel är att vi båda två kunde ta del av respondentens svar, vilket, enligt vår mening, i stor utsträckning reducerar risken för en felaktig återgivning och tolkning av intervjupersonens uppfattning. Härigenom menar vi att studiens reliabilitet har påverkats i positiv riktning¹⁰⁴. I syfte att inte förbise någon information som framkommit under intervjun, har vi omedelbart efter samtalet sammanställt respondentens svar i löpande text. Vår uppfattning är att ett sådant tillvägagångssätt underlättar en vidare sammanställning av det empiriska materialet samt en kommande analys av detta.

2.6 Övrig informationsinsamling

Inledningsskedet av vår studie karakteriserades av en omfattande, och i viss mån sporadisk, informationsinsamling. Den initiala informationsinsamlingen har i stor utsträckning varit av allmän karaktär, eftersom vår främsta avsikt var att få fram ett omfattande informationsunderlag och skapa en bättre förståelse för problemkomplexiteten. Aktuella debattämnen i redovisning och även nya infallsvinklar på klassiska redovisningsfrågor har vi i stor utsträckning funnit i tidskriftsartiklar. Tidningen *Balans* har gett oss en uppfattning om hur vårt problemområde uppfattas av svenska forskare och inom revisorskåren. Debatten på det internationella planet har vi kunnat följa genom en mängd utländska tidskrifter, som Lunds Universitetsbibliotek erbjuder till-

---

¹⁰² Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 152

¹⁰³ Andersen, I., (1998), *Den uppenbara verkligheten*, s 173-174

¹⁰⁴ Lundahl, U., Skärvad, P-H., (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, s 152

gång till. Detta omfattande förarbete upplevde vi vara nödvändigt för att vidare kunna konkretisera en intressant frågeställning.

Vad gäller teoretisk litteratur har informationssökningen främst skett via universitetets databaser. Ett flertal intressanta böcker har vi funnit genom att granska källförteckningar i äldre uppsatser, som behandlar angränsande områden. Härutöver har det varit till hjälp att studera de litteraturförslag, som erbjuds i många böcker, samt referenslistor. Vi har inte upplevt några större svårigheter att finna teoretiskt material som behandlar vårt problemområde, i synnerhet inte med avseende på redovisningsteori. Uppsatsens fokus möjliggjorde nämligen för oss att i den teoretiska efterforskningen studera litteratur från hela 1900-talet, då denna i många avseenden fortfarande är högst aktuell för vår frågeställning.

2.7 Källkritik

Det är av väsentlig betydelse att vi som forskare genomgående under processens gång förhåller oss kritiska till vårt teoretiska och empiriska material; både för vår egen del, och för att uppsatsens framtida läsare i sin tur kritiskt skall kunna bedöma vårt tillvägagångssätt samt studiens resultat¹⁰⁵. Vad gäller periodika har artiklar från tidskriften *Balans*, som påpekats ovan, främst använts i syfte att ge oss en relativt snabb överblick av det aktuella problemområdet. Vi är medvetna om att dessa i hög grad kan präglas av författarens subjektivitet. I sammanhanget upplevde vi dock inte detta vara en nackdel, då det just var skilda åsikter som vi var intresserade av. Vidare har vi dock valt att inte inkludera några teoretiska resonemang från dessa artiklar i uppsatsens teoridel.

Ett viktigt bidrag till uppsatsens teoretiska del har varit artiklar från internationella tidskrifter, som vi ofta har använt i syfte att presentera olika typer av åsikter inom vårt problemområde. Vissa artiklar karakteriseras i stor utsträckning av författarens subjektiva åsikter, vilket, enligt vår uppfattning, inte heller i detta fall, behöver betraktas som en nackdel. Vi anser vidare att erkända internationella tidskrifter, såsom exempelvis ”*The Accounting Review*” och ”*Journal of Financial Economics*”, har hög auktoritet och utgör därför, enligt vår uppfattning, tillförlitliga informationskällor. Genomgående i teorin är vi ytterst noggranna med källhänvisningar, varför alla åsikter och uttalanden, som presenteras i uppsatsen, med enkelhet kan kontrolleras och granskas.

Uppsatsens teoretiska del bygger huvudsakligen på litteratur inom det aktuella ämnet, och vi upplevde tillgången till böcker på området vara mycket omfattande. Vi har valt att dra fördel av detta och, i syfte att öka uppsatsens objektivitet, därför utgått från en stor mängd litteratur. Vi ser i annat fall en risk i att vi, som relativt oerfarna forskare, färgas av ett visst tankesätt, vilket avsevärt skulle försämra studiens objektivitet. Vidare menar vi att tillgången till mycket litteratur ger en fördel med tanke på att författarna i olika stor utsträckning fokuserar på specifika områden, och vi ges härigenom en

---

¹⁰⁵ Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997), *Forskningsmetodik*, s 137-138

möjlighet att fördjupa olika delar av vår teori. Nackdelen är dock att vi inte har kunnat bearbeta varje källa för sig i lika hög grad som vi annars hade kunnat göra.

Uppsatsens empiriska material bygger på intervjuer med anställda på banker, varav merparten är personer i ledande ställning. Fördelen, enligt vår uppfattning, är att intervju-personerna i fråga troligtvis besitter gedigna kunskaper i ämnet, har långvarig erfarenhet samt stort ansvar. Vi menar att dessa personer sannolikt känner betydande samhörighet med banken som borgenär, varför deras syn på problematiken bör stämma väl överens med studiens perspektiv. Vi upplevde dock att vissa respondenter undvek att svara rakt på frågan, och tenderade att leda in diskussionen på områden som de hellre ville tala om. Detta problem är, enligt Andersen, ofta förekommande vid intervjuer med personer i ledande ställning¹⁰⁶. Till följd av att samtliga respondenter var medvetna om att vårt urval inkluderade ett flertal av de konkurrerande bankerna, förmodar vi att detta har påverkat deras svar i den bemärkelsen att de genomgående ville lyfta fram sin bank i förhållande till konkurrenterna. För oss har det inte alltid varit lätt att urskilja när svaren har färgats av dessa effekter, vilket dessvärre kan ha haft inverkan på studiens validitet.

---

¹⁰⁶ Andersen, I., (1998), *Den uppenbara verkligheten*, s 146

3 Borgenärsskydd i ABL

Följande kapitel syftar till att erbjuda läsaren en inblick i hur omfattningen av tillåtna värdeöverföringar begränsas i ABL. Fokus i framställningen nedan ligger på de så kallade kapitalskyddsreglerna, uppdelat på beloppsspärren samt försiktighetsregeln. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om redovisningens betydelse för kapitalskyddet.

3.1 Kapitalskyddsreglerna

Grundtanken med aktiebolagsformen är att delägare inte är personligen ansvariga för bolagets förpliktelser¹⁰⁷, vilket uttryckligen stadgas i 1 kap. 1 § ABL. Till följd härav ökar risken för företagets borgenärer att utestående fordringar inte återbetalas¹⁰⁸, varför en stor del av den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen syftar till att skapa skydd för företagets borgenärer¹⁰⁹. Det är företagets egna kapital, som utgör en säkerhet för fordringsägarna, då detta bevarar en viss nivå på företagets soliditet¹¹⁰; och storleken på det egna kapitalet bestämmer vidare den kreditrisk, som förknippas med utlåningen till företaget¹¹¹. Aktiekapitalet, tillsammans med överkursfond, reservfond samt uppskrivningsfond hänförs vidare till bundet eget kapital, och resterande del av det egna kapitalet, bestående av fria fonder, balanserad vinst eller förlust samt årets resultat, tillhör fritt eget kapital, och utgör därmed utdelningsbara medel¹¹².

Bestämmelser avseende borgenärsskyddet är tvingande och syftar främst till att förhindra värdeöverföringar, som minskar bolagets tillgångar eller ökar skulderna i sådan utsträckning att inskränkningar sker på borgenärernas förutsättningar att erhålla betalningar för sina fordringar¹¹³. Borgenärsskyddsreglerna inbegriper bland annat de så kallade kapitalskyddsreglerna¹¹⁴, där vinstutdelningens omfattning begränsas genom en beloppsspärr samt en kompletterande försiktighetsregel¹¹⁵. Samma regler gäller även vid återköp av aktier¹¹⁶.

¹⁰⁷ Johansson, S., (2001), *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s 42

¹⁰⁸ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 190

¹⁰⁹ Smiciklas, M., (1999), *Bolag, föreningar och stiftelser*, s 45

¹¹⁰ Johansson, S., (2001), *Nials svensk associationsrätt*, s 219

¹¹¹ Lindskog, S., (1994), *Aktiebolagslagen – 12:e och 13:e kap.*, s 13

¹¹² ÅRL (1995:1554) 5 kap. 14 §

¹¹³ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 72-73

¹¹⁴ Nerep, E., (1994), *Aktiebolagsrättsliga studier*, s 11

¹¹⁵ Lindskog, S., (1994), *Aktiebolagslagen – 12:e och 13:e kap.*, s 34

¹¹⁶ Rodhe, K., (2002), *Aktiebolagsrätt*, s 101

3.1.1 Beloppsspärren

Beloppsspärren skapar ett skydd för företagets borgenärer genom att begränsa den tillåtna omfattningen av värdeöverföringar från bolaget¹¹⁷. Enligt beloppsspärren får vinstutdelningen inte överstiga det fria egna kapitalet, vilket garanterar en viss marginal mellan företagets tillgångar och skulder¹¹⁸. Den formulering av beloppsspärren, som lagstiftaren har valt, kan dock ge upphov till betydande tolkningsproblem¹¹⁹. I samband med detta framhåller Rodhe att en större precision i formuleringen av beloppsspärren kan uppnås genom att utgångspunkt istället tas i att värdeöverföringar inte får inskränka på det bundna egna kapitalet¹²⁰. Troligtvis kommer beloppsspärren att få just en sådan utformning till följd av pågående lagstiftningsarbete på det associationsrättsliga området. Aktiebolagskommittén framför följande i fråga om formuleringen av beloppsspärren:

...bör bestämmelsen istället utformas så att bolaget inte får överföra värden till aktieägarna (som vinstutdelning eller på annat sätt) eller till någon utomstående, om det inte finns full täckning för det bundna egna kapitalet efter överföringen¹²¹.

Den föreslagna lydelsen innebär således att utdelningar från bolagets tillgångar inte få ske i sådan utsträckning att bundet eget kapital i företaget tas i anspråk¹²².

3.1.2 Försiktighetsregeln

Borgenärsskyddet, som skapas tack vare beloppsspärren, förstärks ytterligare genom en försiktighetsregel, vilken är avsedd att träda in när det, ur borgenärssynvinkel, är nödvändigt med större återhållsamhet i utdelningarna än vad beloppsspärren kräver¹²³. Försiktighetsregeln lyder som följer:

Vinstutdelning får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärssed¹²⁴.

Bedömningen skall ske utifrån varje enskilt fall och ta hänsyn till en rad olika aspekter¹²⁵. Försiktighetsregeln skapar således möjligheter för skilda bedömningar, vilket dock ger upphov till ett betydande tolkningsintervall med avseende på hur stora utdelningar som får företas. Lindskog påpekar i sammanhanget att överträdelsen av försiktighetsregeln verkar kunna konstateras endast i alldeles klara fall av ”oförsiktig-

---

¹¹⁷ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 72-73

¹¹⁸ Andersson, J., (1995), *Om vinstutdelning från aktiebolag*, s 134

¹¹⁹ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 11

¹²⁰ Rodhe, K., (2002), *Aktiebolagsrätt*, s 87

¹²¹ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 73

¹²² Ibid.

¹²³ Lindskog, S., (1994), *Aktiebolagslagen – 12:e och 13:e kap.*, s 58

¹²⁴ ABL (1975:1385) 12 kap. 2 § 2 st

¹²⁵ Bökmark, J., Svensson, B., (1987), *Aktiebolagslagen – kommentar och lagtext*, s 118

het”.¹²⁶ Även Rodhe påpekar att innebörden av försiktighetsregeln är svår att fastställa och syftar främst på att begreppen ”konsolideringsbehov”, ”likviditet” samt ”god affärs-
sed” inte är helt klara¹²⁷.

Dagens lagstiftningsarbete i fråga om borgenärsskydd i ABL fokuserar i hög grad på att utforma en mer omfattande och förtydligad försiktighetsregel¹²⁸. En betydande orsak till detta är utvecklingen på redovisningsområdet, som medför att orealiserade vinster skall kunna påverka resultatet och därmed utdelningsbara medel. Justeringar i regelverket ses således som en nödvändighet för att nivån på borgenärsskyddet i ABL framöver skall kunna bevaras.¹²⁹ En betydande förändring i den föreslagna lydelsen av försiktighets-
regeln, i relation till den nuvarande, är att uttrycket ”står i strid mot god affärs-
sed” ersätts med ”framstår som försvarligt”, med den motiveringen att någon ”god affärs-
sed” inte har utvecklats på området¹³⁰.

3.2 Redovisningens betydelse för kapitalskydd

Betydelsen av redovisningen för utdelningsfrågor behandlas bland annat av Rodhe, som framhåller sambandet mellan hur tillgångar och skulder värderas i balansräkningen samt storleken på utdelningsbara medel. I hans ögon har balansräkningen följande funktion:

*...en sluss, vilken bolagets vinster måste passera för att de skall kunna överföras till aktieägarna.*¹³¹

Även Posselius et al. uppmärksammar att hela redovisningens regelverk har en betydande inverkan för tillämpningen av kapitalskyddsreglerna, vari bland annat åsyftas att det fria egna kapitalet bestäms genom redovisningen. Härutöver menar författarna att en tillämpning av försiktighetsregeln förutsätter beräkningen av nyckeltal, såsom exempelvis likviditet, soliditet och lönsamhet.¹³²

Thorell förespråkar att vid bedömningen, huruvida utdelningen kan anses vara skälig, bör hänsyn även tas till ”tillämpade redovisningsprinciper”. Härmed åsyftas att det bland annat skall beaktas huruvida företagens resultat har belastats med orealiserade värdenedgångar eller inkluderar orealiserade vinster. Enligt Thorells mening, kan rekvisit av typen ”tillämpade redovisningsprinciper” medföra en bättre koppling mellan utvecklingen på redovisningsområdet och associationsrätten.¹³³

¹²⁶ Lindskog, S., (1994), *Aktiebolagslagen – 12:e och 13:e kap.*, s 58-59

¹²⁷ Rodhe, K., (2002), *Aktiebolagsrätt*, s 85-86

¹²⁸ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 77

¹²⁹ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 50-51

¹³⁰ SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, s 77-78

¹³¹ Rodhe, K., (2002), *Aktiebolagsrätt*, s 84-85

¹³² Posselius, E. et al., (2000), *Skyddet för aktiebolagets egna kapital*, s 113-114

¹³³ Thorell, P., (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, s 25

4 Studiens teoretiska referensram

I föreliggande kapitel redogör vi för tre huvudsakliga ansatser för att studera problematiska aspekter inom redovisningsområdet. Detta gör vi främst i syfte att visa hur vår kommande teoretiska diskussion ryms i ett sammanhang. Vår önskan är att diskussionen nedan skall underlätta för läsaren att få en bättre förståelse för hur uppsatsens teorikapitel inbördes är relaterade, och härigenom skapa en helhetsbild av studiens teoretiska del.

Enligt Chambers, är redovisning ett system, som avser att tillhandahålla information, och syftet med detta system är ”to increase the knowledge or to reduce the doubt of an actor”¹³⁴. Det finns för närvarande en stor mängd teorier avseende redovisning, vilka verkar vara överens om att den externa redovisningen syftar till att löpande rapportera ekonomisk information avseende en viss enhet, samt att denna information skall riktas till intressenter eller grupper av intressenter utanför denna specifika enhet. Teorierna har dock olika utgångspunkter avseende hur redovisningen skall användas och av vem, och dessa skillnader blir särskilt tydliga då en lösning sökes beträffande en konkret redovisningsfråga.¹³⁵ AAA har gjort en uppdelning på tre olika ansatser, vilka har fungerat som utgångspunkt för forskning på redovisningsområdet¹³⁶:

- Den klassiska ansatsen
- Beslutsanvändbarhetssynsättet¹³⁷
- Information economics

Nedan kommer var och en av dessa ansatser att behandlas. Vi kommer att hålla redogörelsen mycket kortfattad och översiktlig samt, där vi anser det vara lämpligt, göra kopplingar till uppsatsens teoretiska del.

4.1 Den klassiska ansatsen

Den klassiska ansatsen tar som utgångspunkt att redovisningsinformation i första hand skall användas för att i efterhand utvärdera fattade beslut¹³⁸, och redovisningen ses här

---

¹³⁴ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 145, 164

¹³⁵ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 1

¹³⁶ AAA, (1977), a.a., s 5

¹³⁷ Vi har valt att använda oss av Kristina Artsbergs översättning av AAAs beteckningar, där ”den klassiska ansatsen” motsvarar ”classical models” och ”beslutsanvändbarhetssynsättet” motsvarar ”decision usefulness”.

¹³⁸ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 62

ofta som en kontrollmekanism¹³⁹. Den klassiska ansatsen kan delas upp på en deduktiv och en induktiv gren. I synnerhet i ett tidigare stadium av utvecklingen av redovisnings-teorier tillämpade forskare på redovisningsområdet det induktiva tillvägagångssättet, och bland induktiva forskare kan nämnas Littleton, Ijiri samt Gilman.¹⁴⁰ Vid tillämpning av den induktiva ansatsen tas utgångspunkten för teoribildning i observationer av verkligheten, vilket ger forskaren en möjlighet att uttala sig om ”hur det är”. Dessvärre kunde inte den induktiva forskningen i någon större utsträckning förbättra redovisningen i praktiken.¹⁴¹

Den deduktiva ansatsen utvecklades på 1950-talet och var av normativ karaktär, då den syftade till att förbättra just den praktiska redovisningen. Forskare, som tillämpar den deduktiva ansatsen, utgår från ett antal syften med redovisningen, varifrån de vidare, genom logiska resonemang, kommer fram till ”hur det borde vara”.¹⁴² Paton, Edwards och Bell samt Sprouse och Moonitz är några exempel på de forskare, som kan hänföras till den deduktiva grenen. Dessa är samtliga normativa teoretiker, som har förespråkat nytänkande och deras forskning har legat till grund för utvecklingen av nya ansatser och teorier på redovisningsområdet.¹⁴³ Olika ståndpunkter hos forskare inom både den induktiva och deduktiva grenen kommer att presenteras, ställas mot varandra samt analyseras ingående i kapitel 5.

4.2 Beslutsanvändbarhetssynsättet

Utgångspunkten i beslutsanvändbarhetssynsättet är att redovisningsinformationen skall vara användbar för företagets intressenter vid framtidsinriktat beslutsfattande¹⁴⁴. Teoriutveckling, i enlighet med beslutsanvändbarhetssynsättet, tar sin utgångspunkt i kunskaper om hur beslutsprocesser sker hos företagets intressenter¹⁴⁵. Redovisningsinformationen riktas således till specifika grupper av företagets intressenter och Bell uttrycker problematiken på följande sätt:

the 'For whom?' question is the most important question we academic accountants have to face¹⁴⁶.

AAA anger att det dock är beslutsprocessen hos främst en intressentgrupp, investerarna, som har legat till grund för den tidens befintliga teorier på redovisningsområdet. För att informationen skall vara användbar i beslutsprocessen skall denna, enligt besluts-

¹³⁹ Ijiri, Y., (1975), *Theory of Accounting Measurement*, s 32; Ijiri, Y., “On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting”, *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 80; Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 11

¹⁴⁰ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 5

¹⁴¹ Lewis, R., Pendrill, D., *Advanced Financial Accounting*, s 4-5

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 5

¹⁴⁴ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 62

¹⁴⁵ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 13

¹⁴⁶ Bell, P. W., ”Accounting as a Discipline for Study and Practice: What Content? In Whose Interests?” i Fridman, B., Östman, L., (1989), *Accounting Development – some perspectives*, s 59

användbarhetssynsättet, karakteriseras av ett antal kvalitativa egenskaper. Dessa skall vidare användas i syfte att utvärdera olika redovisningsmetoder och fungera vägledande i valet mellan dessa.¹⁴⁷

Beslutsanvändbarhetssynsättet har bland annat legat till grund för den så kallade ”True-blood”-rapporten, som presenterades år 1973, och vidare för utvecklingen av FASBs Conceptual Framework¹⁴⁸. FASB anger att redovisningsinformationen skall tillgodose främst två typer av företagets intressenter, investerare och kreditgivare¹⁴⁹, och anammar de kvalitativa egenskaper, som utvecklats i beslutsanvändbarhetssynsättet¹⁵⁰. FASBs Conceptual Framework, och i synnerhet redovisningsinformationens kvalitativa egenskaper, kommer att diskuteras ingående i kapitel 5.

4.3 Information economics

Ansatsen information economics grundar sig på antagandet att redovisningsinformation utgör en vara, som regleras genom utbud och efterfrågan. Vidare förutsätts att redovisningsinformationen har en förmåga att reducera osäkerheten för beslutsfattaren, eftersom den ökar precisionen i bedömningarna av företagets framtida utveckling.¹⁵¹ Information economics fokuserar därför på vilka typer av information, som efterfrågas för beslutsfattande. Information economics preciserar dock inte någon specifik användargrupp av redovisningsinformationen.¹⁵² Här ligger således en stor skillnad i jämförelse med beslutsanvändbarhetssynsättet, som istället kännetecknas av antagandet att redovisningsinformationen skall riktas till specifika användargrupper¹⁵³.

Vidare bygger ansatsen information economics på en uppfattning att vilket värde redovisningsinformationen har för olika användare varierar, eftersom värdet bestäms av vilken grad av osäkerhet, som användaren vill tillåta vid beslutsfattandet¹⁵⁴. Ansatsen information economics fokuserar på frågan avseende kostnader förknippade med informationsgivning samt den nytta, som användaren härigenom får¹⁵⁵. I samband härmed konstateras att så länge användarna av redovisningsinformationen inte bär kostnader förknippade med denna, kommer de alltid att föredra mer information framför mindre¹⁵⁶, då detta minskar osäkerheten vid beslutsfattandet¹⁵⁷.

Till ansatsen information economics hör bland annat agentteorin, som utgör en för denna studie viktig teoretisk förankring. Agentteorin kan utvecklas till att behandla hur

---

¹⁴⁷ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 13

¹⁴⁸ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 55-57

¹⁴⁹ FASB, (1978), *CONI*, Par. 30

¹⁵⁰ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 56

¹⁵¹ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 61

¹⁵² AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 21

¹⁵³ AAA, (1977), a.a., s 13

¹⁵⁴ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 61

¹⁵⁵ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 21-23

¹⁵⁶ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 551

¹⁵⁷ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 21-23

risk och information fördelas i ett principal-agentförhållande.¹⁵⁸ Ett grundläggande antagande i agentteorin är att redovisningen skall förse aktörer på kapitalmarknaden med information för beslutsfattande¹⁵⁹. Applicerat i redovisningskontext syftar agentteorin till att förklara utvecklingen av olika redovisningslösningar i praktiken¹⁶⁰, och utgör därmed en av grundbultarna i den positiva redovisningsteorin¹⁶¹. En utförlig diskussion avseende den positiva redovisningsteorin, och i synnerhet agentteorin, kommer att föras i kapitel 6.

---

¹⁵⁸ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 62

¹⁵⁹ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 48

¹⁶⁰ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 136, 139

¹⁶¹ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 143

5 Teorier för redovisning

Kapitlet avser att erbjuda läsaren en utförlig diskussion kring redovisningsteoretiska aspekter, som vi har bedömt vara relevanta för vår studie. Efter en kortare historisk redogörelse för utvecklingen på redovisningsområdet i USA under föregående sekel, kommer vi att fokusera på redovisningsinformationens kvalitativa egenskaper. Härfter följer en diskussion kring utvalda grundläggande redovisningsprinciper, och slutligen mynnar kapitlet ut i en argumentation för och emot värdering till verkliga respektive historiska värden, vari tidigare avsnitt kommer att integreras.

5.1 Utvecklingen i USA

Efter börskraschen år 1929 inledde USA omfattande arbete med att förbättra företagens redovisning, varmed efterfrågades utökad forskning på redovisningsområdet och utveckling av redovisningsnormer. År 1936 presenterade AAA en kortare rapport "A Tentative Statement of Accounting Principles Underlying Corporate Financial Statements", vilken sammanställde de viktigare koncepten, som låg till grund för dåvarande finansiella rapporter.¹⁶² Ett betydande steg mot utveckling av mer innehållsrik och tydlig struktur av de finansiella rapporterna samt mer användbar redovisningsinformation var utarbetandet av APB Statement No. 4 "Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises". Detta arbete har i sin tur influerat den så kallade "Trueblood"-rapporten och senare även FASBs Conceptual Framework.¹⁶³

Trueblood Committee, namngivet efter sin ordförande Robert M. Trueblood, tillsattes år 1971 med uppdraget att framställa och formulera syftet med redovisningen, som skulle fungera vägledande i utvecklingen på redovisningsområdet¹⁶⁴. Den slutliga rapporten, "Objectives of Financial Statements", presenterades år 1973 och innehöll en redogörelse för tolv syften med redovisningsinformation, som kommittén hade kommit fram till¹⁶⁵. Kommittén anger att redovisningens huvudsakliga syfte är att ge information för ekonomiskt beslutsfattande¹⁶⁶, samtidigt som två grupper av företagets intressenter, aktieägare och långgivare, framhålls som de främsta användarna av redovisningsinformation¹⁶⁷. I rapporten understryks att ekonomiska beslut har fokus på framtiden och att

---

¹⁶² Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 5

¹⁶³ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 171-173

¹⁶⁴ AICPA, (1973), *Objectives of Financial Statements*, s 4, 9

¹⁶⁵ AICPA, (1973), a.a., s 5, 61-66

¹⁶⁶ AICPA, (1973), a.a., s 13

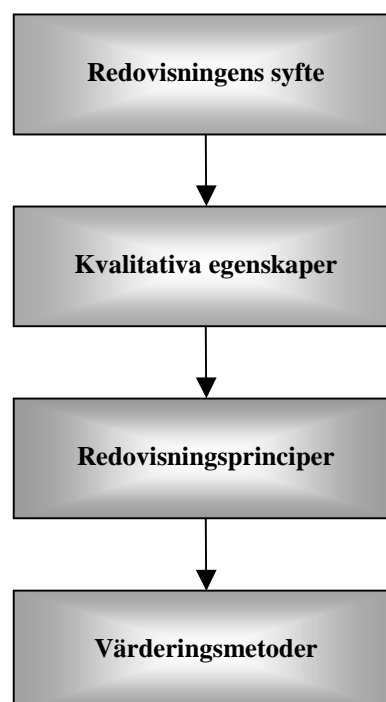
¹⁶⁷ AICPA, (1973), a.a., s 20

det är de finansiella rapporterna, som utgör underlag för bedömningen av företagets framtida utveckling¹⁶⁸.

År 1972 bildades FASB, på rekommendation av den så kallade Wheat Committee, med uppgift att fungera som en normbildare på redovisningsområdet¹⁶⁹. I samband med utformningen av Conceptual Framework har FASB i stor utsträckning anammat resonemangen från "Trueblood"-rapporten¹⁷⁰. FASBs Conceptual Framework är givetvis inte den enda sammanhängande föreställningsram, som utvecklades på redovisningsområdet. Exempelvis utarbetades nationella ramverk i England "The Corporate Report" och i Kanada "The Stamp Report". I relation till andra ramverk, är inte FASBs Conceptual Framework det mest omfattande, men har den fördelen att den, vid framtagandet av nya rekommendationer, avser att ta ställning i kontroversiella frågor inom redovisningen.¹⁷¹ Vidare har FASBs Conceptual Framework ofta fungerat, som en modell för utvecklingen av begreppsmässiga ramverk i övriga länder¹⁷².

Genomgången av redovisningsteori i föreliggande kapitel kommer att struktureras upp efter figuren nedan. Den ursprungliga bilden "Hierarchy of the Elements of Structure of Accounting Theory" återfinns i Belkaoui; vi har valt att i viss mån förenkla och omarbota denna, för att på ett bättre sätt kunna belysa för vår studie viktiga aspekter.

Figur 1: Strukturella element i redovisningsteorin

Källa: Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 219

Omarbetad av författarna.

¹⁶⁸ AICPA, (1973), *Objectives of Financial Statements*, s 45

¹⁶⁹ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 385-386

¹⁷⁰ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 180

¹⁷¹ Belkaoui, A., (1985), a.a., s 199, 201, 206

¹⁷² Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 18

5.2 FASBs Conceptual Framework

Under mitten av 1970-talet påbörjade FASB sitt arbete med att ta fram ett Conceptual Framework, vilket vidare skulle utgöra en teoretisk utgångspunkt för framtagandet av normer¹⁷³. FASBs Conceptual Framework har intagit en betydande ställning för utvecklingen på redovisningsområdet och utgör idag en av grunderna för redovisningstänkandet¹⁷⁴. Vi kommer därför att lägga stor vikt vid en diskussion kring utvalda delar av FASBs Conceptual Framework, som vi anser vara relevanta för den kommande analysen.

5.2.1 Redovisningens syfte

FASBs Conceptual Framework anammade, som påpekats ovan, i stor utsträckning resonemangen, som genomsyrade ”Trueblood”-rapporten. Olika syften med redovisningen har haft en stor betydelse även i FASBs arbete med Conceptual Framework och vidare för utformningen av enskilda rekommendationer.¹⁷⁵ Redovisningens roll i ekonomin, enligt FASBs Conceptual Framework, presenteras i SFAC No. 1 ”Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises”, där följande stadgas:

*the role of financial accounting and reporting in the economy – to provide evenhanded financial and other information that, together with information from other sources, facilitates efficient functioning of capital and other markets and otherwise assists in promoting efficient allocation of scarce resources in the economy*¹⁷⁶.

På samma sätt som framhålls i ”Trueblood”-rapporten¹⁷⁷, anger även FASB i synnerhet två grupper av användare av redovisningsinformation; investerare och långgivare¹⁷⁸. FASB påpekar att externa användare förlitar sig på den redovisningsinformation, som företagen gör tillgänglig för dem, och det är med utgångspunkt i dessa intressenters behov, som de olika syftena¹⁷⁹ med redovisningen i SFAC No. 1 har formulerats. Det finns härigenom ett flertal olika syften, som redovisningsinformationen skall uppfylla, och FASB framhåller i fråga härom följande:

*Financial reporting should provide information that is useful to present and potential investors and creditors and other users in making rational investment, credit, and similar decisions.*¹⁸⁰

---

¹⁷³ Lewis, R., Pendrill, D., *Advanced Financial Accounting*, s 10

¹⁷⁴ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 56

¹⁷⁵ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 180

¹⁷⁶ FASB, (1978), *CONI*, Overview

¹⁷⁷ AICPA, (1973), *Objectives of Financial Statements*, s 20

¹⁷⁸ FASB, (1978), *CONI*, Par. 30

¹⁷⁹ I SFAC No. 1 anges ”objectives”, som i FASBs Conceptual Framework definieras som ”goals and purposes”. Vi har valt att genomgående i uppsatsen använda beteckningen ”syfte”.

¹⁸⁰ FASB, (1978), *CONI*, HIGHLIGHTS

FASB anger således att redovisningsinformation i första hand skall vara användbar vid investerings- och kreditbeslut. Vidare framhålls att informationen skall kunna vara till hjälp vid bedömning av bland annat företagets kassaflöde, likviditet, solvens, tillgångar och anspråk på dessa tillgångar samt ledningens förvaltning.¹⁸¹

5.2.2 Kvalitativa egenskaper

SFAC No. 2 "Qualitative Characteristics of Accounting Information" behandlar de olika kvalitativa egenskaper, som redovisningsinformationen, enligt FASB, måste kännetecknas av för att kunna vara användbar vid beslutsfattande. Dessa olika kvalitativa egenskaper framhålls i SFAC No. 2 och har en inbördes hierarkisk ordning. De primära kvalitativa egenskaperna är relevans och reliabilitet, och till de sekundära hör jämförbarhet¹⁸², inklusive "consistency"¹⁸³. Härutöver framhålls att avvägningar måste göras mellan kostnaden och nyttan, samt att informationen som presenteras skall ha en viss grad av väsentlighet¹⁸⁴.¹⁸⁵ Kvalitativa egenskaper, som redovisningsinformationen, enligt FASB, skall kännetecknas av, är avsedda att fungera vägledande vid val mellan olika redovisningsmetoder¹⁸⁶. Redovisningens kvalitativa egenskaper finns sammanställda i en schematisk bild, som presenteras nedan.

---

¹⁸¹ FASB, (1978), *CON1*, Par. 32

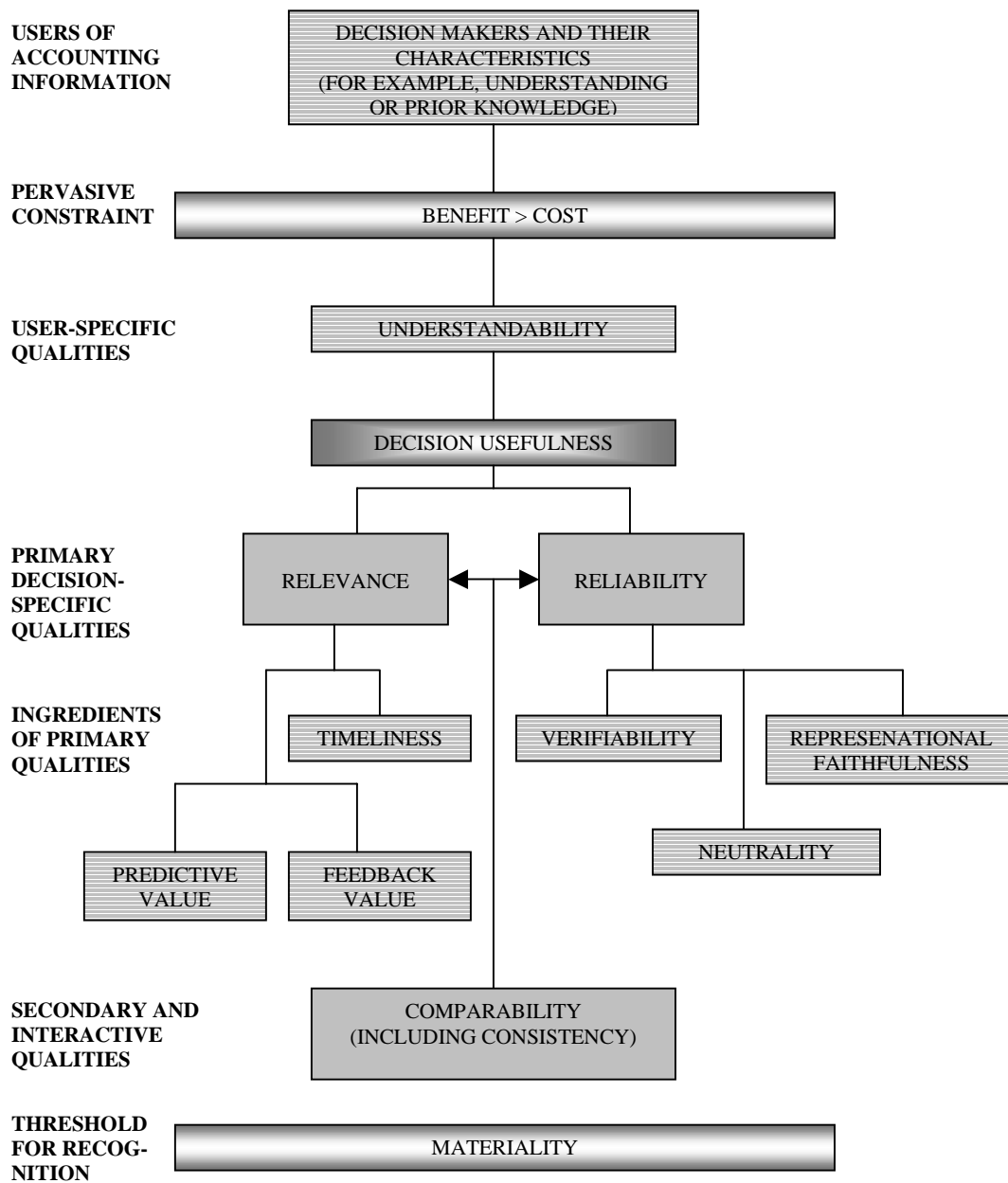
¹⁸² I SFAC No. 2 används begreppen "relevance", "reliability" och "comparability", vilka vi har valt att genomgående i uppsatsen översätta som "relevans", "reliabilitet" respektive "jämförbarhet".

¹⁸³ För termer, som vi inte använder oss av i uppsatsen i någon större utsträckning samt för termer, som är svåra att finna en direkt motsvarighet till på svenska, kommer vi genomgående att återge den engelska lydelsen.

¹⁸⁴ I SFAC No. 2 används begreppen "cost and benefit" och "materiality", vilka vi har valt att genomgående i uppsatsen översätta som "kostnad och nytta" respektive "väsentlighet".

¹⁸⁵ FASB, (1980), *CON2*, Summary of Principal Conclusions

¹⁸⁶ Koeppen, D. R., "Using the FASB's Conceptual Framework: Fitting the Pieces Together", *Accounting Horizons* juni 1988, s 24

Figur 2: A Hierarchy of Accounting Qualities

Källa: Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 20

5.2.2.1 Relevans

Hendriksen och van Breda definierar relevant information på följande sätt:

At its most basic, relevant information is information that has a bearing on the matter at hand¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 133

AAA väljer däremot att citera ovanstående definition, som ett exempel på en sämre formulering, då de anser lydelsen vara alltför vag, varför det finns en risk att den, enligt AAA, saknar användbarhet¹⁸⁸. Själva anger de nedanstående i fråga om relevans:

Relevance is the primary standard and require that information must bear upon to be usefully associated with actions it is designed to facilitate or results desired to be produced. Known or assumed informational needs for potential users are of paramount importance in applying this standard¹⁸⁹.

En något annorlunda syn på relevans går att finna hos Sterling, som väljer att jämställa relevans med användbarhet, och menar att relevans kan definieras på följande sätt:

If a decision model specifies an attribute as an input or as a calculation, then the attribute is relevant to that decision model¹⁹⁰.

Vidare menar Sterling att även det omvända förhållandet gäller, då han anger att, om en beslutsmodell inte tar hänsyn till ett visst ”attribute”, innebär det att ”attribute” i fråga inte är relevant för denna modell. Valet mellan vilka ”attribute”, som skall belysas i redovisningsinformationen skall således föregås av en granskning av användarnas beslutsmodeller.¹⁹¹ I jämförelse med Hendriksen och van Bredas definition, anser vi att Sterlings syn på relevans ger intryck av att relevansen i större utsträckning är kopplad till en given beslutsituation. Användaren, som inte är medveten om att viss information existerar, kommer i sin beslutsmodell inte att ta hänsyn till denna, och, enligt Sterling, kommer informationen i fråga därför inte att vara relevant för användaren. Vi menar att relevansen, enligt Sterling, således enbart kan definieras utifrån befintliga beslutsmodeller, medan Hendriksen och van Bredas definition av relevans kan ses som mer universell, då det inte krävs att användaren inkluderar informationen i sin beslutsmodell, för att informationen i fråga skall kunna anses som relevant.

FASBs definition av relevans utgår också från en form av beslutsrelevans, som innebär att informationen skall vara till hjälp vid beslutsfattande¹⁹². Enligt vår uppfattning, kan FASBs definition av relevans snarare liknas vid Hendriksen och van Bredas definition än Sterlings, då inte heller denna anknyter till befintliga beslutsmodeller. I SFAC No. 2 lyder definitionen som följer:

To be relevant to investors, creditors, and others for investments, credit, and similar decisions, accounting information must be capable of making a difference in a decision by helping users to form predictions about the outcomes of past, present, and future events or to confirm or correct expectations¹⁹³.

¹⁸⁸ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 16

¹⁸⁹ AAA, (1966), *A Statement of Basic Accounting Theory*, s 7

¹⁹⁰ Sterling, R. R., “Relevant Financial Reporting in an Age of Price Changes”, *The Journal of Accountancy* vol 141 No. 2 1975, s 44

¹⁹¹ Sterling, R. R., a.a., s 44-45

¹⁹² Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 133-134

¹⁹³ FASB, (1980), *CON2*, Par. 47

För att informationen skall anses som relevant, menar FASB, att den skall ha en förmåga att minska osäkerhet vid beslutsfattandet¹⁹⁴. Enligt FASB skall informationen ha ett "predictive value", vilket betyder att den skall förbättra användarens möjlighet att förutsäga den framtida utvecklingen i företaget. Vidare skall informationen även ha ett "feedback value", och påverka beslutsfattandet genom att bekräfta eller korrigera användarens tidigare förväntningar. FASB menar att båda dessa vanligtvis uppstår samstämmigt, då kända konsekvenser av ett historiskt beslut fattat av ledningen ofta hjälper användaren vid bedömningen avseende framtida händelser av liknande art.¹⁹⁵

Enligt vår tolkning, tycks kravet på "predictive value" vara ett uttryck för att FASB utgår från beslutsanvändbarhetssynsättet, samtidigt som kravet "feedback value" snarare verkar härstamma från den klassiska ansatsen. Vi menar att det faktum att samma information, enligt FASB, skall användas både för att göra prognoser avseende den framtida utvecklingen samt för att utvärdera tidigare beslut, bland annat kan leda till konflikter mellan kraven på informationens relevans och reliabilitet. Vidare innebär dessa olika användningsområden att det inte står klart vilken värderingsmetod, som skall användas. Dessa problematiska aspekter återkommer vi till i senare avsnitt.

En annan aspekt av relevans är, enligt FASB, "timeliness"¹⁹⁶, vilken innebär att informationen måste vara tillgänglig för användaren innan den förlorar förmågan att påverka beslutet. Information, som blir tillgänglig så sent att den inte längre påverkar beslutsprocessen, saknar således relevans.¹⁹⁷ I slutet av 1970-talet uttalade AAA att timeliness utgör ett allmänt accepterat kännetecken avseende användbar information, och påpekade att den inkluderar både "frequency" och "lag". Det förstnämnda avser med vilket intervall, som informationen görs tillgänglig för användarna, och det sistnämnda syftar till eventuell försening i informationsgivningen.¹⁹⁸

FASB anser vidare att relevans och väsentlighet har vissa gemensamma drag, bland annat i fråga om att de båda påverkar användaren i beslutsprocessen eller "makes a difference". Användaren av redovisningsinformationen kan således välja att bortse från en viss information, eftersom denna, i en specifik beslutssituation, antingen inte är relevant eller tillräckligt väsentlig för att påverka beslutet.¹⁹⁹ Detta står till viss del i överensstämmelse med Kams tolkning, då han anser att väsentlighet hör bättre samman med relevans än med reliabilitet, och anger att: "If an item is not material, then it is not relevant"²⁰⁰. Ytterligare en avvägning, som måste göras i fråga om redovisningsinformation, är den avseende vilken kostnad i förhållande till nyttan en viss information förknippas med²⁰¹.

---

¹⁹⁴ FASB, (1980), *CON2*, Par. 52

¹⁹⁵ FASB, (1980), a.a., Par. 51

¹⁹⁶ Vi kommer vidare i uppsatsen att återge begreppet timeliness utan citationstecken.

¹⁹⁷ FASB, (1980), *CON2*, Par. 56

¹⁹⁸ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 16

¹⁹⁹ FASB, (1980), *CON2*, Par. 125

²⁰⁰ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 516

²⁰¹ FASB, (1980), *CON2*, Par. 133-134

5.2.2.2 Reliabilitet

Kam anger att reliabilitet, rent generellt, kan ses på två olika sätt. När ett mått anges vara reliabelt, förutsätts antingen att måttet kommer att mäta rätt förhållande, eller att det på ett riktigt sätt kvantifierar detta förhållande. Det första alternativet kännetecknar effektivitet, men inom redovisningen brukar detta istället betecknas som relevans. Det inom redovisningen använda begreppet reliabilitet avser det andra alternativet och är också det som FASB avser när de talar om redovisningens reliabilitet.²⁰² Enligt FASB definieras reliabilitet på följande sätt:

The reliability of a measure rests on the faithfulness with which it represents what it purports to represent, coupled with an assurance for the user, which comes through verification, that it has that representational quality²⁰³.

FASB påpekar att det inte är frågan huruvida informationen är reliabel eller inte, som skall bedömas, utan snarare graden av reliabilitet²⁰⁴. Detta resonemang är inte nytt, utan går att finna i exempelvis en artikel av Ijiri och Jaedicke från slutet av 1960-talet, vilka anger att reliabilitet inte är en fråga om svart eller vitt. Författarna anger vidare att reliabilitet kan operationaliseras med hjälp av statistiska resonemang och definieras som objektivitet med tillägg av den skevhet, som kännetecknar informationen. Om två lika objektiva redovisningstekniker används vid ett flertal tillfällen för att mäta ett specifikt fenomen, är det redovisningssätt, som medför den lägsta skevheten, också det mest reliabla.²⁰⁵ För en mer utförlig diskussion avseende objektiviteten i redovisningsinformationen, hänvisas läsaren till avsnittet, som behandlar objektivitetsprincipen.

FASB anger att neutraliteten i redovisningen är en viktig kvalitativ egenskap för att informationen skall vara reliabel, eftersom informationen används av olika intressenter, som har skilda behov²⁰⁶. Kritik har riktats mot FASB i denna fråga, då det kan vara svårt att förena kravet på neutralitet och det faktum att FASB premierar två grupper av användare av redovisningsinformationen; investerare och kreditgivare. Till följd av att FASB prioriterar investerarnas och kreditgivarnas informationsbehov framför övriga intressenters, kommer informationen, som tillhandahålls, inte att kunna vara fullt neutral.²⁰⁷ Det bör dock påpekas att även investerares och kreditgivares intressen inte sällan kommer i konflikt med varandra, ett problem som vi återkommer till i nästföljande kapitel.

Reliabilitet bestäms vidare, enligt FASB, av ”representational faithfulness”²⁰⁸, förhållandet mellan de siffror, som presenteras i redovisningen och den företeelse de avser att

²⁰² Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 522

²⁰³ FASB, (1980), *CON2*, Par. 59

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., “Realiabilty and Objectivity of Accounting Measurements”, *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 478, 482-483

²⁰⁶ FASB, (1980), *CON2*, Summary of Principles Conclusions

²⁰⁷ Artsberg, K., (1992), *Normgivning och redovisningsförändring*, s 59

²⁰⁸ Vi kommer vidare i uppsatsen att återge begreppet representational faithfulness utan citationstecken.

återspegla, alltså att måttet återspeglar det som det avser att återspegla²⁰⁹. Ett exempel kan vara att posten varulager i balansräkningen skall överensstämma med företagets befintliga lager²¹⁰. Vilken grad av reliabilitet hos informationen, som olika användare önskar, bestäms, enligt Belkaoui, av deras preferenser, och användarnas uppfattningar om vad som är reliabelt kan också skilja sig åt²¹¹. Vidare framhåller FASB betydelsen av ”verifiability”, för informationens användbarhet, eftersom graden av ”verifiability” bestämmer i vilken utsträckning redovisningen återspeglar vad den avser att återspegla²¹². Enligt ett samtida uttalande från AAA framhålls att, ”verifiability, objectivity, lack of bias, neutrality, and accuracy”, samtliga har en koppling till reliabilitet²¹³.

5.2.2.3 Konflikten mellan relevans och reliabilitet

I en artikel diskuterar Koeppen FASBs ståndpunkter i fråga om relevans och reliabilitet och menar att redovisningsinformation inte kan vara användbar för beslutsfattande om den inte är relevant, på samma sätt som den inte heller kan vara användbar om den inte är reliabel²¹⁴. Vid val av redovisningsmetod kan dock en konflikt uppstå mellan relevans och reliabilitet. FASB tar upp denna problematik i SFAC No. 2 och inleder med följande:

*Reliability and relevance often impinge on each other. Reliability may suffer when an accounting method is changed to gain relevance, and vice versa. Sometimes it may not be clear whether there has been a loss or a gain either of relevance or of reliability.*²¹⁵

FASB väljer att illustrera problematiken med ett exempel avseende verkliga värden. Dessa kan ge mer relevant information till användarna än historiska värden, samtidigt som det kan vara problematiskt att fastställa verkliga värden, varför reliabiliteten kan bli lidande. Huruvida användaren till följd härav tjänar eller förlorar, beror, enligt FASB, på vilken vikt användaren lägger vid relevans respektive reliabilitet i redovisningsinformationen.²¹⁶ Härmed kan en koppling göras till IASBs rekommendation avseende redovisningen av finansiella instrument, IAS 39, som i stor utsträckning förespråkar en värdering av finansiella tillgångar och skulder till deras verkliga värden²¹⁷.

Till följd av denna konflikt bör, enligt FASB, en avvägning göras mellan relevans och reliabilitet²¹⁸. Denna problematik utvecklas vidare av Kam, som menar att informa-

---

²⁰⁹ FASB, (1980), CON2, Par. 63

²¹⁰ Koeppen, D. R., ”Using the FASB’s Conceptual Framework: Fitting the Pieces Together”, *Accounting Horizons* juni 1988, s 24

²¹¹ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 195

²¹² FASB, (1980), CON2, Par. 81

²¹³ AAA, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, s 16

²¹⁴ Koeppen, D. R., ”Using the FASB’s Conceptual Framework: Fitting the Pieces Together”, *Accounting Horizons* juni 1988, s 24

²¹⁵ FASB, (1980), CON2, Par. 90

²¹⁶ FASB, (1980), a.a., Par. 90

²¹⁷ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 69, 93

²¹⁸ FASB, (1980), CON2, Par. 42

tionen kan ha en hög grad av reliabilitet utan att samtidigt vara relevant²¹⁹. Orsaken till detta kan ses i att vilken information, som är relevant, i hög grad är situationsanpassad²²⁰. En intressant fråga som häri uppstår är huruvida informationen kan vara relevant utan att vara reliabel. Kam anser att så inte är fallet, då han uppger att det inte verkar möjligt att information, som har en väldigt låg grad av reliabilitet, samtidigt kan vara relevant. Vidare anger han dock att en viss information kan vara mer relevant än en annan, även om den inte är reliabel i lika stor utsträckning.²²¹

Ifall informationen inte kan vara relevant utan att vara reliabel, väcker det frågan om hur användaren kan veta huruvida informationen är reliabel eller inte. En viktig del av reliabilitet är objektivitet, varför svaret på frågan ovan, enligt vår mening, i första hand beror på vad som utgör objektiv information. Teoretikernas uppfattningar om vad som är objektivt skiljer sig dock åt, vilket, som tidigare påpekats, vidare kommer att diskuteras i samband med objektivitetsprincipen.

5.2.2.4 Jämförbarhet

Användningen av olika redovisningsmetoder medför svårigheter att göra jämförelser mellan olika företag, och detta har länge ansetts som en av de viktigare drivkrafterna bakom utvecklingen av redovisningsrekommendationer²²². Behovet av jämförbarhet mellan företag och över tiden beskrivs i SFAC No. 2 och lyder som följer:

Information about an enterprise gains greatly in usefulness if it can be compared with similar information about other enterprises and with similar information about the same enterprise for some other period or some other point of time²²³.

I sammanhanget bör noteras att jämförbarhet, enligt FASB, inte utgör en kvalitativ egenskap hos information på samma sätt som relevans och reliabilitet, utan bör snarare ses som förhållandet mellan information från två eller flera olika källor, eller från en och samma källa vid olika tidpunkter. En viktig förutsättning för att redovisningsinformationen skall kunna vara jämförbar är, enligt FASB, att likartade redovisningsprinciper tillämpas över tiden.²²⁴ En förbättring av jämförbarhet kan dessvärre ha negativa effekter på relevans och reliabilitet, om säkerställandet av jämförbarhet kräver en redovisningsmetod, som innebär mindre reliabel eller mindre relevant information²²⁵. Möjligheten att göra jämförelser, att relatera en information till annan, medför ändock, enligt FASB, att användbarheten hos redovisningsinformationen ökar avsevärt²²⁶.

²¹⁹ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 538

²²⁰ Solomons, D., (1986), *Making Accounting Policy*, s 89

²²¹ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 538

²²² FASB, (1980), *CON2*, Par. 112

²²³ FASB, (1980), a.a., Par. 111

²²⁴ FASB, (1980), a.a., Par. 120

²²⁵ FASB, (1980), a.a., Par. 116

²²⁶ FASB, (1980), a.a., Summary of Principal Conclusions

Som ovan har diskuterats, skall redovisningsinformationen, enligt FASB, bland annat erbjuda ett underlag för prognoser avseende företagets framtida utveckling²²⁷. Precisionen i dessa prognoser kan troligtvis förbättras, om företagsspecifika förhållanden återspeglas i de ekonomiska rapporterna. Skillnader mellan olika företag är dock ofta så betydande att om redovisningen i stor utsträckning återspeglar företagsspecifika förhållanden skulle det, enligt vår uppfattning, resultera i svårigheter att göra jämförelser mellan olika företag. Strävan efter jämförbarhet resulterar i enhetliga redovisningsprinciper för samtliga företag, men innebär vidare att företagsspecifika förhållanden inte belyses på samma sätt, varför relevansen i redovisningsinformationen kan bli lidande.

Ett annat exempel på sambandet mellan jämförbarhet och relevans är IASBs rekommendation avseende redovisning av finansiella instrument, IAS 39. Denna lämnar företagen en viss valfrihet avseende klassificeringen av de finansiella tillgångarna och skulderna, vilket kan försvåra jämförbarheten mellan olika företag. En positiv aspekt av detta kan dock ses i att företaget härigenom erbjuds en möjlighet att till användarna av redovisningsinformationen förmedla själva avsikten med innehavet av de finansiella instrumenten, vilket kan öka relevansen i redovisningsinformationen för vissa användare. Jämförbarhet och relevans är här således i konflikt med varandra och en viss valmöjlighet avseende klassificeringsfrågor, kan innebära att jämförbarheten mellan företag i detta fall får stå tillbaka för den ökade relevansen i redovisningsinformationen.

Frågan om hur strävan efter ökad jämförbarhet kan påverka reliabiliteten i redovisningsinformationen kan också på en tydlig sätt illustreras med IAS 39. Ett av de främsta syftena med harmoniseringen av redovisningsregler mellan olika länder är att förbättra jämförbarheten mellan företagen²²⁸. IAS 39 förespråkar en värdering av finansiella instrument till verkligt värde²²⁹, vilket, i relation till historiska värden, kan resultera i en mindre reliabel redovisningsinformation²³⁰. Strävan efter ökad jämförbarhet mellan olika företag har i detta fall, enligt vår mening, resulterat i en redovisningsmetod, som gör att reliabiliteten blir lidande. Behovet av jämförbarhet och det faktum att värdering till verkligt värde kan erbjuda kapitalmarknaden mer beslutsrelevant information, tycks dock, i fråga om finansiella instrument, enligt IASB, överväga de negativa effekterna av minskad reliabilitet.

5.3 Grundläggande principer

Inom redovisningsteorin finns det ett antal grundläggande principer, som är generellt utformade och kan utgöra en teoretisk grund samt fungera vägledande för utvecklingen av mer detaljerade regler²³¹. Dessa redovisningsprinciper påverkar vidare innehållet i företagens balans- och resultaträkningar²³². Nedan väljer vi att, främst med utgångs-

---

²²⁷ FASB, (1980), *CON2*, Par. 51

²²⁸ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 40

²²⁹ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 69

²³⁰ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 113

²³¹ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 31

²³² Falkman, P., (2000), *Teori för redovisning*, s 75

punkt i internationella forskares teoretiska bidrag, behandla ett antal utvalda redovisningsprinciper, vilka vi anser på ett bra sätt kompletterar ovanstående diskussion och sammantaget skapar en nödvändig teoretisk grund för vår studie.

5.3.1 Försiktighetsprincipen

När det gäller försiktighetsprincipen, finns ingen allmänt accepterad definition att finna, och åsikter kan i viss utsträckning skilja sig åt avseende dess innebörd samt påverkan på värderingen och resultatmätningen²³³. När det gäller värderingsfrågan anger Schroeder et al. att försiktighetsprincipen innebär att, vid tveksamma situationer, bör ett sådant redovisningssätt väljas, som har minst tendens att överskatta såväl tillgångar som resultat²³⁴. En annan återgivning kan finnas hos Hendriksen och van Breda, som framhåller att, av olika värden, bör det lägsta väljas för tillgångar och intäkter samt det högsta för skulder och kostnader²³⁵.

Skillnaden mellan dessa definitioner ser vi i att Hendriksen och van Breda verkar framhålla att vid tillämpning av försiktighetsprincipen skall värdering genomgående ske till det lägsta värdet, medan Schroeder et al., enligt vår mening, tycks vara av uppfattningen att försiktighetsprincipen snarare innebär att en värdering till det lägsta värdet skall ske endast i "undantagsfall". Oavsett val av definition innebär en tillämpning av försiktighetsprincipen i fråga om resultatmätningen att intäkter endast får tas upp i resultaträkningen, då de har realiserats²³⁶. Försiktighetsprincipen har således starka kopplingar till realisationsprincipen i sin strikta form; en diskussion, som vi återkommer till i ett senare avsnitt.

Kam diskuterar försiktighetsprincipen i samband med värderingsfrågan och framhåller att det är av betydelse att företagets långivare kan förlita sig på att företagets tillgångar, som presenteras i redovisningen, i alla fall utgör en miniminivå för vad de kan tänkas inbringa. Han menar att långivarna måste ha en viss säkerhetsmarginal för att skydda sig mot oförutsedda händelser av olika slag.²³⁷ Utvecklingen av försiktighetsprincipen har vidare, enligt Hendriksen och van Breda, varit en nödvändighet för att motverka ledningens och ägarnas optimism och därmed tendenser att överskatta företagets tillgångar och resultat. Ett argument för tillämpningen av försiktighetsprincipen är att överskattningar av företagets tillgångar och vinst är förknippat med större risk för företagets finansärer, än underskattningar av dessa.²³⁸ Belkaoui för ett liknande resonemang och påpekar även att försiktighetsprincipen syftar till att skydda företagets borgenärer mot oväntade utdelningar från företagets tillgångar till aktieägarna²³⁹.

²³³ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 101

²³⁴ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 78

²³⁵ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 148

²³⁶ Lewis, R., Pendrill, D., *Advanced Financial Accounting*, s 27

²³⁷ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 367

²³⁸ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 148

²³⁹ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 239

FASBs ställningstagande i fråga om försiktighetsprincipens status i företagens redovisning framgår av citatet nedan:

There is a place for a convention such as conservatism – meaning prudence – in financial accounting and reporting, because business and economic activities are surrounded by uncertainty, but it needs to be applied with care²⁴⁰.

Under åren har försiktighetsprincipen utsatts för omfattande kritik, i synnerhet i amerikansk litteratur²⁴¹. Försiktighetsprincipen innebär en medveten skevhet i redovisningsinformationen, då den systematiskt underskattar företagets tillgångar och vinst²⁴². Denna skevhet medför, enligt FASB, att tillämpningen av försiktighetsprincipen strider mot sådana viktiga kvalitativa egenskaper hos redovisningen, som representational faithfulness, neutralitet och jämförbarhet²⁴³. Även Chambers talar om att försiktighetsprincipen i stor utsträckning försvårar jämförelser, i synnerhet i ett och samma företag, eftersom effekterna av dess tillämpning varierar från år till år och ackumuleras över tiden²⁴⁴. Vidare framhåller Hendriksen och van Breda att försiktighetsprincipen är i konflikt med kravet på relevans, samt att information, som präglas av försiktighetsprincipen, även är svår att tolka, eftersom det inte är lätt att bedöma graden av underskattning. Författarna menar även att medveten undervärdering kan leda till felaktiga beslut, precis på samma sätt som en övervärdering.²⁴⁵

Enligt Kam var den ursprungliga avsikten med försiktighetsprincipen att den skulle användas vid betydande värderingssvårigheter, men, enligt hans uppfattning, kom den istället att prägla revisorernas inställning vid samtliga värderingar²⁴⁶. I motsats härtill framhåller Belkaoui att försiktighetsprincipens betydelse har minskat med tiden, vilket han motiverar med det ökade kravet på objektivitet och ”fair presentation” i redovisningsinformationen samt det faktum att investerarna ses, som de främsta användarna av de finansiella rapporterna²⁴⁷. Det finns en uppfattning att försiktighetsprincipen står i strid mot kravet på rättvisande bild, då den sistnämnda förespråkar en redovisning, som skall ta hänsyn till samtliga kända förhållanden, oavsett om redovisningen till följd härav uppvisar en alltför optimistisk bild av företagets ekonomiska ställning²⁴⁸.

Hos Paton och Littleton går det att finna kritik mot försiktighetsprincipen, som istället rör själva innebörden av denna, då författarna understryker principens inkonsekvens. De framhåller att, om en tillgång underskattas vid värderingen, kommer detta, vid försäljning, att medföra en överskattning av vinsten.²⁴⁹ Motsvarande resonemang finner vi hos

---

²⁴⁰ FASB, (1980), *CON2*, Par. 92

²⁴¹ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 100

²⁴² Lewis, R., Pendrill, D., *Advanced Financial Accounting*, s 27

²⁴³ FASB, (1980), *CON2*, Par. 92

²⁴⁴ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 154

²⁴⁵ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 148-149

²⁴⁶ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 366-367

²⁴⁷ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 239

²⁴⁸ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 41

²⁴⁹ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 128

Sprouse och Moonitz i samband med diskussionen huruvida oraliserade vinster och förluster skall behandlas på samma sätt²⁵⁰.

5.3.2 Matchningsprincipen

Vanligtvis sammanfaller inte tidpunkten för inköp och betalning av varor med tidpunkten för deras försäljning. Intäkter och kostnader uppstår således under olika perioder, varför det uppkommer behov av matchning.²⁵¹ Innebörden av detta förfarande är att i första hand bestämma intäkten, för att senare koppla samman den med de kostnader, som representerar uppföringar för att generera denna intäkt. Matchningsprincipen handlar således om att finna relationen mellan "cause and effect", det vill säga mellan orsak och verkan.²⁵² En intressant diskussion avseende matchningsproblematiken återfinns hos Paton och Littleton²⁵³, vilka troligtvis är de första förespråkarna av denna princip²⁵⁴. De framhåller att det är lämpligt att ställa "efforts to produce results" i relation till "the results produced" och betraktar i sammanhanget kostnader som ett mått för "effort" och intäkter som ett mått för "accomplishment". Utifrån detta påpekar författarna att redovisningen skall matcha "efforts" och "accomplishment" samt definierar resultatet som överskottet av "accomplishment" i förhållande till "effort".²⁵⁵

När det gäller resultatmätning kan en tillfredsställande matchning endast uppnås då det går att finna ett rimligt samband mellan intäkter och kostnader. Per definition är alla kostnader en nödvändighet vid intäktsgenerering,²⁵⁶ och idealt sett skall samtliga kostnader kunna hänföras till bestämda varor eller tjänster som produceras²⁵⁷. I verkligheten är dock situationen annorlunda, då det ofta kan vara förknippat med svårigheter att finna orsak-verkan-samband mellan intäkter och kostnader²⁵⁸. Till följd härav sker en grov klassificering av utgifter på produktkostnader, som avräknas med utgångspunkt i antalet sålda enheter, och periodkostnader, som påverkar resultatet i samma period som den hänförliga intäkten uppstår²⁵⁹.

Enligt Paton och Littleton innebär en tillämpning av matchningsprincipen att poster i balansräkningen värderas till historiska värden. De förespråkar ett resultaträkningssynsätt²⁶⁰ och anger bland annat följande:

²⁵⁰ Sprouse, R. T., Moonitz, M., (1962), *A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises*, s 31

²⁵¹ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 376

²⁵² Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 215

²⁵³ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 15-16

²⁵⁴ Solomons, D., "Criteria for Choosing An Accounting Model", *Accounting Horizons* vol 9 No. 1 1995, s 46

²⁵⁵ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 15-16

²⁵⁶ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 376

²⁵⁷ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 15

²⁵⁸ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), a.a., s 15, 71

²⁵⁹ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 77

²⁶⁰ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 66-67

The primary purpose of accounting, as has been explained, is the measurement of periodic income by means of a systematic process of matching cost and revenues²⁶¹. The balance sheet thus serves as a means of carrying forward unamortized acquisition prices, the not-yet-deducted cost; it stands as a connecting link joining successive income statements into a composite picture of the income stream.²⁶²

Ett sådant synsätt har dock utsatts för kritik, och motståndare menar att balansräkningen har en viktigare roll än så som ovan beskrivits. Kritiker framhåller vidare att sambandet mellan orsak och verkan inte är så enkelt att identifiera, som Paton och Littleton hävdar. Det påpekas även att allokeringar av kostnader är ett resultat av subjektiva bedömningar samt att dessa allokeringar enbart sker i redovisningen och inte återspeglar verkliga fenomen.²⁶³ Matchningsprincipen kan vidare komma i konflikt med försiktighetsprincipen, då vissa utgifter, som exempelvis forskning och utveckling, kan komma att kostnadsföras senare än vad försiktighetsprincipen förespråkar²⁶⁴. En tillämpning av matchningsprincipen kan dock, till skillnad från försiktighetsprincipen, medföra att redovisningen erbjuder en mer rättvisande bild av företagets ekonomiska ställning²⁶⁵.

5.3.3 Realisationsprincipen

Oftast intjänas inte hela intäkten i ett ögonblick, utan snarare löpande under perioden från orderingång till dess att betalning sker. Det kan dock vara svårt att hänföra intäkten till de olika stadierna i produktion och försäljning, och här kan realisationsprincipen fungera vägledande för när en intäkt skall redovisas.²⁶⁶ Schroeder et al. definierar realisationsprincipen på följande sätt:

The realization principle holds that income should be recognized when the earnings process is complete or virtually complete and an exchange transaction has taken place²⁶⁷.

Gilman talar om olika utvecklingsstadier av realisationsprincipen. Ursprungligen ansågs realisation ha skett först när kontant betalning erhöles, men senare förflyttades, enligt Gilman, tidpunkten för realisation till leverans- och faktureringsstillfället.²⁶⁸ Enligt Kam, skall tre kriterier vara uppfyllda för att en intäkt skall redovisas: tillgångens värde skall kunna mätas, det skall ha förelegat en transaktion och den huvudsakliga delen av intjänandeprocessen skall vara avslutad²⁶⁹. Hendriksen och van Breda, Schroeder et al. samt Belkaoui talar i sin tur om ett så kallat ”crucial event”, eller ”critical event”, som avgörande tidpunkt för intäktsredovisning²⁷⁰. Huvudtanken i deras resonemang är att en

²⁶¹ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 123

²⁶² Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), a.a., s 66-67

²⁶³ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 218-224

²⁶⁴ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 33

²⁶⁵ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 84

²⁶⁶ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 230

²⁶⁷ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 69

²⁶⁸ Gilman, S., (1939), *Accounting Concepts of Profit*, s 212

²⁶⁹ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 179

²⁷⁰ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 360; Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 72; Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 230

intäkt skall redovisas i resultaträkningen när en tillfredsställande grad av säkerhet avseende dess intjänande har uppnåtts²⁷¹. Schroeder et al. framhåller vidare att nuvarande praxis innebär att intäkten ofta tas upp vid försäljningstidpunkten, men att detta inte alltid är fallet, då tidpunkten kan variera beroende på den aktuella transaktionens art²⁷².

Den stora skillnaden mellan ovan nämnda definitioner är, enligt vår uppfattning, att Kam ställer krav på förekomsten av en transaktion, medan de andra författarna inte anser detta vara absolut nödvändigt. Vi menar att detta kan tolkas på så sätt att Kams definition, till skillnad från de andra författarnas, inte tillåter att orealiserade vinster inkluderas i företagets resultat. Det är en strikt tolkning av realisationsprincipen, som anger att en intäkt eller kostnad inte får redovisas i resultaträkningen förrän äganderätten har övergått och det dessutom går att säkerställa ett verifierbart värde²⁷³. Innebörden är således att intäkten får tas upp först efter det att den har realiserats²⁷⁴. Littleton talar om detta, som en väletablerad redovisningskonvention, och gör följande uttalande avseende tidpunkten för realisation:

*Profit is realized when sale is made. This may be a compressed bit of truth; but it would be better turned around: No profit can be realized unless a sale is made*²⁷⁵.

Denna strikta tolkning av realisationsprincipen har, som ovan nämnts, en stark koppling till försiktighetsprincipen. Värdeökningar på tillgångar eller värdeminskningar på skulder får således inte påverka resultat- och balansräkningarna förrän de har realiserats²⁷⁶. Kritiken mot att inkludera orealiserade vinster och förluster i det redovisade resultatet grundar sig vidare ofta på argumenten att detta kan orsaka stora fluktuationer i företagets resultat. Enligt Wells och Cotton, kan dock denna problematik undvikas genom att upplysningar sker avseende storleken på de orealiserade vinsterna och förlusterna, och härigenom kan jämförbarheten över tiden, enligt författarna, bevaras.²⁷⁷

I sammanhanget bör det därför påpekas att IAS 39 förespråkar ett sätt att redovisa finansiella instrument, som inte är i enlighet med realisationsprincipen i sin strikta form, då orealiserade vinster, enligt denna rekommendation, kan komma att ingå i företagets resultat²⁷⁸. Vi menar vidare att ett sådant redovisningssätt, genom att strida mot den strikta tolkningen av realisationsprincipen, även kan anses vara i konflikt med försiktighetsprincipen.

²⁷¹ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 360

²⁷² Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 72

²⁷³ Nilsson, S., (1999), *Redovisningens normer och normbildare*, s 30

²⁷⁴ Falkman, P., (2001), *Externredovisningens grunder*, s 240

²⁷⁵ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 202

²⁷⁶ Nilsson, S., (2002), *Redovisningens normer och normbildare*, s 32

²⁷⁷ Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 831

²⁷⁸ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 103

5.3.4 Objektivitetsprincipen

Belkaoui framhåller att information, som inte är vinklad, kommer att vara mer användbar för intressenterna, och anger vidare att objektivitetsprincipen ofta tillämpas för att motivera valet av mått eller mätprocess när det gäller att öka reliabiliteten i den redovisade informationen²⁷⁹. När det gäller vad som är objektivt påstår Ijiri att objektiv redovisningsinformation inte kan ses som något, som finns ”gömt” i den yttre verkligheten²⁸⁰. En definition av objektivitet, som Ijiri har formulerat i samarbete med Jaedicke, anger följande:

*it is far more realistic to define objectivity to mean simply the consensus among a given group of observers or measurers*²⁸¹.

Ett exempel, som Ijiri väljer för att belysa sin ståndpunkt, är att antalet stolar i ett rum kan mätas på ett objektivt sätt, men det är just eftersom alla är överens, om hur många stolar som finns i rummet, som det framräknade talet utgör ett objektivt mått²⁸². Moonitz ansluter sig till Ijiri och Jaedicke's uppfattning, då han menar att objektivitet är att jämföra med ”unbiased; subject to verification by another competent investigator”²⁸³.

Paton och Littleton menar att objektiva mått grundar sig på bevis, varför de även anses vara verifierbara, och påpekar vidare att objektiva bevis aldrig har förlorat i användbarhet. Snarare har tillämpningen av dem ökat allt eftersom företagen växer och deras komplexitet tilltar.²⁸⁴

*Verifiable, objective evidence has therefore become an important element in accounting and a necessary adjunct to the proper execution of the accounting function of supplying dependable information*²⁸⁵.

Paton och Littleton framhåller att termen ”objective” relaterar till förekomsten av fakta, som inte har påverkats av personlig bias, ”freedom from personal bias”, vilket innebär att det inte skall spela någon roll för informationens innehåll vem som har återgett den²⁸⁶. I Conceptual Framework talar FASB om neutralitet, istället för objektivitet, och anger att denna, som tidigare diskuterats, utgör en viktig komponent i reliabiliteten²⁸⁷. Innebörden av neutraliteten, enligt FASB, framgår av följande:

Neutrality means that, in formulating or implementing standards, the primary concern should be the relevance and reliability of the information that results, not the effect that

²⁷⁹ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 235

²⁸⁰ Ijiri, Y., (1975), *Theory of Accounting Measurement*, s 36

²⁸¹ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., “Reliability and Objectivity of Accounting Measurements”, *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 476

²⁸² Ijiri, Y., (1975), *Theory of Accounting Measurement*, s 37

²⁸³ Moonitz, M., (1961), *The Basic Postulates of Accounting*, s 42

²⁸⁴ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 18-19

²⁸⁵ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), a.a., s 18

²⁸⁶ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), a.a., s 18-19

²⁸⁷ FASB, (1980), *CON2, Summary of Principal Conclusions*

*the new rule may have on a particular interest. A neutral choice between accounting alternatives is free from bias towards a predetermined result. The objectives of financial reporting serve many different information users who have diverse interests, and no one predetermined result is likely to suit all interests.*²⁸⁸

Kam menar att FASBs definition av neutralitet kan jämföras med Paton och Littletons ”freedom from personal bias”²⁸⁹. Chambers menar däremot att objektivitet och neutralitet utgör två skilda egenskaper hos redovisningsinformationen, som i och för sig stärker varandra²⁹⁰.

Vidare diskuterar Chambers förhållandet mellan objektivitet och relevans, och han menar att redovisningsinformation först måste uppfylla kravet på objektivitet för att vara relevant²⁹¹. Detta kan i sin tur liknas vid Kams ståndpunkt i fråga om relationen mellan relevans och reliabilitet i redovisningsinformationen, då han menar att reliabiliteten är en viktig förutsättning för att informationen vid handen skall kunna vara relevant²⁹². Chambers anger vidare att redovisningsinformationen, som erbjuds, endast är objektiv under följande förutsättning:

*Relevant statement, being objective statement, do not relate to or contemplate any specific potential choice or future situation of an actor.*²⁹³

Denna syn på objektivitet är, enligt vår mening, snarlik FASBs uppfattning om neutralitet, som ovan har beskrivits. Bedömningen huruvida informationen i fråga vidare är relevant, skall, enligt Chambers, företas av användaren själv och inte av den som tillhandahåller redovisningsinformationen²⁹⁴. Om denna bedömning görs av den sistnämnda kommer således informationen, enligt Chambers, inte att uppfylla kravet på objektivitet. Med utgångspunkt i detta resonemang, anser vi att FASBs val att lyfta fram två användargrupper av finansiella rapporter, resulterar i redovisningsinformation, som inte kan vara objektiv, i den mening, som Chambers talar om.

I sammanhanget anser vi det vara av intresse att göra en koppling till frågan om hur användaren av redovisningsinformationen kan veta huruvida informationen, som står till buds, är objektiv och vidare reliabel. Exempelvis tolkar vi Ijiri och Jaedicke, som att det helt enkelt inte existerar någon ”absolut” objektivitet, utan att ett förhållande istället är objektivt om det i hög grad råder enighet i frågan. En sådan ståndpunkt har, enligt vår uppfattning, betydande konsekvenser för vilken redovisningsinformation, som anses vara reliabel respektive relevant. Som ovan har diskuterats, framför Kam, att informationen, för att kunna vara relevant, i första hand måste vara reliabel²⁹⁵. Om objektivitet, och vidare reliabilitet, i redovisningsinformationen är något som bestäms utifrån vad marknaden är överens om, tycks det, enligt vår mening, innebära att i samma ögonblick,

²⁸⁸ FASB, (1980), *CON2*, Summary of Principal Conclusions, Par. 98-99

²⁸⁹ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 361

²⁹⁰ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 156

²⁹¹ Chambers, R. J., (1966), a.a., s 149

²⁹² Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 538

²⁹³ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 149

²⁹⁴ Chambers, R. J., (1966), a.a., s 149, 155

²⁹⁵ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 538

som det kommer marknadens aktörer tillkänna att informationen i fråga inte är reliabel, mister den också sin förmåga att vara relevant.

5.4 Värderingsmetoder

Redovisningsinformation är, enligt Kam, endast användbar för beslutsfattande om den uttrycks i monetära termer, vilket innebär att tillgångar och skulder måste värderas och tillskrivas ett visst penningvärde. Kam framhåller vidare att det mest användbara värdet för företagets intressenter skulle vara "the 'true' economic value", men dessvärre kan detta värde inte klart definieras.²⁹⁶ Motsvarande resonemang går att finna hos Chambers, som menar att något empiriskt framtaget "true value" av en tillgång eller skuld inte existerar²⁹⁷. Fastställandet av ett ekonomiskt värde är en i högsta grad subjektiv bedömning, och antalet olika värderingsmetoder är stort²⁹⁸.

Debatten kring hur tillgångar och skulder skall värderas i balansräkningen har pågått kontinuerligt under föregående sekel²⁹⁹, och är högst aktuell än idag³⁰⁰. Den grundläggande problematiken, som uppstår i samband med värderingen är, enligt Paton och Stevenson, att bestämma vad värderingen skall grunda sig på. Författarna menar vidare att det i själva verket rör sig om frågan huruvida värdering bör ske med utgångspunkt i historiska eller verkliga värden.³⁰¹ Denna problematik har en koppling till meningsskiljaktigheter avseende vilken av resultat- och balansräkningen, som skall anses utgöra den viktigaste finansiella rapporten³⁰². I sammanhanget kan det vara intressant att notera både Solomons och Littletons observationer gällande att kritiken mot användningen av historiska värden har intensifierat i samband med ökad inflation, på samma sätt som den har avtagit under perioder då inflationen varit låg³⁰³.

Wells och Cotton anser det vara otvivelaktigt att, om företagets intressenter förses med mer information, som är relevant, användbar och tydlig, är de bättre rustade inför prognoser avseende företagets framtida utveckling³⁰⁴. Motsvarande resonemang går att finna hos Nelson, som menar att valet mellan historiska eller verkliga värden, som utgångspunkt för värderingen, bör göras med hänsyn till vilket av dessa redovisningssätt, som erbjuder företagets intressenter den mest användbara informationen³⁰⁵. Val av redovisningsmetod bör därför, enligt Ijiri och Jaedicke, ske med utgångspunkt i vad informa-

---

²⁹⁶ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 84-86

²⁹⁷ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 151

²⁹⁸ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 84-86

²⁹⁹ Boer, G., "Replacement Cost: A Historical Look", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 97

³⁰⁰ Falkman, P., "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr 2 2001, s 22

³⁰¹ Paton, W. A., Stevenson, R. A., (1920), *Principles of Accounting*, s 451

³⁰² Se exempelvis Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statement", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1996, 46

³⁰³ Solomons, D., (1986), *Making Accounting Policy*, s 147; Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 214

³⁰⁴ Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 831

³⁰⁵ Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 42

tionen är avsedd att användas till, eftersom detta val bestämmer informationens användbarhet³⁰⁶. Anmärkningsvärt i sammanhanget är att ett sådant förfarande, enligt vår mening, skulle innebära att redovisningsinformationen inte uppfyller kravet på objektivitet i den bemärkelsen, som Chambers talar om³⁰⁷.

5.4.1 Historiska värden

Innebörden av historiska värden är, enligt Solomons, att tillgångens värde, bortsett från avskrivningar, förblir oförändrat i redovisningen oavsett hur mycket marknadsvärdet på denna tillgång fluktuerar³⁰⁸. På 1940-talet talade Paton och Littleton om betydelsen av historiska värden för företagets redovisning³⁰⁹, och än idag bygger de finansiella rapporterna i hög grad på historiska värden³¹⁰. Littleton framför att ett starkt argument för användningen av historiska värden är att dessa har en direkt koppling till de beslut, som ledningen har fattat, varför de utgör det bästa underlaget för utvärdering av ledningens förvaltning³¹¹. Redovisningens kontrollfunktion går, som ovan nämnts, i viss utsträckning även att finna hos FASB, då de betonar betydelsen av ”feedback value” i redovisningsinformationen, som en del av relevansen³¹². Littleton anser vidare att användare av finansiella rapporter efterfrågar information avseende ledningens tidigare handlingar i lika stor utsträckning, som information för att bedöma företagets framtida utveckling³¹³. Uttryckt i termer, som FASB använder, menar vi att Littletons ståndpunkt är att informationens ”feedback value” är av minst lika stor betydelse, som dess ”predictive value”.

Ijiri är också av uppfattningen att historiska värden skall användas, som utgångspunkt för värdering, och framför att ett historiskt värde återspeglar en företeelse som har inträffat, ”have occurred”. När det gäller verkliga värden anger Ijiri att dessa istället grundas på en företeelse, som ”could have occurred, or can occur, or will occur”, och han uppfattar därför dessa värden, som i högsta grad osäkra.³¹⁴ Vi tolkar Ijiris ståndpunkt, som att historiska värden erbjuder användaren mer reliabel information än vad verkliga värden gör. Utöver detta påpekar Ijiri att redovisning av historiska värden implicit försäkrar att det kontinuerligt sker en utförlig förteckning över historiska transaktioner, ett förfarande som, enligt Ijiri, är i högsta grad nödvändigt³¹⁵. Härifrån kommer, enligt vår uppfattning, på ett tydligt sätt att Ijiri betonar kontrollfunktionen hos

³⁰⁶ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., ”Realiabilty and Objectivity of Accounting Measurements”, *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 474

³⁰⁷ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 149, 155

³⁰⁸ Solomons, D., (1986), *Making Accounting Policy*, s 148

³⁰⁹ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 122-123

³¹⁰ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 68

³¹¹ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 215

³¹² FASB, (1980), *CON2*, Par. 51

³¹³ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 215

³¹⁴ Ijiri, Y., ”Axioms and Structures of Conventional Accounting Measurement”, *The Accounting Review* vol 40 No. 1 1965, s 51

³¹⁵ Ijiri, Y., ”On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting”, *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 80

redovisningsinformationen, och således att informationen i fråga är relevant om den kan användas för att utvärdera tidigare fattade beslut.

Ett av de huvudsakliga argumenten för användningen av historiska värden är, enligt exempelvis Hendriksen och van Breda samt Ijiri, att dessa antas vara verifierbara. Historiska värden representerar en ekonomisk uppoffring, som företaget tidigare verkligen har gjort,³¹⁶ vilket, enligt Kam och Nelson, ger en grund för att påstå att historiska värden även är den mest objektiva utgångspunkten för värdering³¹⁷. Kams starka ståndpunkt kan illustreras i följande citat:

*There is no question that the amount actually paid for an item is more concrete, more objective, than an amount that one would have paid*³¹⁸.

Ovanstående argumentation tyder, enligt vår mening, på att teoretikerna i fråga är överens om att historiska värden utgör ett mer tillförlitligt beslutsunderlag än verkliga värden.

I fråga om resultatmätning anger Kam uttryckligen att det lättaste sättet att förstå vinstbegreppet, är se på överskottet av försäljningspriset i förhållande till det historiska värdet. Enligt Kam, talar detta för en tillämpning av de historiska värdena vid redovisning av tillgångarna i balansräkningen.³¹⁹ Både Kam och Nelson anser att resultatberäkningen bör ske utifrån de historiska värdena, men påpekar bestämt att företagets intressenter behöver tilläggsinformation avseende fluktuationer i de verkliga värdena, för att på ett bättre sätt kunna förstå vad periodens resultat består av³²⁰; och ett liknande resonemang förs, som tidigare nämnts, av Wells och Cotton³²¹. En härledning, som vi tillåter oss, är att författarna talar om att verkliga värden erbjuder användarna sådan information, som kan påverka dem vid beslutsfattandet.

5.4.2 Verkliga värden

Genom åren har användningen av historiska värden utsatts för omfattande kritik³²², och det går idag att urskilja en viss trend mot tillämpning av verkliga värden, som underlag för värderingen av företagets tillgångar³²³. Det framhålls ofta att historiska värden inte utgör relevant information för användarna vid beslutsfattande. Ponera exempelvis en

---

³¹⁶ Ijiri, Y., "On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting", *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 79; Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 491

³¹⁷ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 113; Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 46-47

³¹⁸ Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 113

³¹⁹ Kam, V., (1986), a.a., s 111

³²⁰ Ibid.; Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 42

³²¹ Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 831

³²² Kam, V., (1986), *Accounting Theory*, s 110

³²³ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 68

byggnad, som förstörs i en brand medan den fortfarande är användbar i verksamheten. Detta skulle innebära en förlust för företaget, även om byggnaden i räkenskaperna kan vara helt avskriven, och således skulle historiska värden ge missvisande information i detta fall.³²⁴

Ett ofta förekommande argument för användningen av verkliga värden är att dessa ökar relevansen hos redovisningsinformationen, vilket kan öka användbarheten av de finansiella rapporterna. Ett motargument i sammanhanget är, enligt Nelson, att värdering till verkligt värde innebär en spekulativ uppskattning avseende tillgångens framtida förmåga att generera intäkter. Varje individ skall därför ges en möjlighet att göra sina egna uppskattningar, och vidare menar han att det faktiskt är investerarna, och inte revisorerna, som skall sköta värderingen av företaget.³²⁵ Vi menar att det i argumentationen i fråga tydligt kan skönjas en konflikt mellan informationens relevans och reliabilitet, då verkliga värden uppges vara mer relevanta än historiska värden, men samtidigt vara mindre reliabla än dessa.

Redan på 1920-talet påpekade Paton och Stevenson att det är en byggnads eller en maskins verkliga värde, och inte dess anskaffningskostnad, som ger den mest användbara informationen för beslutsfattande³²⁶. Vidare anges att både nuvarande och potentiella investerare efterfrågar information avseende vilket värde tillgångar och skulder i företaget har vid en given tidpunkt och att balansräkningen utgör den viktigaste finansiella rapporten³²⁷. Drygt tjugo år senare verkar dock Patons bestämda inställning ha avmattats i viss utsträckning, och han anger att även historiska värden har sina klara fördelar:

*In fact cost is significant primarily because it approximates fair value at date of acquisition. Cost is not of basis importance because it represents an amount paid; it is important as a measure of the value of what is acquired*³²⁸.

I en relativt nyligen genomförd studie av AAA, avseende redovisningen av finansiella instrument till verkligt värde, framhålls att verkliga värden, i jämförelse med historiska värden, i högre grad har ett samband med aktiers pris- och risknivåer. Härifrån drar AAA slutsatsen att:

*because accounting's role is to help in the determination of the amount, timing and uncertainty of future cash flows, measurers that are more closely associated with future cash flows should be recognized in the financial statements. Thus, we believe this evidence supports measuring financial instruments at fair value in the balance sheet.*³²⁹

³²⁴ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 372-373

³²⁵ Nelson, G. K., "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 43-45

³²⁶ Paton, W. A., Stevenson, R. A., (1920), *Principles of Accounting*, s 456

³²⁷ Paton, W. A., Stevenson, R. A., (1920), a.a., s 468

³²⁸ Paton, W. A., "Cost and Value in Accounting", *The Journal of Accountancy* vol 81 No. 3 1946, s 193

³²⁹ The American Accounting Association's Financial Accounting Standards Committee, "Responds to a Discussion Paper Issued by the IASC/CICA Steering Committee on Financial Instruments, 'Accounting for Financial Assets and Financial Liabilities'", *Accounting Horizons* vol 12 No. 1 1998, s 94

Vidare anger AAA att redovisning till verkligt värde, i detta fall när det gäller finansiella instrument, kommer att tillhanda användarna såväl mer relevant som mer reliabelt beslutsunderlag för bedömningen av företagets framtida kassaflöden³³⁰. Det kan dock ses som anmärkningsvärt att redovisning av finansiella instrument till verkligt värde, enligt AAA, skulle öka reliabiliteten i redovisningsinformationen. AAA är dock inte ensamma om att uppfatta verkliga värden, som mer reliabla, och några intressanta åsikter i detta avseende presenteras nedan.

Ett flertal författare menar att det är verkliga värden, istället för historiska värden, som ligger till grund för den mest objektiva värderingen³³¹. Edwards och Bell framhåller att det är marknadsvärden på företagets tillgångar, och speciellt förändringar i dessa marknadsvärden, som representerar objektiva händelser. De bedömer att marknadsvärdet utgör den mest objektiva indikationen av tillgångens värde, eftersom detta, enligt författarnas ståndpunkt, är opåverkat av bland annat ledningens subjektiva uppskattningar.³³² Sprouse och Moonitz anser också att tillgångar skall värderas till verkliga värden och framhåller en liknande motivering. De uppfattar verkliga värden vara mest neutrala och objektiva, då dessa visar på följande:

*an exchanged price which is ordinarily independent of the plans or expectations of the individual entity.*³³³

Wells och Cotton framhåller vidare det faktum att historiska värden ofta kan vara tjugo till trettio år gamla, varför författarna menar att vilket verkligt värde som helst skulle vara mer objektivt. Denna uppfattning illustreras med ett exempel avseende ett företag i fastighetsbranschen, som förvärvade huvuddelen av sina fastigheter under en period då marknadspriserna var som högst. I balansräkningen värderades fastigheterna till historiska värden och den påföljande nedgången i fastigheternas marknadsvärde återspeglades därför inte i de finansiella rapporterna. Den senare konkursen kom högst oväntat för företagets finansiärer, vilka till följd härav förlorade över hundra miljoner dollar, i den tidens penningvärde.³³⁴

Zeff och Maxwell propagerar även de för användningen av verkliga värden, men betonar istället dess betydelse för resultatmätningen. Författarna anger att verkliga värden är:

---

³³⁰ The American Accounting Association's Financial Accounting Standards Committee, "Responds to a Discussion Paper Issued by the IASC/CICA Steering Committee on Financial Instruments, 'Accounting for Financial Assets and Financial Liabilities'", *Accounting Horizons* vol 12 No. 1 1998, s 94

³³¹ Se exempelvis Edwards, E. O., Bell, P. W., (1972), *The Theory and Measurement of Business Income*, s 44; Sprouse, R. T., Moonitz, M., (1962), *A Tentative Set of Board Accounting Principles for Business Enterprises*, s 30; Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 832

³³² Edwards, E. O., Bell, P. W., (1972), *The Theory and Measurement of Business Income*, s 44

³³³ Sprouse, R. T., Moonitz, M., (1962), *A Tentative Set of Board Accounting Principles for Business Enterprises*, s 26-27

³³⁴ Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 832

*evidently an attempt at achieving a more sensitive and timely – and hence more accurate – measure of income.*³³⁵

Detta motiveras utifrån påståendet att priset, som företaget får vid försäljningen av output, med största sannolikhet påverkas av verkliga värden av input³³⁶. I våra ögon propagerar Zeff och Maxwell för användningen av verkliga värden vid matchning av intäkter och kostnader. Intressant att påpeka i sammanhanget kan vara att författarnas syn i så fall skiljer sig väsentligt från Paton och Littletons ståndpunkt att en tillämpning av matchningsprincipen förutsätter en värdering till historiska värden³³⁷.

5.4.3 Lägsta värdets princip – en kombination

Schroeder et al. talar om att, när det gäller omsättningstillgångar, kan tre värderingsmetoder användas: historiska värden, marknadsvärden och även lägsta värdets princip³³⁸. Inom svensk redovisning spelar den sistnämnda för närvarande en viktig roll³³⁹, och vi väljer därför att komplettera framställningen ovan med några kommentarer beträffande innebörden av denna värderingsprincip.

Lägsta värdets princip har en stark koppling till försiktighetsprincipen, och har i stor utsträckning uppstått för att tillfredsställa långivares intressen³⁴⁰. Företagets borgenärer vill känna trygghet i fråga om att värden på företagets tillgångar i balansräkningen antingen återspeglar deras historiska värden eller, om verkliga värden understiger de historiska, de värden som tillgångarna lägst kan inbringa³⁴¹. Innebörden av lägsta värdets princip är, enligt Schroeder et al., att endast nedgångar i värden på tillgångarna i relation till deras historiska värden skall återspeglas i redovisningen³⁴². Hendriksen och van Breda framhåller att en värdering enligt lägsta värdets princip grundar sig på uppfattningen att det är historiska kostnader, som är de mest relevanta vid resultatmätning. Om verkligt värde överstiger historiskt värde, innebär en värdering enligt lägsta värdets princip, att ingen vinst kommer att redovisas förrän den är realiserad. När det däremot gäller orealiserade förluster skall dessa reducera periodens resultat,³⁴³ vilket är ett uttryck för ett försiktighetstänkande³⁴⁴.

³³⁵ Zeff, S. A., Maxwell, W. D., "Holding Gains on Fixed Assets – A Demurrer", *The Accounting Review* vol 40 No. 1 1965, s 75

³³⁶ Ibid.

³³⁷ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 66-67

³³⁸ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 211

³³⁹ ÅRL (1995:1554) 4 kap. 9 §; Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 21

³⁴⁰ Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 126-127

³⁴¹ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 211

³⁴² Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 212

³⁴³ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), *Accounting Theory*, s 564

³⁴⁴ Hendriksen, E. S., van Breda, M. F., (1992), a.a., s 502

6 Teorier om redovisning

I kapitlet som följer behandlar vi agentteorin och applicerar denna på relationen mellan företagets borgenärer och aktieägare. Här kommer fokus att ligga på betydelsen av redovisningsinformationen för reduceringen av befintlig informationsasymmetri mellan berörda parter i agentrelationen. I samband härmed görs kopplingen till två av redovisningens huvuduppgifter; information och kontroll. Agentteorin är en i viss grad kontroversiell teori, varför vi avslutningsvis väljer att ge läsaren möjlighet att ta del av den kritik, som under årens lopp har riktats mot denna teori.

6.1 Principal-agentteorin

Redan på 1930-talet framhöll Berle och Means att företagets storlek har ett direkt negativt samband med koncentrationen av ägare, och att okoncentrerat ägande innebär ett behov av separation mellan kontroll- och ägarfunktionerna³⁴⁵. I takt med att ägandet sprids tenderar den enskilda aktieägaren således att förlora kontrollen över satsat kapital, i den bemärkelsen att han själv inte längre har samma möjlighet att granska ledningens förvaltning³⁴⁶. Separationen mellan ägande och kontroll i dessa företag skapar komplexa förhållanden mellan inblandade aktörer, då företagets olika intressentgrupper, som bland annat utgörs av ledningen, aktieägare, långgivare, anställda och staten, har mycket precisa och ganska ofta motstridiga behov och krav³⁴⁷. I samband med detta får externredovisningen en betydande roll, då två av dess huvuduppgifter är just att tillgodose användares informations- och kontrollbehov³⁴⁸.

Samspelet mellan dessa olika intressentgrupper har under de senaste decennierna uppmärksamrats i allt större utsträckning³⁴⁹, och agentteorin, som genom tiden har utvecklats olika grenar, tar sikte på ovan beskrivna problematik³⁵⁰. Agentproblematiken, applicerat på redovisningsteori, utgör vidare en av de viktigare byggstenarna i den positiva redovisningsteorin³⁵¹, då den kan ge en bättre förståelse beträffande utvecklingen på redovisningsområdet samt utformningen av de finansiella rapporterna³⁵². I en artikel

---

³⁴⁵ Berle, A. A., Means, G. C., (1967), *The Modern Corporation and Private Property*, s 66

³⁴⁶ Demsetz, H., "The Structure of Ownership and the Theory of the Firm", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 375

³⁴⁷ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 21-22

³⁴⁸ Artsberg, K., (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, s 76

³⁴⁹ Hackett, J. T., "Concepts and Practice of Agency Theory within the Corporation" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 165

³⁵⁰ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 136

³⁵¹ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 143

³⁵² Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 48-50

från 1978 utvecklar Watts och Zimmerman en positiv redovisningsteori, och framhåller följande:

Such a theory will help us to understand better the source of the pressures driving the accounting standard-setting process, the effects of various accounting standards on different group of individuals and the allocation of resources, and why various groups are willing to expend resources trying to affect the standard-setting process³⁵³.

Den positiva redovisningsteorin fokuserar således på problematiken avseende varför vissa bestämda sätt att presentera redovisningsinformation har utvecklats och tillämpas av företag³⁵⁴. Agentteorin talar om att utformningen och innehållet i finansiella rapporter, utöver att bestämmas genom normer, även i stor utsträckning påverkas av redovisningens förmåga att reducera omfattningen av agentproblematiken, varför olika företag kan välja att redovisa en och samma företeelse på skilda sätt³⁵⁵. Chambers anger exempelvis att ledningen kan välja en viss redovisningsmetod i syfte att uppvisa ett högre resultat och möjliggöra en ökad nivå på utdelningarna. Ett sådant tillvägagångssätt skulle, enligt författaren, medföra att aktiekursen, efter företagna utdelningar, påverkas i positiv riktning eller bevaras på ursprunglig nivå, vilket sammantaget skulle satisfiera företagets befintliga aktieägare.³⁵⁶ Ett annat exempel ges av Schroeder et al., som framhåller att mindre företag kan komma att sträva efter att uppvisa ett högre resultat, i syfte att öka sina möjligheter till ytterligare upplåning³⁵⁷.

Agentteorin bygger på två grundläggande antaganden avseende individernas beteende. För det första förutsätts att samtliga individer strävar efter att maximera sin egen nytta och för det andra antas att de alltid fattar rationella beslut, vilket innebär att de i sina överväganden även tar hänsyn till den problematik, som agentrelationen ger upphov till.³⁵⁸ Relationen mellan agenten och principalen definierar Jensen och Meckling som följer:

a contract under which one or more persons (principal(s)) engage another person (the agent) to perform some service on their behalf which involves delegating some decision making authority to the agent³⁵⁹.

Applicerat på ett företag, behandlar principal-agentteorin ursprungligen relationen mellan ledningen och företagets aktieägare³⁶⁰. Själva grundtanken är att relationen mellan ledningen och aktieägarna karakteriseras av ett informationsövertag hos ledningen,

³⁵³ Watts, R. L., Zimmerman, J. L., "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", *The Accounting Review* vol 53 No. 1 1978, s 112

³⁵⁴ Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 136, 139

³⁵⁵ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 48-50

³⁵⁶ Chambers, R. J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, s 281

³⁵⁷ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 50

³⁵⁸ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 25-26

³⁵⁹ Jensen, M., Meckling, W., "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure" i Putterman, L., Kroszner, R. S., (1997), *The Economic Nature of the Firm – A Reader*, s 318

³⁶⁰ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 131

avseende företags verksamhet. Vidare framförs att ledningen tenderar att utnyttja denna informationsasymmetri för att tillgodose egna intressen.³⁶¹

Principal-agentteorin tar upp två huvudsakliga problem, som uppstår i relationen mellan ledningen och aktieägarna³⁶². Det första problemet uppstår till följd av att ledningen, till skillnad från aktieägarna, inte har satsat pengar i företaget, varför ledningen inte själv bär konsekvenserna av sina handlingar i lika stor utsträckning som företags aktieägare³⁶³. Följden blir således att dessa parter har olika uppfattningar avseende riskaspekten. Det andra problemet är att ledningens önskemål i många fall kan strida mot aktieägarnas intressen, vilket är en konsekvens av att samtliga individer antas maximera sin egen nytta. Härav uppstår en konflikt, eftersom informationsasymmetrin gör det svårt för aktieägarna att kontrollera ledningens handlingar.³⁶⁴

6.2 Långgivare-aktieägarrelationen

Agentteorin har länge enbart fokuserat på förhållandet mellan företags ledning och aktieägarna³⁶⁵, men med tiden har den vidare utvecklats till att även behandla relationer mellan ett företags olika finansiärer³⁶⁶. Ett företag införskaffar kapital, som behövs för att bedriva verksamheten, dels på aktiemarknaden och dels på lånemarknaden. Till följd av detta bygger företaget upp relationer till två skilda intressentgrupper, aktieägarna och långgivarna, vilka båda har specifika behov och ställer avkastningskrav på sitt satsade kapital.³⁶⁷ Konflikter uppstår till följd av att dessa parter vägleds av skilda intressen och inte sällan har motstridiga uppfattningar avseende exempelvis hur företags vinstdisposition bör ske³⁶⁸.

Företags ledning har i sammanhanget en betydande roll, då det är denna som, genom att i viss utsträckning prioritera en part framför en annan, avgör vems intressen som i första hand skall tillgodoseas³⁶⁹. Smith och Warner talar exempelvis om att ledningen, som agerar i aktieägarnas intressen, har incitament att gynna företags aktieägare på bekostnad av borgenärerna³⁷⁰. Det existerar således en tydlig intressekonflikt mellan

---

³⁶¹ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 22-23

³⁶² Eisenhardt, K. M., "Agency Theory: An Assessment and Review", *The Academy of Management Review* vol 14 No. 1 1999, s 58

³⁶³ Fama, F. E., Jensen, M. C., "Separation of Ownership and Control", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 301

³⁶⁴ Eisenhardt, K. M., "Agency Theory: An Assessment and Review", *The Academy of Management Review* vol 14 No. 1 1999, s 58

³⁶⁵ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 131

³⁶⁶ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 26, 31, 39

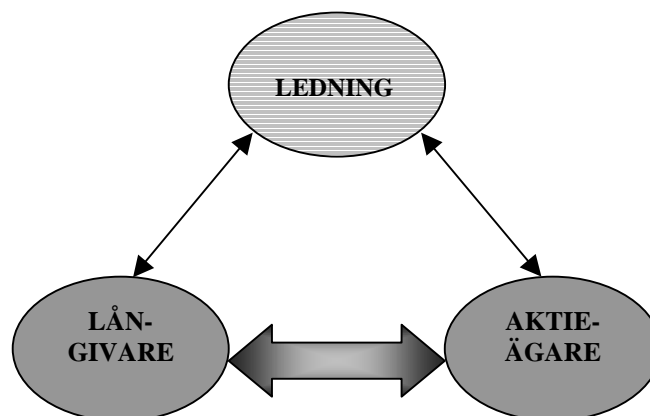
³⁶⁷ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 133

³⁶⁸ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

³⁶⁹ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 134

³⁷⁰ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 118

företagets långivare och aktieägare, och vi har valt att fokusera på ett antal problematiska aspekter, som denna konflikt förknippas med. Bilden nedan syftar till att illustrera konflikten i fråga.

Figur 3: Applicering av agentteorin

Förhållandet mellan berörda parter i figuren ovan kännetecknas av förekomsten av informationsasymmetri, vilken i teorin ofta förknippas med två beteendemässiga aspekter; ”adverse selection” och ”moral hazard”^{371 372}. I relationen mellan företaget och dess finansiärer spelar redovisningsinformation en viktig roll, eftersom den har en förmåga att minska informationsasymmetrin och vidare negativa effekter kopplade därtill³⁷³, såsom exempelvis adverse selection, moral hazard och agentkostnader. Enligt FASB, är aktieägare och långivare de främsta användarna av redovisningsrapporterna, och det är därför i första hand deras intressen som redovisningsinformationen i de finansiella rapporterna skall tillfredsställa³⁷⁴. Agentteorin talar dock om att dessa parter har skilda och ofta konkurrerande intressen, varför det, enligt vår uppfattning, faller sig naturligt att aktieägare och borgenärer till följd härav även kan komma att efterfråga olika typer av redovisningsinformation.

I föregående kapitel har vi belyst och diskuterat kring ett flertal områden inom redovisningen, där det inte sällan uppstår konfliktsituationer, såsom exempelvis relevans kontra reliabilitet, försiktighetsprincipen kontra matchningsprincipen samt historiska värden kontra verkliga värden. Vi menar att förekomsten av dessa konflikter i viss utsträckning kan förklaras med hjälp av agentteorin, då denna fokuserar på motsättningar i intressen hos just de två användargrupper, vars behov redovisningsinformationen, enligt FASB, främst avser att tillfredsställa³⁷⁵. Eftersom dessa behov, enligt agentteorin, i stor

³⁷¹ Vi kommer vidare i uppsatsen att återge begreppen adverse selection och moral hazard utan citationstecken.

³⁷² Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 23-24

³⁷³ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 140-141

³⁷⁴ FASB, (1978), *CONI*, Par. 30

³⁷⁵ Ibid.

utsträckning kan skilja sig åt³⁷⁶, menar vi att en och samma redovisningsinformation sällan kan vara användbar för båda parter i lika stor utsträckning.

6.2.1 Adverse selection

Adverse selection kännetecknar den informationsasymmetri, som finns i ett förhållande mellan olika parter före ett kontrakts ingående. En applicering av adverse selection-problematiken på ett aktiebolag kan illustreras med hjälp av exempelvis ett företag som avser att införskaffa nytt kapital genom att öka sin skuldfinansiering. I denna situation innehar vanligtvis den utomstående kreditgivaren en begränsad tillgång till företagsintern information, med avseende på exempelvis riskaspekter samt övriga ekonomiska aspekter kopplade till företagets framtida utvecklingsplaner.³⁷⁷

Den potentiella borgenären företar kreditbedömningar av skilda slag i strävan efter att få en bättre uppfattning om företaget, men motpartens informationsövertag ger ändå upphov till betydande problem. Förekomsten av informationsasymmetri resulterar i att långgivaren måste kalkylera med en högre riskpremie, vilket exempelvis kan innebära en högre erbjuden ränta. Vidare kommer den högre räntan endast att attrahera företag, vars verksamhet i högre grad är riskfylld, samtidigt som mindre riskfyllda rörelser inte kommer att uppleva denna räntesats som skälig. Långgivaren tvingas därför återigen att öka riskpremien och antalet företag, som kommer att uppleva den nya räntesatsen som skälig, kommer härigenom att reduceras ytterligare, vilket resulterar i en "ond spiral".³⁷⁸

Redovisningsinformation reducerar de problem, som kopplas samman med informationsasymmetrin, då de ger läsaren av redovisningsrapporter en möjlighet att få insikt i företaget och göra bedömningar avseende företagets framtida utveckling ekonomiskt sett³⁷⁹. En sådan egenskap hos informationen benämns av FASB som "predictive value"³⁸⁰ och utgör en viktig del av redovisningsinformationens relevans. Förutsatt att informationen är relevant, kan användaren således på ett bättre sätt precisera sina bedömningar avseende olika företags framtidsutsikter³⁸¹, och vi menar att även risken för adverse selection kopplat till företagen i fråga härigenom kan reduceras. Bell sin tur påpekar att adverse selectionproblematiken kan minskas med hjälp av ökad informationsgivning³⁸².

---

³⁷⁶ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

³⁷⁷ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 23-24

³⁷⁸ Ibid.

³⁷⁹ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 140-141

³⁸⁰ FASB, (1980), *CON2*, Par. 51

³⁸¹ Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 831

³⁸² Bell, P. W., "Accounting as a Discipline for Study and Practice: What Content? In Whose Interests?" i Fridman, B., Östman, L., (1989), *Accounting Development – some perspectives*, s 53-54

6.2.2 Moral hazard

Skedet efter kontraktets ingående karakteriseras ofta av svårigheter att övervaka motparten i avtalsförhållandet, vilket ger upphov till moral hazard, som är en annan aspekt av informationsasymmetrin³⁸³. Otillräckliga övervaknings- samt insynsmöjligheter från borgenärens sida kan således ses som en källa till problem³⁸⁴. Det existerande informationsövertaget ger individer incitament att utnyttja det till sin fördel och efter kontraktets ingående ändra sitt beteende³⁸⁵; och risken för ett sådant förfarande från agentens sida tenderar att öka över tiden³⁸⁶. Moral hazard karakteriserar således relationen mellan agenten och principalen efter avtalets ingående, till skillnad från adverse selection, som uppkommer innan ett kontrakt har ingåtts.

Moral hazardproblematiken kan devis motarbetas genom en tydlig lagreglering av förhållandet mellan företaget och dess borgenärer, varför lagstiftaren har intagit tvingande bestämmelser i ABL, som skall verka skyddande för företagets borgenärer³⁸⁷. Även redovisningsinformation kan ha en förmåga att reducera risken för moral hazard. I samband härmed framhåller Barnea et al. betydelsen av två egenskaper hos informationen, som presenteras i företagets finansiella rapporter; objektivitet samt detaljrikedom. För att redovisningsinformationen skall kunna motverka moral hazardproblematiken, krävs att denna information är objektiv, då data, som är manipulerade av ledningen, inte kan utgöra tillfredställande underlag för bedömningen av företagets resultat och ställning.³⁸⁸ Graden av objektivitet i redovisningsinformationen bestämmer, enligt Ijiri, graden av dess reliabilitet³⁸⁹, och påverkar vidare informationens användbarhet. Objektivitet är således en viktig förutsättning för att informationen skall kunna läggas till grund för användarens beslutsfattande. Häri kan en koppling göras till Kams uppfattning att information, som inte är reliabel, inte heller kan vara relevant,³⁹⁰ och kan således inte heller vara användbar.

Det förefaller, enligt vår uppfattning, vara logiskt att informationsasymmetrin enbart kan minskas om redovisningsinformationen, som erbjuds först och främst har en viss grad av reliabilitet. Förutsatt att denna information också är relevant, kommer härigenom, enligt vår mening, även risken för moral hazard att kunna reduceras. Kravet på relevans motiverar vi med att information, som saknar förmåga att påverka borgenären i beslutsprocessen, troligtvis inte heller kan förhindra företaget från att utnyttja sitt informationsövertag och gynna egna intressen på bekostnad av borgenären.

Den andra egenskapen hos redovisningsinformationen, som Barnea et al. talar om, är detaljrikedom, vilket krävs för att ledningens prestationer i efterhand skall kunna

³⁸³ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 25

³⁸⁴ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), a.a., s 29

³⁸⁵ Parkin, M. et al., (1997), *Economics*, s 425

³⁸⁶ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 25

³⁸⁷ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), a.a., s 31

³⁸⁸ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 140-141

³⁸⁹ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., "Reliability and Objectivity of Accounting Measurements", *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 478, 482-483

³⁹⁰ Kam, V., (1990), *Accounting Theory*, s 538

utvärderas. Här menar vi att en parallell kan dras till det som FASB benämner ”feed-back value”, vilket utgör ett viktigt element hos redovisningsinformationens relevans. Enligt vår tolkning, betonar författarna ovan redovisningsinformationens kontrollfunktion, en ståndpunkt som även framgår tydligt hos Paton och Littleton samt Ijiri³⁹¹. För att minska moral hazardproblematikens omfattning, krävs det, enligt vår tolkning, att redovisningen således fungerar som en kontroll- och övervakningsmekanism. Det kan tänkas att värdering till historiska värden i jämförelse med verkliga värden på ett bättre sätt skulle uppfylla denna funktion, eftersom historiska värden återspeglar just handlingar som tidigare företags³⁹² och erbjuder därmed ett mer användbart underlag för utvärderingsbeslut. Utöver det faktum att historiska värden ofta ses som mer reliabla än verkliga värden, kan dessa, i fråga om utvärderingsbeslut, enligt vår uppfattning, således även ses som mer relevanta.

6.2.3 Olika konfliktsituationer

En stor källa till konflikter mellan ett företags aktieägare och långgivare är de skilda uppfattningarna beträffande hur företagets vinst skall disponeras³⁹³. Enligt Ross et al., föredrar företagets aktieägare att vinstmedel tillfaller dem i form av utdelningar istället för värdestegringar på aktierna. En av anledningarna till detta är något, som författarna benämner för ”desire for current income”, och som innebär att aktieägarna föredrar höga utdelningar, bland annat till följd av förekomsten av transaktionskostnader förknippade med vinstrealisation.³⁹⁴ Det bör dock noteras att Ross et al. troligtvis utgår från amerikanska förhållanden, som inte nödvändigtvis stämmer in på andra länder.

En annan orsak till att aktieägarna föredrar höga utdelningar kan ses i att det teoretiska värdet av en aktie kan bestämmas som summan av nuvärdet av förväntade framtida kassaflöden till aktieägarna, varför höga utdelningar således medför ett ökat aktievärde³⁹⁵. Häri spelar även osäkerhetsaspekten en stor roll, då utdelningar i framtiden är förknippade med större osäkerhet än utdelningar idag, varför aktieägare ofta föredrar det senare³⁹⁶.

Till följd av att aktieägarna är begränsat ansvariga för företagets åtaganden, är det enbart företagets tillgångar, som borgenärerna kan göra anspråk på³⁹⁷, varför det kan bli problematiskt för långgivaren att återfå sitt satsade kapital om företaget drabbas av finansiella svårigheter³⁹⁸. En långgivare föredrar således att aktieägarna konsoliderar så

---

³⁹¹ Ijiri, Y., (1975), *Theory of Accounting Measurement*, s 32; Ijiri, Y., “On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting”, *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 80; Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s 11

³⁹² Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 215

³⁹³ Jensen, M. C., Smith, C. W., ”Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory” i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

³⁹⁴ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 512-513

³⁹⁵ Ross, S. A. et al., (2002), a.a., s 109

³⁹⁶ Ross, S. A. et al., (2002), a.a., s 512

³⁹⁷ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 192

³⁹⁸ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), a.a., s 190

mycket medel i bolaget som möjligt, i syfte att öka möjligheterna för återbetalning till långivarna under tider av finansiell instabilitet³⁹⁹. Vi vill i sammanhanget illustrera med Blacks uttalande, som i och för sig är ganska extremt, men som på ett tydligt sätt förmedlar kärnproblematiken:

*there is no easier way for a company to escape the burden of a debt than to pay out all of its assets in the form of a dividend, and leave the creditors holding an empty shell*⁴⁰⁰.

Motsvarande resonemang återfinns även i Smith och Warners artikel, där författarna framför att ett företag teoretiskt sett skulle kunna sälja samtliga av sina tillgångar och betala en utdelning med dessa medel till sina aktieägare, vilket skulle resultera i att företagets borgenärer lämnas kvar med anspråk som saknar värde⁴⁰¹. Detta kan, enligt vår uppfattning, i viss utsträckning förklara utvecklingen och tillämpningen av försiktighetsprincipen. Genom att hellre undervärdera än övervärdera företagets tillgångar, kan borgenärerna troligtvis känna viss trygghet i att företagets tillgångar täcker deras anspråk.

Vidare framhåller Smith och Warner att, under förutsättning att ett lån har värderats i förhållande till företagets nuvarande utdelningsnivå, kommer värdet på lånet att minska om företaget genomför ökade utdelningar samtidigt som investeringarna minskar i motsvarande mån⁴⁰². Easterbrook talar om företeelsen att företagen ofta gör utdelningar i samband med att de lyfter nya lån, vilket betydligt försämrar företagets soliditet⁴⁰³. Enligt Kalay kan utdelningar, som finansieras med lån eller minskade investeringar, medföra värdeöverföringar från långivarna till aktieägarna⁴⁰⁴. Motsvarande synsätt återfinns exempelvis hos Ross et al., som också påpekar att utdelningar, ur ett borgenärsperspektiv, ses som något ofördelaktigt; en värdeöverföring från långivarna till företagets aktieägare⁴⁰⁵.

Intressekonflikten mellan företagets aktieägare och borgenärer kan även ta sig uttryck på andra sätt, än utdelningsfrågan. I takt med att företagets skuldsättning ökar, tenderar aktieägare att företa mer riskfyllda investeringar, vilket har en direkt koppling till aktieägarnas begränsade personliga ansvar. Om det riskfyllda projektet faller väl ut, kommer aktieägarna givetvis att gynnas, samtidigt som konsekvenserna av ett sämre utfall istället kommer att delas mellan företagets olika finansiärer.⁴⁰⁶ Företagna högriskprojekt

³⁹⁹ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 513

⁴⁰⁰ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 111

⁴⁰¹ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 118

⁴⁰² Ibid.

⁴⁰³ Easterbrook, F. H., "Two Agency-Cost Explanations of Dividends", *The American Economic Review* vol 74 No. 4 1984, s 650-651

⁴⁰⁴ Kalay, A., "Stockholder-Bondholder Conflict and Dividend Constraints", *Journal of Financial Economics* vol 10 1982, s 212-213

⁴⁰⁵ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 513

⁴⁰⁶ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 190-191

kan således, likt utdelningar, resultera i en värdeöverföring från långgivarna till aktieägarna⁴⁰⁷.

Ett annat problem är att aktieägare har incitament att bortse från projekt med positiva nuvärden, om vinsterna av dessa projekt tillfaller borgenärerna⁴⁰⁸. Ross et al. menar dock att en sådan situation endast uppstår när företaget i fråga befinner sig i en finansiell kris och risken för en eventuell konkurs är stor⁴⁰⁹. Ännu en källa till motsättningar mellan aktieägarna och borgenärerna är, enligt Smith och Warner, att aktieägarna kan minska värdet av borgenärernas säkerheter genom att uppta ytterligare lån med motsvarande eller högre prioritet⁴¹⁰.

Skulle det vara långgivarna, som, istället för ledningen, fick möjlighet att driva företaget, skulle ovan diskuterade problematik ändock inte kunna undvikas, utan snarare komma till uttryck på andra sätt. I en sådan situation skulle långgivarna ha incitament att företa inga eller mycket små utdelningar, enbart välja projekt och investeringar med låg risk samt att låna främmande kapital i väldigt liten utsträckning, i förhållande till vad som anses acceptabelt ur ett aktieägarperspektiv.⁴¹¹

6.2.4 Agentkostnader

Intressekonflikten mellan berörda parter regleras bland annat genom diverse avtal och olika övervakningsmekanismer, som exempelvis redovisning. Dessa avtal och övervakningsmekanismer är uttryck för agentkostnader, som, enligt agentteorins grundläggande påstående, i stor utsträckning bärs av både agenten och principalen.⁴¹² Fama och Jensen framhåller att agentkostnader uppstår till följd av att avtalen i fråga är kostsamma att upprätta⁴¹³ och definierar dessa kostnader enligt följande:

Agency costs include the costs of structuring, monitoring, and bonding a set of contracts among agents with conflicting interests, plus the residual loss incurred because the cost of full enforcement of contracts exceed the benefits⁴¹⁴.

Borgenärerna inser den betydande risken, som aktieägarnas begränsade ansvar för bolagets förpliktelser medför för dem som fordringsägare⁴¹⁵. Enligt agentteorin inser de även att, om företaget är belånat, har aktieägarna incitament att öka sin förmögenhet på

---

⁴⁰⁷ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 31

⁴⁰⁸ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 119

⁴⁰⁹ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 428

⁴¹⁰ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 118

⁴¹¹ Jensen, M. C., Smith, C. W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 112

⁴¹² Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 27-28

⁴¹³ Fama, F. E., Jensen, M. C., "Separation of Ownership and Control", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 304

⁴¹⁴ Fama, F. E., Jensen, M. C., "Agency Problems and Residual Claims", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 327

⁴¹⁵ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 219

bekostnad av långgivarna⁴¹⁶. Detta medför att borgenärerna kräver en kompensation för den ökade risken, i form av en högre ränta, vilket också är ett uttryck för agentkostnader⁴¹⁷. Vidare innebär detta att företaget måste göra vissa avvägningar med avseende på sin kapitalstruktur. Å ena sidan ger ökade andelar lån i kapitalstrukturen bland annat upphov till en skatteskuld, vilket innebär betydande ekonomiska fördelar för företaget.⁴¹⁸ Å andra sidan kan en större lånefinansiering medföra ökade agentkostnader, vilket i sin tur leder till högre kostnader för främmande kapital⁴¹⁹.

6.2.5 Bond covenants

Ett instrument som ofta används för att reducera konflikten mellan aktieägare och långgivare är så kallade ”bond covenants”⁴²⁰, vilka är individuellt utformade kreditvillkor, som inkorporeras i låneavtalet mellan företaget och borgenären⁴²¹. En betydande orsak till varför relationen mellan borgenärerna och företaget i hög grad regleras genom avtal, är att det lagstadgade borgenärsskyddet, i alla fall när det gäller svenska förhållanden, inte erbjuder företagets fordringsägare en tillfredsställande skyddsnivå⁴²². Covenants syftar till att verka skyddande för företagets borgenärer, då en överträdelse av föreskrivna villkor ofta ger borgenären en rätt att säga upp krediten⁴²³. Utformningen av covenants varierar från fall till fall, men i regel inkluderas aspekter såsom begränsningar avseende utdelningarnas storlek, andelen skulder i kapitalstrukturen samt försäljning av viktigare tillgångar. Vidare förekommer även villkor gällande en viss miniminivå på företagets rörelsekapital eller förbud mot ytterligare långfristig upplåning från andra kreditgivare.⁴²⁴ I fråga om återköp av aktier, påpekar Kalay, att dessa jämföras med vanliga utdelningar, när de ingår som en del i covenants⁴²⁵.

Genom att begränsa ledningens, och indirekt aktieägarnas, handlingsfrihet, bidrar covenants till att reducera de agentkostnader, som är kopplade till intressekonflikten mellan borgenärerna och aktieägarna⁴²⁶. Covenants är även till fördel för företaget och dess aktieägare, då de minskar borgenärens risktagande i samband med utlåningen. Härigenom kan företaget erbjudas en mer förmånlig ränta, vilket vidare innebär en lägre

⁴¹⁶ Smith, C. W., Warner, J. B., “On financial contracting: An analysis of Bond Covenants”, *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 119

⁴¹⁷ Bergström, S., Samuelsson, P., (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, s 219

⁴¹⁸ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 41

⁴¹⁹ Smith, C. W., Warner, J. B., “On financial contracting: An analysis of Bond Covenants”, *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 153

⁴²⁰ Vi kommer genomgående i uppsatsen att för ”bond covenants” använda begreppet covenants, utan citationstecken.

⁴²¹ Smith, C. W., Warner, J. B., “On financial contracting: An analysis of Bond Covenants”, *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 117

⁴²² Andersson, J., (1995), *Om vinstutdelning från aktiebolag*, s 137-138

⁴²³ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 430-431

⁴²⁴ Watts, R. L., Zimmerman, J. L., (1986), *Positive Accounting Theory*, s 211-212

⁴²⁵ Kalay, A., “Stockholder-Bondholder Conflict and Dividend Constraints”, *Journal of Financial Economics* vol 10 1982, s 212

⁴²⁶ Smith, C. W., Warner, J. B., “On financial contracting: An analysis of Bond Covenants”, *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 152

kapitalkostnad.⁴²⁷ Nackdelen med covenants kan dock vara att dessa ofta kan leda till att företaget tvingas att underlåta vissa lönsamma investeringar om dessa samtidigt innebär högt risktagande⁴²⁸. Förfarandet med utformningen av covenants är vidare förknippat med betydande kostnader, varför det, enligt Smith och Warner, förefaller orimligt att eftersträva en heltäckande uppsättning av avtalsvillkor, som tar hänsyn till varje typ av möjlig handling. Som en naturlig följd av detta kan inte tillämpningen av covenants fullständigt lösa problem kopplade till intressekonflikten mellan företagets aktieägare och borgenärer.⁴²⁹

Redovisningsinformationens betydelse för komplexa kontraktuella överenskommelser mellan långgivare och aktieägare framhålls av bland annat Watts och Zimmerman. Covenants bygger exempelvis i stor utsträckning på redovisningsinformation,⁴³⁰ och kommer således att påverkas om redovisningsprinciper förändras⁴³¹. Därför utformas ofta covenants på ett sätt som begränsar ledningens möjligheter att välja mellan olika redovisningssätt⁴³². Vi menar att, vid användning av covenants, är borgenären i behov av att i efterhand kunna följa upp och utvärdera företagets verksamhet, och häri blir redovisningens kontrollfunktion återigen tydlig. Vidare framhåller Belkaoui att Watts och Zimmerman, i en opublicerad studie, går så långt som att hävda att revisorsyrket inte uppstod som en följd av lagstadgade krav på revision, utan för att komma till rätta med de agentkostnader, som uppkommer till följd av konflikter mellan företagets olika intressenter⁴³³.

6.3 Kritik mot agentteorin

Trots att agentteorin har använts inom ett flertal olika skolor, såsom exempelvis redovisning, finansiering, nationalekonomi, marknadsföring, statsvetenskap och sociologi, är den fortfarande mycket omtvistad. Anhängare av agentteorin framhåller att den utvecklingsmässigt sett är nära en revolution, och att teorin har funnit sin rätta plats. Empiriska studier visar på resultat av varierande karaktär, men gemensamt är att många av dessa stödjer olika aspekter av agentteorin.⁴³⁴

Motståndare menar dock att en betydande svaghet hos agentteorin är det faktum att den förutsätter att marknader är helt eller nästintill effektiva⁴³⁵, ett antagande som är högst

---

⁴²⁷ Ross, S. A. et al., (2002), *Corporate Finance*, s 321-322, 430

⁴²⁸ Barnea, A. et al., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, s 141

⁴²⁹ Smith, C. W., Warner, J. B., "On financial contracting: An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 121, 147

⁴³⁰ Watts, R. L., Zimmerman, J. L., (1986), *Positive Accounting Theory*, s 196

⁴³¹ Watts, R. L., Zimmerman, J. L., (1986), a.a., s 213

⁴³² Belkaoui, A., (1985), *Accounting Theory*, s 138

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ Kunz, A. H., Pfaff, D., "Agency Theory, Performance Evaluation, and the Hypothetical Construct of Intrinsic Motivation", *Accounting, Organizations and Society* vol 27 No. 3 2002, s 278

⁴³⁵ Hill, C. W. L., Jones, T. M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 134-135

kontroversiellt⁴³⁶. Ytterligare en viktig förutsättning i agentteorin är att samtliga individer maximerar sin egen nytta, något som gör att denna teori, ur politisk och social synvinkel, inte sällan ses som oacceptabel⁴³⁷. Agentteorin förutsätter således en syn på människan, som en opålitlig person, och detta är ett antagande som, enligt kritiker, inte stämmer in på samtliga individer⁴³⁸. Kritiker anför vidare att egenintresse endast är en av de drivkrafter, som ligger bakom individernas agerande, varför hänsyn även måste tas till sådana viktiga aspekter som exempelvis normer, tillit och tradition⁴³⁹.

Kritiker påpekar även att agentteorin ger en i hög grad förenklad bild av företaget, eftersom den verkar ignorera att företagsorganisationen är ett resultat av ett komplext samspel mellan olika aktörer. Agentteorin betraktar förhållandet mellan berörda parter som en isolerad interaktion, vilket, enligt teorins motståndare, är en väldig förenkling av verkligheten. Kritiker menar att även yttre aspekter bör beaktas i relationen mellan agenten och principalen,⁴⁴⁰ då ledningen i sitt agerande även påverkas av faktorer som exempelvis sitt rykte på marknaden samt att intern konkurrens i ledningen utgör en övervakningsmekanism i sig⁴⁴¹. Härutöver kan även hotet att företaget kan bli uppköpt inverka på ledningens agerande⁴⁴².

---

⁴³⁶ Schroeder, R. G. et al., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis*, s 50

⁴³⁷ Ibid.

⁴³⁸ Edler, F., Karlsson, P., Persson, M., (2001), *Ågarna, Ledningen och Företaget*, s 21

⁴³⁹ Kärreman, M., (1999), *Styrelseledamöters mandat*, s 57

⁴⁴⁰ Ibid.

⁴⁴¹ Fama, E. F., "Agency Problems and the Theory of the Firm", *Journal of Political Economics* vol 88 No. 2 1980, s 292-293

⁴⁴² Williamson, O. E., "Organisation Form, Residual Claimants, and Corporate Control", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 360-362

7 Redovisning av finansiella instrument

Föreliggande kapitel syftar till att erbjuda läsaren en redogörelse avseende redovisningen av finansiella instrument. Inledningsvis beskriver vi gällande svensk reglering på området, varefter vi fokuserar på den nya rekommendationen IAS 39 "Financial Instruments: Disclosure and Measurement". Här i lägger vi tonvikt vid klassificering och värdering av de finansiella instrumenten, samt avslutar med en kortare genomgång av säkringsredovisning enligt den nya regleringen.

7.1 Dagens redovisning av finansiella instrument

Historiskt sett har regleringen på redovisningsområdet i Sverige erbjudit knapphändig och ofullständig vägledning med avseende på redovisningen av finansiella instrument⁴⁴³. För närvarande regleras redovisningen av finansiella instrument i ÅRL⁴⁴⁴. Här i ingår försiktighetsprincipen som en av de grundläggande redovisningsprinciperna och lyder i ÅRL som följer:

Värderingen av de olika posterna och, i förekommande fall, delposterna skall göras med iakttagande av rimlig försiktighet⁴⁴⁵.

De finansiella instrument, som utgör omsättningstillgångar, skall värderas enligt lägsta värdets princip, och anläggningstillgångar skall värderas till anskaffningsvärdet⁴⁴⁶. Utöver detta erbjuder RR 8 "Redovisning av effekter av ändrade valutakurser" anvisningar avseende redovisningen av vissa finansiella tillgångar och skulder⁴⁴⁷. Sekundära finansiella instrument skall redovisas "off balance", eftersom dessa, till följd av sin avtalsrättsliga karaktär, inte representerar en affärshändelse förrän vid kontraktets fullbordande⁴⁴⁸. När det gäller säkringsredovisning finns vägledning att hämta i BFN R 7 "Värdering av fordringar och skulder i utländsk valuta"⁴⁴⁹. En nyttillkommen rekommendation RR 27 "Finansiella Instrument: Upplýsningar och klassificering"⁴⁵⁰ kräver att företagen upplyser om sina finansiella instrument, vilket är tänkt att underlätta

---

⁴⁴³ Jonasson, A., (1999), *Säkringsredovisning i normer och praxis*, s 13

⁴⁴⁴ ÅRL (1995:1554) 4 kap. 3, 9 §§

⁴⁴⁵ ÅRL (1995:1554) 2 kap. 4 § punkt 3

⁴⁴⁶ ÅRL (1995:1554) 4 kap. 3, 9 §§

⁴⁴⁷ Redovisningsrådet, (1998), *RR 8 Redovisning av effekter av ändrade valutakurser*

⁴⁴⁸ Rundfelt, R., (1999), *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1998*, s 168

⁴⁴⁹ Bokföringsnämnden, (1998), *BFN R 7 Värdering av fordringar och skulder i utländsk valuta*, punkt 8, 15-19

⁴⁵⁰ Redovisningsrådet, (2002), *RR 27 Finansiella instrument: Upplýsningar och klassificering*, s 1031

förståelsen för företagets intressenter när det gäller de finansiella instrumentens påverkan på företagets ställning, resultat och kassaflöden⁴⁵¹.

7.2 IAS 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement"

Den omdebatterade rekommendationen IAS 39 trädde i kraft år 2001⁴⁵² och är resultatet av ett tioårigt arbete samt tre rekommendationsutkast⁴⁵³. Drivkrafterna bakom IAS 39 var de senaste årens utveckling av de finansiella marknaderna internationellt sett samt det faktum att verkliga värden av många anses vara mer relevanta för kapitalmarknadens aktörer vid beslutsfattande, än anskaffningsvärden⁴⁵⁴. Till följd av ett beslut i EU-kommissionen, skall samtliga av IASBs rekommendationer senast år 2005 tillämpas av alla börsnoterade bolag i Europa, och således även i Sverige. IAS 39 bygger på principen om värdering till verkligt värde för merparten av de finansiella instrumenten, vilket står i strid mot gällande lagreglering i Sverige. För att möjliggöra tillämpningen av IAS 39 och värdering till verkligt värde av finansiella instrument, har EU utarbetat ett ändringsdirektiv, som skall implementeras i svensk rätt genom en ändring av ÅRL senast den 1 juli 2003.⁴⁵⁵

7.2.1 Upp- och bortbokning av finansiella instrument

Samtliga finansiella instrument skall, enligt IAS 39, återspeglas i balansräkningen, och uppbokning skall ske i samma ögonblick som ett bindande avtal kommer till stånd⁴⁵⁶. Bortbokning skall ske då företaget förlorar kontrollen över den finansiella tillgången, antingen genom att denna realiserats, löper ut eller att företaget ger upp rättigheterna⁴⁵⁷. Kontrollaspekten blir härigenom en central fråga i sammanhanget⁴⁵⁸. När det gäller skulder används i IAS 39 begreppet "extinguished" för när denna skall bokas bort ur balansräkningen, en term som i stort sett motsvarar kraven på bortbokning av en tillgång⁴⁵⁹.

⁴⁵¹ Edlund, C., Kyrö, J., "Nyheter inför bokslutet 2002", *Balans* nr 11 2002, s 42

⁴⁵² IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, Introduction

⁴⁵³ Mettinger, B-A., "Finansiella instrument enligt IAS 39: en standard som redan ifrågasätts", *Balans* nr 10 1999, s 36

⁴⁵⁴ Mettinger, B-A., "Omdebatterad ny IASC-rapport: Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde", *Balans* nr 4 1997, s 10

⁴⁵⁵ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 14, 19

⁴⁵⁶ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 27-28

⁴⁵⁷ IASC, (2000), a.a., punkt 35

⁴⁵⁸ Mettinger, B-A., "Finansiella instrument enligt IAS 39: en standard som redan ifrågasätts", *Balans* nr 10 1999, s 37

⁴⁵⁹ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 57

7.2.2 Värdering av finansiella instrument

När ett finansiellt instrument tas upp i balansräkningen för första gången skall den, enligt IAS 39, värderas till anskaffningsvärde⁴⁶⁰, inklusive transaktionskostnader. För finansiella tillgångar motsvaras detta av utgiften och för skulder av vad man erhåller.⁴⁶¹ Även sekundära finansiella instrument, derivat, skall beaktas i balansräkningen⁴⁶², trots att deras anskaffningsvärde ofta är noll⁴⁶³.

Finansiella instrument skall efter uppbokning löpande värderas till verklig värde, dock med vissa betydande undantag. I syfte att möjliggöra en sådan differentierad värdering, erbjuder IAS 39 en indelning av de finansiella tillgångarna i följande fyra kategorier:

- loans and receivables originated by the enterprise and not held for trading
- held-to-maturity investments
- available-for-sale financial assets
- financial assets held-for-trading⁴⁶⁴

Två grupper av finansiella tillgångar, som skall värderas till verkligt värde är ”held-for-trading” samt ”available-for-sale”. ”Held-for-trading” inbegriper de tillgångar som företaget avser att i vinstsyfte bedriva handel med.⁴⁶⁵ Orealiserade vinster och förluster, som uppstår till följd av fluktuationer i marknadsvärdet på ”held-for-trading”-tillgångar, skall löpande påverka periodens resultat⁴⁶⁶. Klassen ”available-for-sale” utgör en restpost och hit hör tillgångar som är tillgängliga, men inte avsedda, för handel⁴⁶⁷. Vad gäller redovisningen av de orealiserade vinsterna och förlusterna har företagen i detta fall erbjudits en valmöjlighet, vilket innebär att dessa antingen kan redovisas i resultaträkningen eller direkt påverka det egna kapitalet. Det bör dock noteras att det alternativ, som företaget väljer, måste de framöver hålla fast vid.⁴⁶⁸

De finansiella tillgångar, som istället skall redovisas till upplupet anskaffningsvärde, omfattar kategorierna ”loans and receivables originated by the enterprise” samt ”held-to-maturity”. Den förstnämnda avser tillgångar uppkomna i företagens ordinarie verksamhet, som exempelvis kundfordringar.⁴⁶⁹ Ett typiskt exempel på en ”held-to-maturity”-tillgång är obligationer, som företaget avser att inneha till förfall⁴⁷⁰. Slutligen skall även finansiella tillgångar, vars verkliga värde inte med tillförlitlighet kan bestäm-

---

⁴⁶⁰ I IAS 39 anges att redovisning av finansiella instrument skall ske till ”cost”, vilket vi har valt att i detta kapitel översätta som ”anskaffningsvärde”.

⁴⁶¹ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 66

⁴⁶² IASC, (2000), a.a., punkt 27-28

⁴⁶³ ”467. IASCs utkast om redovisning av finansiella instrument”, *FAR INFO* nr 14 1998

⁴⁶⁴ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 68-69

⁴⁶⁵ IASC, (2000), a.a., punkt 68-69

⁴⁶⁶ IASC, (2000), a.a., punkt 103

⁴⁶⁷ IASC, (2000), a.a., punkt 10

⁴⁶⁸ IASC, (2000), a.a., punkt 103-104

⁴⁶⁹ IASC, (2000), a.a., punkt 69, 73

⁴⁷⁰ Mettinger, B.-A., ”Vägen till fullständig marknadsvärdering av finansiella instrument en presentation av IASCs utkast E 62”, *Balans* nr 8-9 1998, s 38

mas, redovisas till upplupet anskaffningsvärde⁴⁷¹. Vidare skall samtliga finansiella skulder redovisas till upplupet anskaffningsvärde. Undantagna från detta är de skulder som är "held-for-trading" samt de som är derivat, vilka löpande skall värderas till verkligt värde.⁴⁷²

7.2.3 Säkringsredovisning

Företag exponeras i olika stor utsträckning för risker i dess omgivning, och syftet med säkringsinstrument är att minimera effekterna, som dessa risker har på företagets resultat och ställning. För att redovisningen skall återspegla säkringens effekt, och för att reducera fluktuationer i företagets redovisade nettoresultat, krävs att både säkringsinstrumentet och den underliggande exponeringen värderas enligt samma principer.⁴⁷³ Enligt IAS 39, skall både säkringen och den säkrade tillgången eller skulden värderas till verkligt värde. Orealiserade vinster och förluster, som uppstår, verkar i motsatta riktningar och reducerar därmed varandra.⁴⁷⁴

En säkring kan, enligt IAS 39, avse en tillgång, en skuld, ett åtagande eller en framtida transaktion, och härav följer tre typer av säkringar: "fair value hedge", "hedge of a net investment in a foreign entity" samt "cash flow hedge"⁴⁷⁵. Den förstnämnda avser säkringar av företagets tillgångar och skulder, och innebär att redovisningen av såväl säkringsinstrumentet som den säkrade posten skall ske till verkligt värde. Uppkomna realiserade vinster och förluster har en direkt resultatpåverkan.⁴⁷⁶ När det gäller "hedge of a net investment in a foreign entity" och "cash flow hedge" tillämpas ett något annorlunda redovisningssätt, då den effektiva delen av säkringen skall föras direkt mot företagets eget kapital i väntan på att realiseras, samtidigt som den ineffektiva delen av vinsterna eller förlusterna skall påverka periodens resultat⁴⁷⁷.

---

⁴⁷¹ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 69, 73

⁴⁷² IASC, (2000), a.a., punkt 93

⁴⁷³ Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, s 39

⁴⁷⁴ IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39*, punkt 136, 153

⁴⁷⁵ IASC, (2000), a.a., punkt 127, 137

⁴⁷⁶ IASC, (2000), a.a., punkt 153

⁴⁷⁷ IASC, (2000), a.a., punkt 158, 160, 162, 164

8 Empiriska resultat

I kommande kapitel har vi samlat resultaten av våra empiriska studier, och dessa skall ligga till grund för påföljande analys och slutsatser. Redogörelsen för det empiriska materialet inleds med att vi belyser vilken inställning våra respondenter, ur informationssynvinkel, har till implementeringen av IAS 39. Den andra delen av empirikapitlet upptas vidare av en redogörelse för respondenternas förväntningar avseende kundföretagens eventuella möjligheter att dela ut orealiserade vinster.

8.1 Redovisning och värdering av finansiella instrument

Implementeringen av IAS 39 innebär att samtliga finansiella instrument skall redovisas i balansräkningen och, enligt huvudregeln, värderas till verkligt värde⁴⁷⁸. För närvarande redovisas endast primära finansiella instrument i balansräkningen och värderingen sker antingen till anskaffningsvärde eller i enlighet med lägsta värdets princip⁴⁷⁹. Vi valde därför att fråga våra respondenter huruvida de upplever att dagens sätt att redovisa finansiella instrument erbjuder dem ett tillfredsställande beslutsunderlag för bedömning av företag. Härefter fokuserade vi på den för vår studie viktiga aspekten, gällande vilka inställningar våra respondenter, ur informationssynvinkel, har till att företagen i och med IAS 39 kommer att redovisa samtliga finansiella instrument i balansräkningen och i många fall värdera dem till verkligt värde.

8.1.1 Dagens redovisning av finansiella instrument

När det gäller frågan, huruvida dagens redovisning av finansiella instrument utgör tillfredsställande underlag för bedömningar av företagets framtida ställning och resultat, upplevde knappt hälften av respondenterna, sju stycken, att så var fallet. I motsats härtill efterfrågade två respondenter, båda företrädare för banker som riktar sig till större och medelstora kundföretag, mer information än vad företagen erbjuder i dagens redovisning. En av dem angav exempelvis att dagens redovisning inte är tillräckligt ”tydlig” och att ”det bör upplysas mer”.

Fem respondenter, samtliga företrädare för banker, som riktar sig till större och medelstora kundföretag, framhöll att deras banker, via sina interna datasystem, vid behov

---

⁴⁷⁸ IASC, (2000), *IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, punkt 27, 68-69

⁴⁷⁹ ÅRL (1995:1554) 4 kap. 3, 9 §§

själva inhämtar information avseende marknadsvärden på företagens finansiella instrument. Orsaken härtill uppgavs vara att bankerna vill få tillgång till ”färsk information”. En möjlighet till att inhämta information på egen hand finns dock, enligt respondenterna, enbart när det gäller bankernas befintliga kundföretag. Två av respondenterna angav vidare:

Detta styr vi till stor del själva. Vi tar in vanliga årsredovisningsdokument. Härutöver kan vi avtala att vi vill ha mer information från företagen och på detta sätt kan vi få reda på positionerna.

Vi tar reda på vilka förbindelser de har, innan vi lånar ut pengar till dem!

En intervjuperson menade att börsnoterade företag i allmänhet är ”ganska öppna” i sin redovisning. En annan respondent motsatte sig dock denna uppfattning och framförde istället att årsredovisningar ”i allmänhet är sparsamma” med information. Respondenten menade vidare att det inte alltid är tillräckligt, ur informationssynvinkel, att företagen uppfyller befintliga lagar och rekommendationer på redovisningsområdet.

8.1.2 Finansiella instrument i balansräkningen eller i not

Våra respondenters åsikter, huruvida finansiella instrument bör redovisas i balansräkningen eller i not, skilde sig avsevärt, men svaren kunde ändå ordnas i tre större grupper. Sex intervjupersoner angav att de helst vill se de finansiella instrumenten redovisade i en not som idag, under förutsättning att företagen är tydliga i sin informationsgivning och att notapparaten i fråga är ”ordentlig”. Fyra personer framhöll istället att finansiella instrument bör redovisas i balansräkningen och detta motiverades bland annat med att ”alla tillgångar bör tas upp i balansräkningen” samt att ”det är mer rättvisande så”. En av respondenterna påpekade exempelvis:

Transparensen kommer att öka. Vi kommer att kunna se risker och bedöma, som vi inte har kunnat tidigare, detta är bra!

Fem respondenter hade ingen bestämd uppfattning, utan påpekade snarare att hänsyn måste tas till aspekter såsom exempelvis företagets storlek, dess verksamhet, syftet med innehavet av finansiella instrument samt instrumentens komplexitet. Betydelsen av företagets storlek, när de gäller redovisningen av finansiella instrument, kan illustreras med följande citat:

Är det små eller medelstora företag så är det mindre intressant och då räcker det med information i en not och redovisning off balance. Är det däremot ett stort företag vill man se positionerna på ett helt annat sätt.

Två intervjupersoner menade att svaret på frågan är beroende av i vilket syfte redovisningsinformationen kommer att användas. Vidare påpekade en respondent att det är ”tydligheten” i redovisningen av de finansiella instrumenten, som är det viktigaste, och inte huruvida de redovisas i balansräkningen eller inte. Tre respondenter från banker,

som riktar sig till mindre och medelstora företag, påpekade att deras kunder inte använder sig av finansiella instrument i någon betydande utsträckning, varför de inte såg någon anledning att uttala sig huruvida finansiella instrument bör redovisas i balansräkningen eller inte.

8.1.3 IAS 39 ur informationssynvinkel

Åtta personer, varav sex stycken företräder banker med större och medelstora kundföretag, angav att de, ur informationssynvinkel, var positivt inställda till att finansiella instrument kommer att redovisas till verkligt värde och en av dem uttryckte sig på följande sätt:

Jag tycker att det skulle vara bra med marknadsvärde, varför inte?! Stora industri-företag, som har väsentliga derivatposter, de borde ta upp de verkliga värdena, för att det skall ges en rättvisande bild. I så fall blir det relevant information.

En annan respondent framförde följande:

Självklart vore det bättre ur informationssynpunkt om finansiella instrument värderades till verkligt värde. Men jag anser att det skulle räcka med redovisning i en not, de behöver inte vara med i balansräkningen. Sen tycker jag också att det skall vara upplysningar i förvaltningsberättelsen.

En respondent ansåg att den största fördelen med implementeringen av IAS 39 är att ”den lyfter fram osäkerheter”, och vidare påpekades att IAS 39 kan ge banken ”betydligt bättre insyn i företagets potentiella in- och utbetalningar”. En av intervjupersonerna framhöll att redovisning i enlighet med IAS 39 kommer att underlätta för banken vid framåtriktat beslutsfattande. Enligt denna respondent används redovisningsinformationen av banken i stor utsträckning just vid beslut med fokus på framtiden. En annan respondent påpekade att implementeringen av IAS 39 kommer att ”öka mängden av väsentlig information”, som är av betydelse för banken vid en bedömning av företaget. Ytterligare en intervjuperson anslöt sig till denna ståndpunkt och framförde att redovisning av finansiella instrument i balansräkningen samt värderingen av dessa till verkligt värde kommer att ”visa mer på verkligheten”. En annan respondent anförde att dagens sätt att redovisa finansiella instrument medför svårigheter att ”få en bild av tillgångens verkliga värde”, varför redovisning till verkligt värde i och med IAS 39, enligt respondenten, kommer att innebära bättre informationsunderlag för bedömningar av företag.

Sju intervjupersoner hade dock en annan uppfattning och var negativt inställda till redovisning av finansiella instrument till verkligt värde, vilket i stor utsträckning motiverades med värderingssvårigheter. Ett exempel på deras svar är:

Jag skulle inte våga lita på marknadsvärden. Inte per ett visst datum i alla fall. Inte om man ser till hur aktiemarknaden har utvecklats under de senaste åren.

En respondent ansåg att dagens redovisning av finansiella instrument är ”ärligast” och att värdering till verkligt värde kan medföra ”spekulationer om under- och övervärden”. En annan intervjuperson framhöll att företag möjligtvis inte kommer att redovisa sina finansiella instrument på samma sätt, till följd av att IAS 39 lämnar företagen en viss valfrihet i klassificeringen av de finansiella instrumenten. Den nya regleringen kan, enligt respondenten, således komma att försämra jämförbarheten olika företag emellan. Tre intervjupersoner framförde att de är ”konservativt lagda” och föredrar därför en värdering av finansiella instrument i enlighet med lägsta värdets princip. Vidare påpekade en respondent att implementeringen av IAS 39 ”bryter försiktighetsprincipen”.

Tre respondenter framhöll främst att finansiella instrument i och med IAS 39 skulle ”blåsa upp balansräkningen”, och en respondent påpekade exempelvis:

Jag anser att marknadsvärdering av finansiella instrument kommer att snedställa nyckeltalen i stor utsträckning. Även om det går mot en bunden fond, så kommer ändå nyckeltalen att påverkas. Balansräkningen kommer att blåsas upp, soliditeten kommer att förbättras – på en väldigt volatil grund! Skulle vara bättre att ha information i en not – uppblåsta balansräkningar är alltid av ondo, de skall vara så slimmade som möjligt!

Två av respondenterna, som företräder banker, som riktar sig till större och medelstora kundföretag, påpekade att medelstora företag oftast enbart har en bank. Till följd av att denna bank ensam sköter transaktionerna avseende finansiella instrument i sådana företag, har de samtidigt ”en insikt i företagets positioner”. När det däremot gäller de riktigt stora börsbolagen har dessa, enligt respondenterna, vanligtvis flera olika banker, varför ”insikten blir sämre”.

En synpunkt som framkom hos två av våra respondenter var att värdering till verkligt värde skulle medföra hög volatilitet i såväl redovisat resultat som företagets egna kapital, vilket skulle leda till att trenderna i företagets utveckling blir svårare att urskilja. Därför framfördes en önskan att företagen upplyser om hur stor del av resultatet som består av realiserade vinster. Vidare påpekades att ökade svängningar i resultatet och det egna kapitalet kan medföra mer volatila nyckeltal, vilket kan försvåra för banker vid bedömning av företag. Återigen poängterade respondenter från de banker, som riktar sig till större och medelstora kundföretag, att de själva har möjlighet att följa upp kundernas åtaganden dag för dag.

8.2 Agentproblematiken

Vi ansåg det vara av betydelse för vår studie att fråga respondenterna om de tror att bankens syn på hur företaget bör förvalta sina vinstmedel skiljer sig från företagsledningens uppfattning i detta avseende. Vidare kompletterade vi med ytterligare en fråga kopplad till företagets utdelningar, där tonvikten låg vid hur bankerna ser på företaget, som lämplig samarbetspartner, om det företar stora utdelningar i förhållande till företagets storlek. Vidare mynnade samtalen ut i en diskussion avseende hur respondenterna

ser på företagets möjlighet att dela ut orealiserade vinster, som kan uppstå till följd av implementeringen av IAS 39.

8.2.1 Företagets utdelningar ur borgenärssynvinkel

Ett flertal respondenter påpekade självmant att storleken på företagets utdelningar utgör en av de grundläggande frågorna i relationen mellan banken och kundföretaget. De framhöll vidare att företagets utdelningspolicy utgör en viktig aspekt, som diskuteras vid kreditgivning. Fem respondenter ansåg definitivt att banken, som borgenär, och företagsledningen hade olika syn beträffande företagets utdelningar. Exempelvis angav en respondent att synen på företagets utdelningar ”skiljer sig i väldigt stor utsträckning” mellan banken och företagsledningen. En annan respondent menade att utdelningar ”minskar aktieägarnas risktagande, samtidigt som de ökar bankens”. Några ytterligare exempel på hur intervjupersonerna uttalade sig i frågan är:

Absolut! Banken, rent generellt, önskar ju en liten utdelning och företagsledningen vill alltid dela ut lite mer. Detta har varit en balansgång genom alla tider. Denna problematik har alltid funnits mellan företaget och dess borgenärer. Ofta får det vara en balans mellan vad aktieägarna kräver i direktavkastning och vilken risk det blir för banken.

Om vi har olika syn? Ja, i många fall! Ägare gillar kassaflöden och banker vill att företaget skall konsolidera.

Endast tre respondenter menade att det i normalfallet inte fanns några större skillnader mellan bankens och företagsledningens syn avseende företagets utdelningar. Detta motiverades med följande uttalande:

De flesta av våra kunder vill ha välskötta företag. Vi har samma intresse i detta, samma grundsyn.

Sex intervjupersoner, varav fem tillhör banker, som riktar sig till större och medelstora företag, svarade att banken oftast inte har några invändningar mot utdelningar så länge företaget går bra, är välkonsoliderat och i övrigt sköter alla sina förbindelser. En respondent angav följande:

Det bästa för oss vore egentligen om vinsten konsoliderades i företaget, men om företaget har en vinst och en god finansiell ställning så räcker det för oss. Vi tycker om när företaget binder kapital, i så fall i bundet eget kapital.

Två andra intervjupersoner menade att:

Något av det viktigaste är att soliditeten bevaras. Utdelningar gröper ut soliditeten. Vi ser det inte som konflikter, utan resonerar oss fram. Ibland gör ett företag, som det går sämre för, utdelningar och då har vi givetvis synpunkter på detta!

Vi gillar inte om företaget har dåliga resultat och fortsätter med höga utdelningar. Vi kan ju påverka bolaget och detta har vi gjort.

Fem respondenter angav att de har full förståelse för att företaget vill göra utdelningar, och menade vidare att ledningen måste få sköta företaget, utan alltför stor inblandning från bankernas sida. Detta så länge företagna utdelningar är skäliga. En annan respondent påpekade vidare att det snarare handlar om ”tidpunkten för utdelningen”. I dagens lågkonjunktur är det, enligt respondenten, fel att betala stora utdelningar, men ”om det vänder, så är det ok”. Ytterligare en åsikt var att ett företag ”passerar genom olika faser” och att det ses som väldigt negativt om stora utdelningar genomförs i samband med att företaget skall gå in i en ”konsolideringsfas”.

I sammanhanget bör påpekas att majoriteten av våra respondenter direkt eller indirekt poängterade betydelsen av att utveckla en god relation till kunden, för att samarbetet skall fungera på lång sikt och vara gynnsamt för båda parter. Intervjupersonerna framhöll att utdelningar utgör en ”förtroendefråga” mellan banken och kundföretaget. Vidare talade de om att företaget oftast bestämmer utdelningarnas storlek i samspråk med banken och att de därför resonerar sig fram till lösningar som passar båda. En av respondenterna påpekade att utdelningsaspekter är av sådan stor betydelse, att ett samarbete är omöjligt såvida inte samsyn föreligger i denna fråga.

8.2.2 Stora utdelningar och dess inverkan på samarbetet

Vad gäller respondenternas syn på att företag genomför stora utdelningar, har åsikterna intervjupersonerna emellan varit av varierande slag. Fyra personer var klart negativt inställda till att företaget gör stora utdelningar. De påpekade att företaget måste klara av en lågkonjunktur och att banken vill se en viss finansiella styrka samt att det kan tänkas att banken omprövar krediten om alltför stora utdelningar företas. En av dem menade att utdelningar leder till att företaget får en ”mindre motståndskraft”, och två av de andra uttalade även följande:

Ju säkrare pengarna sitter i bolaget, desto bättre för oss! Ur ett rent bankperspektiv, ju säkrare, ju bättre!

Företaget måste konsolidera, det måste finnas fallhöjd och säkerheter för sådant som man inte kan påverka själv, som exempelvis konjunkturer.

Endast en person menade att stora utdelningar inte sågs som något negativt för banken och framhöll vidare att fritt eget kapital inte skall ansamlas i bolaget, utan är istället avsett att delas ut till aktieägarna. Härutöver påpekade respondenten att företagets ledning i normalfallet är seriös och vill att det skall gå bra för företaget.

Sju intervjupersoner, varav sex företräder banker med större och medelstora kundföretag, lät meddela att det mest väsentliga i sammanhanget är vilken kapitalstruktur företaget har efter utdelningen. En respondent ansåg exempelvis att det är ytterst opassande om ett företag skulle sälja av en del av tillgångarna för att göra utdelningar. Ett flertal

respondenter hade en uppfattning avseende utdelningar, som kan illustreras med följande citat:

Om företaget gör en jätteutdelning tar man upp detta till diskussion, för att se om det är försvarbart. Om de till exempel vill låna pengar direkt efter utdelningen är det inte alls ok. Vi tycker inte om när man dränerar företaget på kapital!

Två andra intervjupersoner menade följande:

Om utdelningen påverkar den ekonomiska stabiliteten så är det inte alls bra. Detta skulle kunna försämra eller förstöra samarbetet.

Om bankens exponering ökar på grund av stora utdelningar så reagerar vi. Banken skall inte tillskjuta riskkapital, det skall aktieägarna göra.

De tre resterande respondenterna hade ingen bestämd åsikt i frågan. Två av dem valde att inte alls besvara frågan och en av dem talade hellre om betydelsen av ”samsyn” och ”ömsesidigt förtroende” mellan banken och företaget.

8.2.3 Orealiserade vinster som utdelningsbara medel

I fråga om respondenternas syn när det gäller företagets möjlighet att dela ut orealiserade vinster var intervjupersonerna nästintill eniga. Endast två av intervjupersonerna såg det inte som ett problem för banken att företagen kan få komma att dela ut orealiserade vinster. En av dem påpekade att ett medgivande att ta upp orealiserade vinster i resultaträkningen också borde innebära att företagen skall få dela ut dem. Respondenten menade att orealiserade vinster, som eventuellt uppstår vid värdering av finansiella instrument till verkligt värde, därför bör föras mot fritt eget kapital. Den andra uttryckte sig istället på följande sätt:

Jag är inte emot det, men det ställer högre krav på företagsledningen i sin utdelningspolitik. Man måste ta hänsyn till att vinster är orealiserade, för det kan ju snabbt vändas till en förlust.

Hela tretton respondenter hävdade däremot att de, i större eller mindre utsträckning, var negativa till det faktum att företag, i och med implementeringen av IAS 39, kan få komma att dela ut orealiserade vinster. Tio intervjupersoner ansåg att orealiserade vinster, som uppstår i samband med värdering av finansiella instrument till verkligt värde, hellre skulle föras mot en bunden fond, än att påverka de utdelningsbara medlen. Tre respondenter frågade sig vems intresse den nya regleringen syftar att tillgodose. Utdelningar av orealiserade vinster kan, enligt dessa respondenter, i slutändan drabba aktieägarna själva. Vidare gjorde två mycket upprörda respondenter följande uttalande:

Kan det sluta med att vi inte har bundet eget kapital överhuvudtaget – då är det kris!

Det är svårt att sätta stopp för det här med orealiserade vinster, för det kommer allt mer inom EU.

Det faktum att finansiella instrument är en väldigt volatil tillgång påpekades av totalt tio respondenter. Dessa intervjupersoner menade att de stora variationerna i värdena på finansiella instrument var en betydande orsak till varför de ser företagets möjligheter att dela ut realiserade vinster på finansiella tillgångar och skulder, som något icke önskvärt. En respondent framförde att på balansdagen uppkomma vinster "kanske inte finns där imorgon", och det vore därför ytterst fel att få dela ut dessa. I samband med detta påpekades att det ofta passerar relativt lång tid mellan bokslutsdagen och bolagsstämman, och att värden på finansiella instrument kan förändras i väldigt stor utsträckning under denna period. Utdelningar av realiserade vinster skulle, enligt denna respondent, därmed innebära att "man både lurar sig själv och andra". Härutöver uttryckte sig respondenterna på följande sätt:

När det gäller finansiella instrument så rör sig värdena upp och ner väldigt mycket. Av försiktighetsskäl bör det finnas utdelningsbegränsningar. Jämför med "dollar-chocken" vid årsskiftet, hade man då fått dela ut allting, eller?!

Det kan bli problem om realiserade vinster först delas ut och sen går upp i rök!

Man kan ju titta på börsen, som den utvecklats nu, först stod den på topp och sen rasade det. Om man nu hade gjort en massa utdelningar och förbrukat kapitalet, då undrar man ju om detta kan stoppas tillbaka i företaget igen!

Det vore fel att skörda på en tillfällig åtgärd. Det är väldigt kortsiktigt tänkande.

Det framfördes dock av två respondenter att börsnoterade företag i stor utsträckning bevakas av marknaden, vilket påverkar deras möjlighet att dela ut realiserade vinster. Respondenterna uttalade sig på följande vis:

Ja, jag tycker att det kan bli problem. Man skall nog vara särskilt aktsam mot de mindre företagen. När det gäller noterade företag, så bevakas de ju av en analytikerkår och det är en motståndskraft.

Det är inget positivt, men marknaden kommer att vara observanta på den här typen av frågor. Företagen vet att de är påpassade och därför tror jag inte att de kommer att dela ut realiserade vinster.

I fråga om mindre företag, där aktieägaren och företagsledningen är samma person, är förhållandet, enligt dessa respondenter, inte detsamma. De påpekade att det föreligger en större möjlighet för mindre företag att genomföra omfattande utdelningar, eftersom marknaden inte bevakar dessa företag i samma utsträckning. Några andra respondenter framhöll att de, utifrån sin egen erfarenhet, upplevde att mindre företag tenderar att företa större utdelningar i förhållande till företagets storlek, än börsnoterade företag. En av respondenterna uttryckte detta genom att, i enlighet med ovan, framhålla att det är ganska vanligt med stora utdelningar i mindre företag, eftersom ägaren "vill skörda".

En respondent framhöll att i mindre företag är risken större att ägaren "tömmer bolaget och i värsta fall sticker med pengarna". Vidare anfördes att problem i relationen mellan banken och ledningen uppstår oftare i ägarledda företag, än i börsnoterade företag.

Andra intervjupersoner påpekade att företagsledare i mindre företag ofta gör större utdelningar i slutet av sin yrkesverksamma karriär, och att ägaren ser utdelningen som något han "är värd efter allt hårt slit". Å andra sidan ansågs inte stora utdelningar i ägarledda företag nödvändigtvis som något negativt, då det kan vara lönen, som ägaren väljer att ta ut i form av utdelning, exempelvis av skatteskäl.

Tolv respondenter påpekade att de inte trodde att företagen skulle "passa på" att göra utdelningar i större utsträckning än tidigare, om de får en möjlighet att dela ut orealiserade vinster. De menade främst att företagsledningen oftast vill att det skall gå bra för företaget och att "underminering av företaget inte är en drivkraft hos ledningen". En av respondenterna framförde att företagsledare i allmänhet inser att "de behöver konsolidera sina företag även för sin egen del". En annan intervjuperson framförde att många företag "tänker i kassaflödestermerna" och att stora utdelningar skulle "tära på likviditeten", varför företag i och med den nya regleringen, enligt respondenten, troligtvis inte kommer att företa större utdelningar än idag. Samtliga intervjupersoner påpekade dock att det alltid finns "oseriösa företag". En respondent angav att "vissa företag är ute efter att lura banken", och att dessa förmodligen inte kommer att agera annorlunda till följd av IAS 39. En intressant åsikt, som framkom i sammanhanget, är nedanstående uttalande:

Företagsledningen vill helst utveckla sina företag. De delar ut så mycket som de gör på grund av krav från marknaden. Egentligen vill de återinvestera och inte dela ut i den utsträckningen som de gör. Men det är aktieägarna som bestämmer. Storleken på utdelningarna är därför betingat av det allmänna ekonomiska läget och vad aktieägarna föredrar, direktavkastning eller kursstegring.

Endast en respondent trodde att företag skulle "passa på" att dela ut orealiserade vinster, om de gavs en möjlighet härtill. Det påpekades speciellt att konjunkturen fram till år 2005, då IAS 39 senast skall börja tillämpas, troligtvis kommer att vända och förekomsten av orealiserade vinster sannolikt kommer att bli större. Företagen kommer härigenom, och i största allmänhet, att uppvisa högre resultat, varför de, enligt respondenten, även kan vilja göra större utdelningar. Resterande intervjupersoner hade ingen bestämd åsikt i frågan.

8.3 Borgenärsskydd och kreditvillkor

Vi bad våra respondenter att uttala sig beträffande det nuvarande kapitalskyddet i ABL, där vi främst åsyftade försiktighetsregeln, samt pågående lagstiftningsarbete. Vidare ledde vi in diskussionen på frågan hur våra respondenter ser på att deras bankers kundföretag kan få möjlighet att dela ut orealiserade vinster.

8.3.1 Skydd för banken som borgenär till företaget

Samtliga av våra respondenter, förutom en, angav att de kände till den så kallade försiktighetsregeln i tolfte kapitlet ABL. Av dessa var det vidare endast två som hävdade att deras banker känner stöd i de nuvarande kapitalskyddsreglerna i allmänhet och i försiktighetsregeln i synnerhet. Båda dessa respondenter företräder banker, som riktar sig till mindre och medelstora kundföretag. En av dem påpekade följande:

Försiktighetsregeln har stor betydelse. Vi känner stöd i lagregleringen, och tolfte kapitlet i aktiebolagslagen ligger i fokus vid kreditbedömningen.

Den andra intervjupersonen betonade istället att bankens relation med kundföretagen främst bygger på ”förtroende” och framförde vidare nedanstående:

Lagen som sådan stärker banken genom att revisorn och företaget kommer överens om lämplig storlek på utdelningarna. Det som revisorn kommer fram till brukar också vara det bästa för banken.

En klar majoritet av våra respondenter, hela tolv stycken, ansåg däremot inte att kapitalskyddsregler i ABL erbjuder deras banker, som borgenärer, ett tillfredsställande skydd. En av dem anförde dock att försiktighetsregeln ”ändå har ett preventivt syfte”. Några respondenter framhöll självmant att de, under hela sin yrkesverksamma tid, aldrig har varit med om att så stora utdelningar har företagits att de har varit tvungna att ta hjälp av lagregleringen på området eller, som en av intervjupersonerna uttryckte det, ”ropa högt”.

Respondenterna ansåg exempelvis att reglerna är ”allmänt hållna” och en av dem påpekade att ”det är inte säkert att det är tillräckligt”. En annan av respondenterna kallade försiktighetsregeln för en ”gummiparagraf”, och påpekade att den behöver preciseras. Tre andra intervjupersoner framhöll att pågående lagstiftningsarbete kanske, till viss del, skulle kunna komma till rätta med ”luddigheten” i formuleringen. Ingen av våra respondenter ansåg dock att pågående lagstiftningsarbete, med en mer preciserad försiktighetsregel, skulle inverka på deras tillvägagångssätt vid kreditgivning till företag.

Särskilt framträdande var att samtliga av de banker, som riktar sig till större och medelstora företag, poängterade att de snarare söker skydd genom att basera sin kreditgivning på individuellt utformade avtalsvillkor. Sådana villkor, som tas in i kreditavtalet, benämner dessa respondenter för covenants och vidare angavs att covenants tillämpas främst vid kreditgivning till större och medelstora företag. Anledningen härtill uppger respondenterna vara det faktum att utformningen av covenants är mycket kostsam, eftersom dessa kontrakt inte är standardiserade. Tre illustrativa citat beträffande formuleringen av försiktighetsregeln i ABL och tillämpningen av covenants återges nedan:

Vi förlitar oss inte på lagen. Lagen är det stora övergripande. Vi har egna regler och skapar eget skydd, som vi tycker är bättre! Vi tar till egna metoder, som covenants, om vi känner osäkerhet.

Det är bra att ha försiktighetsregeln, men vi baserar inte våra strukturer på detta. Vi har mer komfort i de begränsningar vi själva sätter på bolaget. Då får vi ha begränsningar precis på den nivån så att vi är nöjda.

Försiktighetsregeln är bra, och covenants. Jag kallar det att vi 'stängs in' med hjälp av avtal!

Ett flertal respondenter påpekade att företag ser olika ut, agerar på olika marknader samt har olika "affärsklimat", varför kreditvillkor måste utformas med hänsyn till varje företags specifika förhållanden. Bland de avtalsvillkor, som intervjupersonerna nämnde i samband med covenants, var utdelningsbegränsningar, soliditetsnivå, likviditetskrav, kassaflödesbegränsningar samt räntetäckningsgrad. Även mer komplexa begränsningar framkom, såsom exempelvis att en krona i utdelning innebär att företaget samtidigt måste amortera en krona av sin skuld till banken. Samtliga av våra respondenter, vars banker använder sig av covenants, påpekade det faktum att en överträdelse av dessa avtalsvillkor utgör en "uppsägningsgrund", och banken ges härigenom en möjlighet att agera om företaget, ur bankens synvinkel, "delar ut alltför mycket".

När det gäller respondenter, som företräder banker med mindre och medelstora kundföretag, framhöll dessa att de inte använde sig av covenants, i den bemärkelsen som de andra intervjupersonerna åsyftade. Dock påpekade två av dessa respondenter att de i vissa fall tillämpar mer komplexa individuella avtalsvillkor, och till exempel sätter gränser för storleken på företagets utdelningar. Detta var dock inget som förekom i någon större utsträckning.

8.3.2 Orealiserade vinster och deras inverkan på låneavtalet

Tolv av våra respondenter var eniga i fråga om att implementeringen av IAS 39, enligt deras förväntningar, kan komma att föra med sig ändringar i utformningen av avtalsvillkor, som bankerna erbjuder till företagen. Exempelvis framhöll en respondent att företagets kreditram, limit, bestäms löpande under året och ändras om nya förhållanden, som exempelvis IAS 39, aktualiseras. En annan intervjuperson angav följande:

Vi sätter upp vissa begränsningar i kreditavtalen och villkor avseende vissa nyckeltal. Detta kan jag tänka mig kommer att öka till följd av dessa nya regler och därmed användas i större utsträckning än idag.

Fem av respondenterna framförde att det möjligtvis blir vanligare med utdelningsbegränsningar, efter implementeringen av IAS 39, samt att banken möjligtvis kommer att ta hänsyn till flera olika faktorer vid utformningen av covenants. Förväntningar avseende den ökade betydelsen av covenants kan även illustreras med följande uttalande från en annan av våra respondenter:

Så som det är tänkt idag med allt mot fritt eget kapital – det är här som covenants kommer in i bilden och blir viktiga, speciellt för de företag som har det lite trassligt och som har stora krediter. Vi måste 'stängs in' efter behov.

Sex respondenter påpekade att de istället trodde att räntan till kundföretagen skulle kunna påverkas. En intervjuperson angav följande:

Pris och risk hänger ihop. Volatilitet i resultatet och konsolideringsnivån påverkar räntan!

En annan respondent menade dock att implementeringen av IAS 39 inte nödvändigtvis behövde ha negativ inverkan på räntesatsen ur företagets synvinkel, då hänsyn även måste tas till den ökade informationsgivningen från företagen. Respondenten framhöll följande:

Om de nya reglerna medför högre osäkerhet kommer vi förmodligen att ta betalt för den ökade osäkerheten. Om reglerna dessutom medför bättre informationsgivning blir det bättre ränta för vissa företag, men sämre för andra, som kanske har lyckats dölja någonting tidigare.

De respondenter, som inte ansåg att räntan skulle komma att påverkas, argumenterade exempelvis på följande sätt:

Det handlar om konkurrens om de goda företagen och räntan är ett konkurrensmedel. Vi kan inte bara höja räntan! Det förutsätter då att alla banker gör det samtidigt, men detta är inte rimligt med tanke på att banker inte tänker på samma sätt. Det borde egentligen påverka. Istället kan andra villkor i avtalen påverkas.

Vidare menade några respondenter att de framöver möjligtvis kommer att granska balans- och resultaträkningar mer ingående och lägga större vikt vid finansiella instrument samt kontrollera att företagen inte töms på kapital genom utdelningar av oraliserade vinster. En uppfattning, som delades av flera respondenter, var att banken vid kreditgivning alltid måste ta hänsyn till vad företaget får dela ut, och möjligheten att dela ut oraliserade vinster kommer därför att i hög grad beaktas vid företagsbedömningar.

Två intervjupersoner trodde däremot inte att implementeringen av IAS 39 skulle ha någon påverkan alls på banken som kreditgivare. En av dem framhöll att, om de ändå skulle påverkas, går "avtalsvillkoren snabbt att ändra" och anpassa till de nya förhållandena.

9 Analys

I föreliggande kapitel ämnar vi analysera vårt empiriska material med hjälp av utvald teoretisk förankring. Inledningsvis kommer vi att behandla respondenternas förväntningar med avseende på hur implementeringen av IAS 39 kommer att påverka användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker, som borgenärer till företagen. Vidare följer en diskussion kring våra respondenters syn på kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster. En integrerad analys av dessa effekter samt de mönster och tendenser, som vi har kunnat urskilja, avslutar kapitlet.

9.1 Förväntad påverkan på beslutsunderlaget

Redovisningsrekommendationen IAS 39 förespråkar värdering av finansiella instrument till verkligt värde. Våra respondenters förväntningar avseende på vilket sätt detta kommer att påverka användbarheten av redovisningsinformationen, som beslutsunderlag för deras banker vid bedömningen av kundföretag, kommer att analyseras i avsnitten nedan.

9.1.1 Redovisningsinformationens relevans

Drygt hälften av våra intervjupersoner var, ur informationssynvinkel, positivt inställda till implementeringen av IAS 39. De argument, som respondenterna framförde för att underbygga sin ståndpunkt, skiljde sig åt i formulering, men hade, enligt vår uppfattning, en snarlik innebörd.

Några respondenter talade explicit om att den nya regleringen kommer att ge deras banker en möjlighet att ”se risker och bedöma”, som de inte har kunnat göra tidigare, ”lyfta fram osäkerheter” samt att de ges ”en betydligt bättre insyn” i företagens potentiella framtida kassaflöden. Vi tolkar dessa uttalanden, som att respondenterna i fråga anser att värdering av finansiella instrument till verkligt värde kommer att hjälpa dem vid framtidsinriktat beslutsfattande, vilket tydligt kan kopplas till FASBs uppfattning om vad som utgör relevant information. Respondenternas uttalande, av typen ”se risker och bedöma” samt att få en ”bättre insyn” i potentiella framtida kassaflöden, anser vi vara ett uttryck för ”predictive value” hos redovisningsinformationen, vilket, enligt FASB, är en egenskap hos relevant information. Redovisningsinformationens förmåga att minska osäkerheter i samband med beslutsfattandet, som en annan av respondenterna talade om, är, enligt FASB, också en viktig förutsättning för att informationen skall anses vara relevant.

Fem intervjupersoner, från banker med större och medelstora kundföretag, talade om att de, genom sina interna datasystem, vid behov själva inhämtar information avseende marknadsvärden på kundföretagens finansiella instrument. Vi uppfattar därför att dessa respondenter ser information beträffande finansiella instrument som beslutsrelevant, både i fråga om företagets förbindelser och deras verkliga värden. Vi har av respondenternas svar fått intrycket att deras banker föredrar att själva inhämta uppdaterad information, istället för att invänta företagets egna externa redovisning, då de tar hänsyn till betydelsen av informationens timeliness. Respondenternas uppfattningar tycks vara att, oavsett hur företagen redovisar sina finansiella instrument i de ekonomiska rapporterna, kommer timeliness-kriteriet inte att uppfyllas i lika stor utsträckning, som om banken löpande på egen hand tillgår mer uppdaterad och därmed mer beslutsrelevant information.

Vi tolkar respondenterna ovan som att det faktum att deras banker själva kan inhämta information, avseende verkliga värden på företagets finansiella instrument, medför att redovisning i enlighet med IAS 39 därför inte kommer att förse deras banker med mer användbar information, än vad de redan har, i alla fall när det gäller befintliga kunder. I fråga om potentiella kundföretag framgick det däremot, enligt vår uppfattning, att redovisning av finansiella instrument till verkligt värde förväntas erbjuda dessa banker ett mer relevant beslutsunderlag. Detta eftersom företrädare för dessa banker, som ovan diskuterats, anser verkliga värden vara mer relevanta för beslutsfattande, än anskaffningsvärden. Flera av respondenterna i fråga påpekade att även kundföretagets storlek har betydelse för bankens insyn i deras positioner, då de riktigt stora företagen i Sverige ofta har fler banker än en. I dessa situationer kan banken ha svårigheter att själv få en heltäckande bild av företagets förbindelser avseende finansiella instrument, varför vi menar att det, utifrån dessa respondenters svar, kan härledas att redovisningen enligt IAS 39 kan komma att förse deras banker med information, som har en påverkan på beslutsfattandet.

Ett flertal respondenter, som, enligt diskussionen ovan, förväntade sig ökad relevans i redovisningsinformationen, motiverade detta med att väsentlig information, som är av betydelse för bedömningen av kundföretag framkommer på ett bättre sätt i och med IAS 39. Exempelvis framfördes att redovisningen i enlighet med IAS 39 kommer att ”öka mängden av väsentlig information” i företagets redovisning. Företrädare för banker med större och medelstora kundföretag talade om ”väsentliga derivatposter”, som till följd av IAS 39 kommer att lyftas fram, vilket de anser vara positivt ur informationssynvinkel. När det däremot gäller respondenter från banker, som riktar sig till mindre och medelstora företag, talade de om att mindre företag inte använder sig av finansiella instrument i någon större utsträckning. Vi har därför fått uppfattningen att respondenterna, som företräder dessa banker, inte förväntar sig att redovisning av finansiella instrument enligt IAS 39 kommer att förse deras banker med mer relevant information, då informationen i fråga, utifrån respondenternas svar, inte framstår som väsentlig. Stöd finner vi i Kams uttalande beträffande att information, som inte är väsentlig, inte heller kan vara relevant. I fråga om dessa banker har vi således fått uppfattningen att redovisningen i enlighet med IAS 39 inte kommer att ha en påverkan på beslutsunderlaget vid bedömningen av kundföretag.

Enligt vår mening, framgår det på vissa ställen i ovan förda diskussion, att vilken redovisningsinformation som är relevant är situationsanpassad. Respondenternas svar tyder, enligt vår uppfattning, på att samma information inte behöver vara relevant för samtliga av bankerna i fråga, utan beror exempelvis på, om banken avser att bedöma en befintlig eller potentiell kund och vidare i vilken omfattning kunden i fråga använder sig av finansiella instrument. Vi anser att respondenternas förväntningar, avseende huruvida implementeringen av IAS 39 kommer att leda till mer beslutsrelevant redovisningsinformation, i stor utsträckning har bestämts av vilken information som är väsentlig för just deras bank i ett visst beslut. Två intervjupersoner uttalade dessutom explicit att vilken information de efterfrågar i stor utsträckning är beroende av det syfte, som informationen kommer att användas i.

9.1.2 Redovisningsinformationens reliabilitet

Knappt hälften av våra respondenter var, ur informationssynvinkel, däremot negativt inställda till redovisningen av finansiella instrument i enlighet med IAS 39. Ett viktigt argument härtill var de värderingssvårigheter, som respondenterna i fråga förknippar med redovisningen av finansiella instrument till verkliga värden. En av respondenterna uttalade explicit: ”Jag skulle inte våga lita på marknadsvärden”, och en annan respondent talade om det ”ärligaste” redovisningssättet samt ”spekulationer om under- och övervärden”.

Vi tolkar respondenterna ovan, som att redovisning av finansiella instrument i enlighet med IAS 39, i jämförelse med dagens redovisning, inte ger lika reliabel information, då den inte lika ”ärligt” återspeglar vad den avser att återspegla. Dagens redovisning av finansiella instrument avser att återspegla de finansiella instrumentens anskaffningsvärden eller värden enligt lägsta värdets princip, och det är alltså dessa värden som respondenterna i fråga anser återspeglas ”ärligast”. En redovisning av finansiella instrument till verkligt värde skulle däremot vara mindre reliabel, eftersom den, utifrån våra tolkningar av respondenternas svar, skulle brista i representational faithfulness och inte lika ”ärligt” återspeglar vad den avser att återspegla, i detta fall verkligt värde. Anledningen till detta uppgavs vara att finansiella instrument i hög grad är volatila tillgångar. Respondenterna i fråga befarar, enligt vår uppfattning, således att stora svängningar i verkliga värden på finansiella instrument kommer att innebära att redovisade värden i balansräkningen inte nödvändigtvis stämmer överens med de verkliga värdena per en viss tidpunkt. Vi tolkar således att dessa intervjupersoner förväntar sig att representational faithfulness, och därför även reliabiliteten, i redovisningsinformationen, till följd av implementeringen av IAS 39, kan komma att bli lidande.

Som ovan har diskuterats, utnyttjar vissa banker sin möjlighet att själva vid behov inhämta information avseende verkliga värden på företagens finansiella instrument. Utöver att informationen härigenom kan vara mer relevant, har vi fått en uppfattning att respondenterna från dessa banker även upplever denna information vara mer reliabel, än den som företagen, till följd av IAS 39, kommer att presentera i sina finansiella rapporter. Häri kan åter en koppling göras till representational faithfulness, då egen

inhämtad information vid varje given tidpunkt på ett bättre sätt kommer att återspegla vad den avser att återspegla, i detta fall verkliga värden. Ett sådant resonemang förutsätter dock en uppfattning om objektivitet i enlighet med Ijiri och Jaedicke, som menar att objektivitet innebär: "the consensus among a given group of observers or measurers"⁴⁸⁰. Förutsatt att det finns en fungerande marknad för finansiella instrument, kan marknadsvärden, enligt vår tolkning av ovanstående definition, i så fall anses vara objektiva mått på tillgångarnas verkliga värden. Därför kommer informationen, som dessa banker på egen hand inhämtar på marknaden, vid varje tidpunkt vara mer objektiv och vidare, enligt vår uppfattning, även mer reliabel än den, som företagen i och med IAS 39 kommer att erbjuda i sina redovisningar.

Vi har således fått en uppfattning att, i valet mellan att använda företagens presenterade redovisning av finansiella instrument till verkligt värde som beslutsunderlag och att själv inhämta den aktuella informationen, erbjuder det senare, i dessa respondenters ögon, både mer relevant och mer reliabel information. Respondenterna i fråga tycks anse att deras banker, genom att själva inhämta information avseende verkliga värden på finansiella instrument, förses med ett bättre beslutsunderlag för bedömningen av företag. Vi menar således att dessa respondenters förväntningar verkar vara att den nya regleringen inte kommer att påverka beslutsunderlaget för deras banker, eftersom redovisning i enlighet med IAS 39 varken kommer att förse dem med mer reliabel eller mer relevant information, än vad de redan idag grundar sina beslut på.

Ytterligare argument emot redovisning av finansiella instrument till verkligt värde framhölls av några respondenter vara att de är "konservativt lagda", föredrar en värdering i enlighet med lägsta värdets princip, samt att "försiktighetsprincipen bryts" till följd av implementeringen av IAS 39. En annan respondent talar om att "det skall finnas fallhöjd och säkerheter", någon som, enligt Kam, ofta efterfrågas av företagets borgenärer. Vi menar att dessa respondenter verkar förespråka försiktighetsprincipen och att deras uttalanden tyder på att de väljer det, som Kam kallar för en "säkerhetsmarginal", framför ökad relevans i redovisningsinformationen till följd av IAS 39. Denna konflikt mellan försiktighetsprincipen och relevans har uppmärksamats i litteraturen av flera författare, som exempelvis Hendriksen och van Breda.

9.1.3 Relevans kontra reliabilitet i redovisningsinformationen

Vissa respondenter menade, enligt vår tolkning, inte att finansiella instrument utgör en väsentlig post i deras kundföretag, och de är samtliga företrädare för banker, som riktar sig till mindre och medelstora kundföretag. Bortsett från dessa respondenter, kan våra intervjupersoner vidare tydligt delas in i två grupper. De av respondenterna som, ur informationssynvinkel, var positivt inställda till implementeringen av den nya regleringen motiverade, som framgår av ovanstående diskussion, främst med att deras banker härigenom skulle förses med mer relevant information för beslutsfattande. Den

⁴⁸⁰ Ijiri, Y., Jaedicke, R. K., "Reliability and Objectivity of Accounting Measurements", *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 476

andra gruppen av respondenter ser snarare risker i att informationens reliabilitet kan bli lidande, och deras inställning verkar vara att användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker vid beslutsfattande kommer att minska. Dessa meningsskiljaktigheter kan finna stöd i FASBs uttalande att det inte sällan föreligger en konflikt mellan relevans och reliabilitet, då användarna av redovisningsinformationen lägger olika vikt vid dessa kvalitativa egenskaper.

De respondenter, som, i enlighet med ovan förda diskussion, förespråkar relevans framför reliabilitet motiverade i stor utsträckning detta med att redovisningsinformationen, till följd av implementeringen av IAS 39, kommer att underlätta för dem vid det, som vi tolkar som framåtriktat beslutsfattande. Vi menar att det tydligt framgår hos vissa respondenter att det är just denna typ av beslut, som redovisningsinformationen bland annat ligger till grund för. Under förutsättning att så är fallet förefaller det, enligt vår uppfattning, vara naturligt att bankerna i fråga lägger stor vikt vid ”predictive value” i redovisningsinformationen.

Redovisningens kontrollfunktion framgår å andra sidan då vissa respondenter talar om att deras banker tillämpar covenants. Majoriteten häri väljer att vid beslutsfattande utgå från egen inhämtad information och säkerställer själva en hög grad av både reliabilitet och relevans i den information, som ligger till grund för utvärderingsbeslut. Samtidigt vill vi påstå att andra respondenter istället verkar förlita sig på den information avseende finansiella instrument, som företagen presenterar i sina finansiella rapporter. Vi ställer oss därför frågande till varför vissa banker väljer att lägga ner tid och pengar på att själva inhämta information, medan andra avstår.

Förklaringen ser vi i att samtliga respondenter, som angav att deras banker på egen hand inhämtar information, har företrätt banker, som riktar sig till större och medelstora kundföretag, och posten finansiella instrument är, enligt respondenterna i fråga, mer väsentlig i stora företag än i mindre. Vi menar att nyttan för banken av att få tillgång till mer beslutsrelevant och mer reliabel information avseende finansiella instrument, i dessa respondenters ögon, överstiger de kostnader, som förknippas med att inhämta informationen på egen hand. För andra banker verkar dock information avseende finansiella instrument inte vara tillräckligt väsentlig för att nyttan från att ha tillgång till uppdaterad informationen vid varje given tidpunkt skall överstiga kostnaderna, som förknippas härmed.

9.1.4 Jämförbarhet

Enligt en av våra respondenter lämnar IAS 39 stort utrymme för företagen att välja mellan olika redovisningssätt, varför denna respondent förväntar sig en försämrad jämförbarhet företag emellan. Några andra respondenter förväntade sig istället att implementeringen av IAS 39 skulle medföra en försämring av jämförbarheten i ett och samma företag över tiden. Exempelvis framhölls att värdering av finansiella instrument till verkligt värde skulle leda till ”snedvridning” av nyckeltal och att trenderna i

företagets utveckling blir svårare att urskilja, något som motiverades med hög volatilitet i de finansiella instrumentens verkliga värden.

Vi frågar oss i samband med detta vilka trender, som dessa respondenter vill se. Uppenbarligen skall inte trenderna återspegla värdeförändringarna i de finansiella instrumenten. Vi menar att häri kan en parallell dras till realisationsprincipen i sin strikta tolkning, vilken kan illustreras med Littletons uttalande att "no profit can be realized until a sale is made"⁴⁸¹. Respondenterna motsätter sig, enligt vår tolkning, att företagets resultat inkluderar sådana intäkter, som inte har föregåtts av någon äganderättsövergång. Möjligtvis något spekulativt kan det tänkas att dessa respondenter till viss del premierar jämförbarhet över tiden och möjligheter att se tydligare trender, framför relevansen i redovisningsinformationen. De kan således, enligt vår tolkning, acceptera mindre relevans i "en information" vid varje given tidpunkt, till fördel för förbättrad jämförbarhet, en egenskap, som karakteriserar "flera informationer" samtidigt.

9.2 Förväntade följder av företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster

Redovisning av finansiella instrument i enlighet med IAS 39 innebär att eventuella orealiserade vinster kommer att inkluderas i företagets resultat. Förutsatt att inga särskilda regler införs, kan dessa orealiserade vinster vidare bli föremål för utdelningar. Respondenternas svar, avseende huruvida denna omständighet förväntas medföra några konsekvenser för dem som borgenärer till företagen, analyseras i kommande avsnitt.

9.2.1 Medvetenhet om intressekonflikten

Några av våra respondenter betonade att utdelningar utgör en central aspekt i relationen mellan banken och kundföretaget. Fem intervjupersoner framförde sin uppfattning att banken, som borgenär, vill att vinstmedel skall konsolideras i företaget, medan aktieägare istället önskar att vinster skall tillfalla dem i form av utdelningar. Deras uppfattningar kan relateras till agentteorin, enligt vilken företagets utdelningar är en betydande källa till konflikter mellan långgivaren och aktieägarna. Bankens önskan att vinstmedel skall konsolideras i företaget framkom exempelvis i uttalanden som att "det måste finnas fallhöjd och säkerheter" för att kunna klara av en lågkonjunktur samt att, ur ett bankperspektiv, "ju säkrare pengarna sitter i bolaget, desto bättre".

Av det empiriska materialet framgår, enligt vår tolkning, att den övervägande majoriteten av respondenterna ser en risk i att företagna utdelningar minskar företagets möjligheter att klara av ekonomiska svårigheter, och äventyrar härigenom bankens förutsättningar till återbetalning. I sammanhanget kan en koppling göras till varför vissa av våra respondenter förespråkar försiktighetsprincipen. Exempelvis talar Belkaoui om att

⁴⁸¹ Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, s 202

försiktighetsprincipen avser att skydda företagets borgenärer mot oväntade utdelningar från tillgångsmassan till aktieägarna. Även Kam framhåller betydelsen av försiktighetsprincipen för företagets borgenärer och menar att den avser att erbjuda en säkerhetsmarginal för borgenärer mot oförutsedda händelser.

Majoriteten av våra respondenter uttryckte tydligt att det är av betydelse att företaget efter genomförda utdelningar bevarar en, för banken som borgenär, tillfredsställande kapitalstruktur. Vi menar att dessa respondenter härigenom visar på en medvetenhet avseende att en intressekonflikt föreligger mellan företagets aktieägare och borgenärer. Andra tecken på denna medvetenhet ser vi i uttalanden, som att företaget genom utdelningar ”minskar aktieägarnas risktagande, samtidigt som de ökar bankens”, samt att det genom alla tider har varit en balans mellan ”vad aktieägarna kräver i direktavkastning och vilken risk det blir för banken”.

Trots att flera respondenter försökte att inta en mer positiv inställning till utdelningar, anser vi således att, när det kom till argumentation eller vid en noggrannare analys av deras svar, var majoriteten av våra respondenter klart negativa till att företaget gör utdelningar, som påverkar kapitalstrukturen i alltför hög grad. Teoretiskt sett finns ett antal olika negativa effekter, som kan förknippas med en kapitalstruktur, som till stor del består av lån, vilket möjligtvis skulle kunna förklara respondenternas negativa inställningar. Exempelvis menar Ross et al. att aktieägarna, i tider då företaget befinner sig i finansiell instabilitet, tenderar att förändra sitt beteende för att, på bekostnad av företagets borgenärer, gynna sig själva.

Denna risk för moral hazard är, enligt vår tolkning, inte helt främmande för många av våra respondenter, då en av dem uttryckligen talade om betydelsen av att övervaka företag, som ”har det lite trassligt och som har stora krediter”. Två andra respondenter menade att banken givetvis har invändningar om företaget fortsätter att göra utdelningar även när det ”går sämre”. Intrycket som vi har fått är att respondenterna upplever att företag, genom utdelningar i tider av finansiella svårigheter, avsevärt ökar bankens risktagande, vilket respondenterna naturligtvis ser som något högst ofördelaktigt.

9.2.2 Skydd för banken som borgenär

Skydd för banker, som företagets borgenärer, finns i ABL, men nästintill samtliga av våra respondenter framhöll att de inte känner att den skyddsnivå, som lagen erbjuder deras banker, är tillfredsställande. Vad gäller försiktighetsregelns formulering uttalade exempelvis en av respondenterna att ”det är inte säkert att det är tillräckligt! Det är en mjuk skrivning...”. Vi ställer oss frågande till vad denna respondent åsyftar med att försiktighetsregelns formulering inte ”är tillräckligt”. Troligtvis tänker respondenten på aktieägarnas möjligheter att föra över värden från företaget på bankens bekostnad och menar därmed att försiktighetsregeln inte erbjuder banken ett tillfredsställande skydd mot denna moral hazardproblematik.

Respondenter, som företräder banker med större och medelstora kundföretag, uppgav att deras banker väljer att i hög grad avtalsreglera relationen till kundföretagen. Enligt vår tolkning, talar respondenterna i fråga om att deras banker på detta sätt söker reducera risken för moral hazard från aktieägarnas sida. Vi anser att följande citat, som hämtats ur empirin, tydligt illustrerar deras ståndpunkt:

Vi förlitar oss inte på lagen. Lagen är det stora övergripande. Vi har egna regler och skapar eget skydd, som vi tycker är bättre! Vi tar till egna metoder, som covenants, om vi känner osäkerhet.

Samtliga respondenter, vars banker använder sig av covenants, uppgav att utformningen av dessa avtal är ett mycket kostsamt förfarande, varför covenants mestadels används vid kreditgivning till stora företag. Detta kan relateras till Smith och Warners uppfattning att covenants är ett sätt att reducera agentkostnader, men att utformningen av dessa samtidigt medför agentkostnader i sig.

9.2.3 Förväntade effekter av IAS 39 på låneavtal

Vi har fått en uppfattning att majoriteten av våra respondenter förväntar sig att företagets möjligheter att dela ut realiserade vinster i viss utsträckning kan komma att påverka deras banker vid kreditgivning. Sex respondenter menade att deras banker kan komma att höja räntan, vilket vi tolkar som att respondenterna i fråga ser att förutsättningarna för deras banker att återfå sitt satsade kapital i viss utsträckning försämras och att risken i utlåningen till företagen härigenom stiger. En höjd ränta är ett uttryck för ökade agentkostnader i relationen mellan banken och kundföretaget. Enligt agentteorin kan en höjning av räntan förknippas med adverse selection, då ökade räntor endast kommer att attrahera kundföretag med högre risk i verksamheten. Denna risk har uppmärksamats av en respondent, då han framförde att räntan utgör ett "konkurrensmedel" i fråga om att attrahera "de goda företagen". Vi tolkar respondenten, som att den högre räntan skulle kunna locka till sig just de företag, som i större utsträckning avser att dela ut betydande realiserade vinster, varför banken i längden kan komma att få en högre risknivå i sin utlåning.

Majoriteten av våra respondenter trodde dock att företagets möjligheter att dela ut realiserade vinster, istället för att påverka räntesatsen, snarare kan tänkas leda till justeringar i covenants. Vi har fått intrycket att respondenterna i fråga anser att deras banker är beredda att ta de kostnader, som förknippas med att se över sina covenants. Vidare menar vi att dessa respondenters svar antyder att de ser en ökad risk för deras banker vid utlåning till företag och att dessa banker, med hjälp av justeringar i covenants, vill reducera denna ökade risk. Respondenternas ståndpunkt tyder, enligt vår mening, på att nyttan med att justera covenants överstiger de kostnader, som förfarandet för med sig. Att hantera den ökade risken genom justeringar i covenants istället för en räntehöjning förefaller, enligt vår uppfattning, teoretiskt sett rimligt, då den förstnämnda inte i samma utsträckning medför negativa konsekvenser i form av ökad risk för adverse selection från kundföretagets sida, som en höjning av räntan gör.

Intressant att påpeka är att merparten av respondenterna, som förväntade sig en ökad ränta eller ändringar i covenants, också framförde att de inte trodde att företagen kommer att "passa på" att dela ut mer till följd av implementeringen av IAS 39. Vi menar därför att dessa intervjupersoner i viss utsträckning motsäger sig själva, då de gör sannolikt att en höjd ränta eller en strängare utformning av covenants kan komma att företas, vilket, enligt vår uppfattning, tyder på att de ser en ökad risk för moral hazard; att bankens kundföretag ändå kan komma att "passa på" att dela ut orealiserade vinster, om de får en möjlighet till detta.

Respondenterna ovan hade således skilda förväntningar avseende vilka konsekvenser, som företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster, kommer att få på deras banker vid utlåningen till kundföretagen. Vissa respondenter förväntade sig räntehöjningar, samtidigt som andra intervjupersoner snarare såg att deras banker kommer att företa justeringar i covenants. Vi menar att det gemensamma för dessa respondenter är att de förväntar sig en ökad risk till följd av att företag kan få lov att dela ut orealiserade vinster. Den ökade risken måste hanteras, och den första gruppen av respondenter tror att banken kommer att kräva kompensation för den ökade osäkerheten, medan den andra gruppen istället förväntar sig att banken kommer att reducera denna osäkerhet genom en strängare övervakning.

En intressant syn på problematiken, som framkom hos två av våra respondenter, avseende företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster, var följande:

...marknaden kommer att vara observanta på den här typen av frågor. Företagen vet att de är påpassade och därför tror vi inte att de kommer att dela ut orealiserade vinster.

När det gäller noterade företag, så bevakas de ju av en analytikerkår och det är en motståndskraft.

Häri framkommer att dessa respondenter, enligt vår uppfattning, ser marknaden som en övervakningsmekanism, som reducerar moral hazardproblematiken kopplat till företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster. Således behövs det, enligt dessa respondenter, inte någon strängare övervakning av kundföretagen, exempelvis genom justeringar i covenants, då marknaden utgör en övervakningsmekanism i sig.

En annan respondent uppmärksammade istället ledningens roll i relationen mellan banken och företaget och talade om att företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster kommer att ställa "högre krav på företagsledningen i sin utdelningspolitik". Enligt vår tolkning, menar respondenten att också ledningen fungerar som en övervakningsmekanism och, till viss del, som en motståndskraft mot företagets aktieägare. Avsikten med ledningens arbete, enligt respondenten, är således att upprätthålla en rimlig balans mellan i vilken utsträckning bankens respektive aktieägarnas intressen tillgodoses. Sammantaget uppfattar respondenterna i fråga, enligt vår tolkning, att dessa övervakningsmekanismer i viss mån kan utgöra en motvikt till den eventuella risken för att företagen delar ut orealiserade vinster, om de får en möjlighet härtill. Detta är, enligt vår uppfattning, rimligt, då exempelvis Fama och Williamsson framhåller att det, förutom

aktieägarnas intresse, finns andra drivkrafter bakom ledningens agerande, såsom deras rykte på marknaden samt hotet att företaget kan bli uppköpt.

9.3 Sammantagna förväntade effekter av IAS 39

Vi har hittills i analysen behandlat olika effekter, som våra utvalda borgenärer förväntar sig till följd av IAS 39. Vi har diskuterat respondenternas förväntningar avseende påverkan av IAS 39 på användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker, som borgenärer till företag, och även respondenternas syn på att bankernas kundföretag kan få dela ut orealiserade vinster. I föreliggande avsnitt avser vi att ”knyta samman” diskussionen och fokusera analysen på redovisningens förmåga att reducera negativa effekter av agentproblematiken mellan banken och företaget.

9.3.1 Betydelsen av IAS 39 för informationsasymmetrin

En av våra respondenter uttryckte väldigt tydligt vilken betydelse redovisningsinformation till följd av IAS 39 samt företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster, enligt respondentens uppfattning, har för kreditgivningen:

Om de nya reglerna medför högre osäkerhet kommer vi förmodligen att ta betalt för den ökade osäkerheten. Om reglerna dessutom medför bättre informationsgivning blir det bättre ränta för vissa företag, men sämre för andra, som kanske har lyckats dölja någonting tidigare.

Respondenten tycks, enligt vår tolkning, tala om att de nya reglerna kan medföra ”bättre informationsgivning”, om de positiva effekterna till följd av den ökade relevansen i redovisningsinformationen överväger negativa effekter av en lägre reliabilitet. Nettoeffekten blir i så fall, enligt vår tolkning av respondenter, att banken förses med mer användbar information för beslutsfattande, vilket i sin tur kan minska informationsasymmetrin mellan banken och kundföretaget. Vidare uttrycker respondenter att det kan bli ”bättre ränta för vissa företag”. Detta kan, enligt vår mening, ses som att minskad informationsasymmetri kan leda till att risken för moral hazard från kundföretagets sida, och därmed även agentkostnader, kommer att minska.

Reducerad informationsasymmetri kan dock innebära att banken blir varse om relevant information, som gör banken medveten om att utlåningen till ett visst företag är förknippat med större risk än vad som ursprungligen kalkylerades med. Följden bli naturligtvis att banken kommer att kräva betalt för den högre risken och räntan till sådana företag blir, ur deras synvinkel, ”sämre”. Sammantaget är vår tolkning av respondentens uttalanden att en ”bättre informationsgivning” kommer att ge banken möjlighet till en mer differentierad prissättning. Detta eftersom respondenter verkar mena att informationen, till följd av IAS 39, har en förmåga att påverka bankens beslutsunderlag, då banken på ett bättre sätt kan bedöma potentiella kundföretags framtida utveckling. Detta kan relateras till FASBs uppfattning om relevant information samt till Wells och Cotton,

då de menar att mer relevant redovisningsinformation ökar precisionen i bedömningar och prognoser avseende företagets framtida utveckling. Tack vare denna relevanta information kan banken således, enligt vår tolkning, göra urval avseende lämpliga samarbetspartners, och risken för adverse selection kan till följd av detta minska. Adverse selection reduceras, eftersom den minskade informationsasymmetrin, enligt vår tolkning, innebär att banken kan beräkna en ränta, som på ett bättre sätt motsvarar kundföretagets risknivå.

Nästan hälften av våra respondenter framförde dock att de befarade en försämring av informationens reliabilitet i och med IAS 39. En mindre reliabel redovisningsinformation innebär, enligt dessa respondenter, att deras banker med största sannolikhet kommer att uppfatta sitt beslutsunderlag som mindre tillförlitligt. Till följd härav förväntar de sig en sämre insikt i kundföretagen än vad de för närvarande har. Vi tolkar respondenterna i fråga, som att informationsasymmetrin mellan deras banker och kundföretagen, i samband med implementeringen av IAS 39, till och med kan komma att öka. Följden av detta blir att risken för moral hazard, och vidare även agentkostnaderna, antingen i form av en förändrad ränta eller justeringar i covenants, kan tänkas öka. Den eventuellt höjda räntan kan, som ovan diskuterats, i sin tur bidra till att också risken för adverse selection ökar.

Intressant i sammanhanget anser vi vara det faktum att respondenterna ovan vid beslutsfattande förväntar sig utgå från samma information, alltså från den, som företagen genom sina finansiella rapporter förser dem med. Vikten, som de olika respondenterna lägger vid relevans respektive reliabilitet, verkar vara av stor betydelse för hur redovisningen i enlighet med IAS 39, i deras ögon, kommer att påverka användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker. Vi vill påstå att det av analysen ovan framkommer att en och samma information, enligt respondenterna, förväntas ha motsatta effekter på informationsasymmetrin, beroende på deras preferenser i fråga om relevans och reliabilitet. Vidare anser vi det framgå, att dessa subjektiva preferenser kan tänkas ha en påverkan på respondenternas förväntningar i fråga om risken för moral hazard, och vidare agentkostnaderna, i relationen mellan deras banker och kundföretagen.

9.3.2 Mönster och tendenser i förväntade effekter av IAS 39

Vi anser att vissa tendenser kan urskiljas avseende vilka effekter våra respondenter förväntar sig att implementeringen av IAS 39 kommer att ha på deras banker i rollen av borgenärer till företagen. En grupp av respondenter uppgav att deras banker inte är beroende av hur de finansiella instrumenten återspeglas i företagens redovisningar, utan väljer att vid behov inhämta aktuell information på egen hand. Häri ingår enbart banker, som riktar sig till större och medelstora företag. Vi menar att respondenternas svar tyder på att implementeringen av IAS 39 inte kommer att resultera i ett bättre beslutsunderlag för dessa banker vid bedömningen av kundföretag, eftersom de vid beslutsfattande inte utgår från den redovisningsinformation, som företaget erbjuder dem. Vidare har vi fått intrycket att respondenterna, som företräder dessa banker, förväntar sig att företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster kan medföra ökad risk vid kreditgivning för

deras banker, som borgenärer till företagen. Härigenom uppges även agentkostnader kunna stiga, antingen i form av höjd ränta eller justeringar i covenants. Vi vill därför påstå att, en analys av dessa respondenters svar leder oss till konklusionen, att implementeringen av IAS 39 främst kommer att ha negativa effekter för dessa banker.

En annan grupp, som vi har kunnat urskilja, innefattar respondenter, som inte anser att finansiella instrument hos deras bankers kundföretag utgör en väsentlig post, då kundföretagen oftast är relativt små. Respondenterna i denna grupp är samtliga företrädare för banker, som riktar sig till mindre och medelstora kundföretag. Respondenterna i fråga verkar vara av uppfattningen att implementeringen av IAS 39 inte kommer att förse deras banker med mer relevant information för beslutsfattande, eftersom informationen avseende finansiella instrument i många fall inte är väsentlig för deras banker vid bedömningen av kundföretag. Redovisningen, i enlighet med IAS 39, förväntas av respondenterna i denna grupp således inte heller att ha någon inverkan på deras bankers beslutsunderlag vid bedömning av kundföretag.

Samtliga respondenter i denna grupp ansåg dock, enligt tolkningen ovan, att företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster, kan medföra en ökning av risknivån vid utlåning för deras banker. Vi menar dock att respondenternas svar samtidigt ger grund för antagandet att dessa effekter torde vara marginella, då respondenterna i fråga tidigare gjort sannolikt att finansiella instrument i deras kundföretag inte utgör en väsentlig post, varför orealiserade vinster, som eventuellt uppstår, inte heller kan tänkas vara av någon större betydelse. Enligt vår tolkning av deras svar, förväntas implementeringen av IAS 39 sammantaget endast ha marginellt negativa effekter eller inga effekter alls på dessa banker.

Den sista gruppen omfattar samtliga av de respondenter, som inte har kunnat hänföras till någon av grupperna ovan. Vid beslutsfattande tar deras banker hänsyn till finansiella instrument och utgår från den redovisningsinformation avseende finansiella instrument, som erbjuds i kundföretagens ekonomiska rapporter. Detta är också den grupp, som, utifrån den genomförda analysen, i störst utsträckning av respondenterna förväntas att beröras i och med implementeringen av IAS 39. Enligt vår uppfattning, har det framkommit, att hur redovisningsinformationens användbarhet, som beslutsunderlag, för dessa banker kommer att påverkas, beror på vilken vikt som läggs vid informationens relevans respektive reliabilitet, och respondenternas svar i detta avseende skiljde sig i stor utsträckning åt. De respondenter, som premierade relevansen framför reliabiliteten i redovisningsinformationen, förväntar sig att deras banker i och med implementeringen av IAS 39 kommer att erhålla en mer användbar redovisningsinformation för beslutsfattande. Vi menar att respondenterna i denna grupp förväntar sig att informationsasymmetrin mellan deras banker och kundföretagen på detta sätt kan reduceras, vilket i sin tur kan komma att medföra positiva effekter på agentkostnaderna.

Respondenterna, som, enligt vår tolkning, värdesätter reliabiliteten, förväntar sig däremot att den nya regleringen främst kommer att få negativa effekter på deras bankers beslutsunderlag. Eftersom det, enligt vår mening, framgick att dessa respondenter inte upplever verkliga värden vara lika tillförlitliga som anskaffningsvärden, kommer

redovisning i enlighet med IAS 39, i deras ögon, inte att reducera den befintliga informationsasymmetrin mellan dessa respondenters banker och kundföretagen i fråga. Snarare verkar de förvänta sig en ökad informationsasymmetri, och härigenom kan även agentkostnaderna komma att stiga.

En aspekt, som alla respondenter i denna grupp, förutom en, enligt vår tolkning, var eniga om i sina förväntningar är att kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster kommer att medföra ökad risk för deras banker vid utlåning. Ur deras svar har det, enligt vår uppfattning, även framkommit att detta i sin tur kan leda till ökade agentkostnader. Sammantaget menar vi att de förväntade effekterna av IAS 39, enligt de respondenter som prioriterar reliabilitet, således är klart negativa. När det däremot gäller de respondenter, som förespråkade relevans, har vi fått intrycket att dessa sinsemellan förväntar sig olika sammantagna följder av den nya regleringen, beroende på hur stora de ovan diskuterade effekterna är i förhållande till varandra i varje enskilt fall.

---

10 Avslutning

Följande kapitel avser att för läsaren sammanföra de viktigaste resultaten, som vi, med hjälp av de analytiska resonemangen i föregående kapitel, har kommit fram till. Vi inleder med ett avsnitt som presenterar studiens övergripande slutsatser och svarar härigenom på uppsatsens syfte. Härfter följer en kortare framåtblickande diskussion, vilken avser att ”öppna dörrar” och visar på några intressanta problemområden, som vi utifrån analysen har identifierat.

10.1 Slutsatser

I föreliggande studie har vi identifierat och analyserat de utvalda borgenärernas förväntningar avseende vilka effekter IAS 39 kommer att ha på dem, som borgenärer till företagen. Vi har först fokuserat på respondenternas förväntningar avseende den nya regleringens eventuella inverkan på redovisningsinformationens användbarhet, som beslutsunderlag vid bedömningen av kundföretagen. Vidare har vi behandlat deras förväntningar i fråga om eventuella konsekvenser för deras banker, som borgenärer, till följd av kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster. Utifrån detta har vi kunnat skönja vissa mönster och tendenser. Studiens viktigaste slutsatser presenteras nedan.

10.1.1 Förväntade effekter av IAS 39

Förväntningar hos våra respondenter, avseende hur implementeringen av IAS 39 kommer att påverka användbarheten av redovisningsinformationen, som beslutsunderlag, för deras banker vid bedömningen av kundföretag, skiljde sig i stor utsträckning åt. Dessa skillnader i förväntningar kan, enligt vår uppfattning, till stor del förklaras med att respondenterna i fråga lägger olika vikt vid relevans respektive reliabilitet i redovisningsinformationen. Drygt hälften av våra respondenter ansåg att implementeringen av IAS 39 skulle medföra en ökad användbarhet av redovisningsinformationen för deras banker vid bedömningen av företag. Anledningen härtill har främst varit att dessa respondenter uppfattade verkliga värden på finansiella instrument, som mer relevanta för deras banker än anskaffningsvärden vid bedömning av kundföretagens framtida utveckling.

Knappt hälften av respondenterna menade däremot att implementeringen av IAS 39 kommer att äventyra reliabiliteten i redovisningsinformationen, vilket motiverades med att marknadsvärden på finansiella instrument i stor utsträckning kan vara volatila. Enligt vår tolkning, beförde dessa respondenter att de värden på finansiella instrument, som,

till följd av IAS 39, kommer att återspeglas i redovisningen, vid varje given tidpunkt inte nödvändigtvis kommer att stämma överens med verkliga värden på dessa tillgångar, varför användbarheten av redovisningsinformationen, enligt dessa respondenter, kommer att försämrats. Vidare anser vi att en tendens kan skönjas att respondenter, som premierade reliabiliteten framför relevansen i redovisningsinformationen, även ansåg att jämförbarheten i redovisningsinformationen i viss utsträckning var viktigare än relevansen i denna.

Vi har fått en uppfattning att respondenternas förväntningar i fråga om vilka effekter implementeringen av IAS 39 kommer att ha på redovisningsinformationens användbarhet för deras banker, som borgenärer till företag, i stor utsträckning har bestämts med utgångspunkt i vilken information som är väsentlig för just deras bank i ett visst beslut. Faktorer som exempelvis i vilken utsträckning kundföretaget i fråga använder sig av finansiella instrument samt huruvida banken står inför en bedömning av ett potentiellt eller befintligt kundföretag är således av betydelse för vilken information, som av respondenterna ansågs vara väsentlig och vidare relevant för bedömningar.

Ett flertal respondenter, samtliga företrädare för banker med större och medelstora kundföretag, framhöll att deras banker på egen hand, via sina interna datasystem, vid behov inhämtar information avseende marknadsvärden på kundföretagens finansiella instrument. Det verkar som att respondenterna uppfattar att sådan information vid varje given tidpunkt kommer att vara både mer relevant och mer reliabel än den, som företagen i och med IAS 39 kommer att erbjuda i sina finansiella rapporter. Implementeringen av IAS 39 förväntas av dessa respondenter därför inte att ha någon inverkan på redovisningsinformationens användbarhet, som beslutsunderlag, för deras banker vid bedömningen av kundföretag.

Efter genomförd analys vill vi påstå att merparten av våra respondenter förväntar sig att företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster kan medföra en högre risk för deras banker vid utlåningen. Häri kan urskiljas två grupper med avseende på respondenternas förväntningar i fråga om hur denna risk kommer att hanteras. Vissa respondenter kan tänka sig att deras banker kompenserar den ökade osäkerheten genom justeringar i covenants samtidigt som andra förväntar sig en högre ränta. När det gäller en höjning av räntan, menar vi dock att vissa av respondenterna var av uppfattningen att detta kan öka risken för adverse selection, då sannolikheten stiger att banken härigenom attraherar företag, som avser att dela ut betydande orealiserade vinster. Det har härutöver framkommit att marknaden och ledningen, enligt vissa respondenter, utgör övervakningsmekanismer i sig, som i viss mån kan förhindra att företagen till följd av IAS 39 delar ut alltför betydande orealiserade vinster.

10.1.2 Tänkbara trender i förväntningar avseende IAS 39

Genom en analys av det empiriska materialet har vi kunnat urskilja tre grupper av respondenter med utgångspunkt i deras förväntningar avseende vilka effekter implementeringen av IAS 39 kommer att ha på deras banker som borgenärer till företagen.

Den första gruppen inkluderar respondenter vars banker väljer att på egen hand vid behov inhämta information avseende marknadsvärden på kundföretagens finansiella instrument. Samtliga respondenter i denna grupp företräder banker, som riktar sig till större och medelstora kundföretag. Enligt vår mening, har det framkommit att implementeringen av IAS 39, av respondenterna i denna grupp, inte förväntas att påverka deras bankers beslutsunderlag, samtidigt som de, enligt vår tolkning, ser en ökad risk till följd av kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster. Sammantaget tyder detta, enligt vår uppfattning, på att IAS 39 förväntas att ha enbart negativa effekter på dessa banker.

Den andra gruppen, som vi har kunnat identifiera, avser respondenter, som uppgav att finansiella instrument i deras bankers kundföretag inte utgör en väsentlig post och påverkar därför inte bedömningen av kundföretagen i någon större utsträckning. Häri ingår endast respondenter vars banker riktar sig till mindre och medelstora kundföretag. Dessa respondenter förväntar sig inte att implementeringen av IAS 39 kommer att ha någon större effekt på användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker vid bedömningen av kundföretag. Vissa respondenter kunde tänka sig en risk för deras banker förknippat med utlåningen till företag, som har möjlighet att dela ut orealiserade vinster. Respondenternas svar tydde dock även på att denna effekt torde vara marginell, då posten finansiella instrument uppgavs vara av ringa betydelse. Konklusionen av ovanstående anser vi vara att respondenterna i denna grupp förväntar sig att de sammantagna effekterna av IAS 39 för deras banker, kommer att vara marginellt negativa eller inga alls.

Kvarvarande respondenter kan hänföras till en tredje grupp. Här ingår de, som uppgav att deras banker tar hänsyn till finansiella instrument vid bedömningen av företag och som beslutsunderlag använder sig av de finansiella rapporter, som företagen erbjuder. Respondenternas förväntningar, avseende hur implementeringen av IAS 39 kommer att påverka användbarheten av redovisningsinformationen för deras banker vid bedömningen av kundföretagen, skiljde sig åt, och dessa olikheter beror, enligt vår tolkning, i stor utsträckning på respondenternas preferenser i fråga om relevans och reliabilitet. När det däremot gäller kundföretagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster, var respondenterna i denna grupp nästintill eniga. Enligt vår tolkning, förväntar de sig en större risk för deras banker i samband med utlåningen till företagen. Respondenternas förväntningar avseende de sammantagna konsekvenserna till följd av IAS 39 för deras banker skiljer sig, enligt vår uppfattning, åt. Detta beroende på vilka effekter på redovisningsinformationens användbarhet respektive företagens möjligheter att dela ut orealiserade vinster respondenterna i fråga förväntar sig, och stora dessa effekter är i förhållande till varandra.

10.2 Avslutande diskussion

Vi har i föreliggande studie fokuserat på vilka förväntningar de utvalda borgenärerna har avseende implementeringen av IAS 39. Somliga av våra respondenter var positivt

inställda till den nya regleringen, och såg fram emot en redovisning av finansiella instrument till verkligt värde samt en mer relevant redovisningsinformation. Andra respondenter befarade istället implementeringen av IAS 39 och förknippade den nya regleringen med negativ inverkan på redovisningsinformationens reliabilitet.

Vi upplever det vara anmärkningsvärt att våra respondenter, som tillhör en och samma användargrupp av företagens finansiella rapporter, har så pass skilda preferenser avseende relevansen och reliabiliteten i redovisningsinformationen. Dessa framträdande motsättningar har gjort analysen av de utvalda borgenärernas förväntningar mer komplex, men, enligt vår uppfattning, samtidigt mer intressant och lärorik. Vidare finner vi att det empiriska materialet ger oss anledning att fundera på det förhållandet att olika preferenser, i fråga om relevans och reliabilitet i redovisningsinformationen, skulle kunna ha effekter på relationen mellan parterna i kontraktsförhållandet.

En ny omständighet, som borgenärerna troligtvis framöver kommer att behöva beakta vid kreditgivningen, är företagets möjligheter att dela ut orealiserade vinster. Vi finner det därför vara naturligt att den övervägande majoriteten av våra respondenter till följd härav förväntade sig vissa konsekvenser för deras banker i samband med utlåningen till företag. En möjlighet för företagen att dela ut vinster, som ännu inte är realiserade, kan för borgenärerna kännas konstigt och otryggt, och utgången kan endast framtiden utvisa.

Den nya regleringen avseende redovisning av finansiella instrument skall börja tillämpas i Sverige senast år 2005, och IAS 39 kommer sålunda att inom en snar framtid bli verklighet för svenska börsnoterade företag. Vi ser fram emot implementeringen av IAS 39 och möjligheten att ta reda på huruvida våra respondenters förväntningar kommer att infrias och deras farhågor att besannas.

11 Förslag till vidare forskning

Vår uppsats avslutas med ett antal förslag till vidare forskning. Samtliga av förslagen nedan har på ett eller annat sätt en koppling till vårt problemområde och vi hoppas att dessa kan vara till hjälp för kommande studenter vid val av lämpligt ämnesområde för djupare studier.

I takt med att arbetet fortskred kom vi i kontakt med ett flertal problemområden, som vi upplevde vara högst intressanta att djupare studera. All forskning kräver dock avgränsningar, och några av de områden, som vi inom ramen för denna uppsats inte har haft möjlighet att studera vidare, presenteras nedan.

En intressant aspekt utgör de skattemässiga konsekvenserna av implementeringen av IAS 39, då det inte är helt givet huruvida de orealiserade vinsterna skall göras föremål för beskattning eller inte. En konsekvens av att undanta orealiserade vinster från beskattning skulle kunna vara ökat incitament från företagets sida att dela ut sådana vinster. För närvarande diskuteras att endast de orealiserade vinster, som delas ut, skall beskattas, men detta är ännu inget som är bestämt, varför vi anser de skattemässiga konsekvenserna av IAS 39 vara ett intressant forskningsområde.

Implementeringen av IAS 39 är för närvarande föremål för omfattande debatt i Sverige, trots att den ännu inte har trätt i kraft. I föreliggande studie har vi analyserat hur de utvalda borge-närerna till företagen förväntar sig att den nya regleringen kommer att påverka dem i relationen till kundföretagen. Vi anser därför att en studie avseende huruvida våra respondenters förväntningar infrias eller inte skulle vara ett tänkvärt område för framtida forskning.

Ett problemområde, som vi vid val av ämne var mycket intresserade av, avser JWG och deras förslag att samtliga finansiella instrument skall värderas till verkligt värde. Det kan tänkas att en skrivbordsstudie av remissvaren skulle kunna inrikta sig på en klassificering av argumentationen i dessa utifrån en form av analysmodell. Exempelvis tenderar banker att vara negativt inställda till förslaget i fråga, varför vi även ser en djupare studie inom detta område, som en möjlig rekommendation till den intresserade.

Källförteckning

Litteratur och artiklar

AICPA, (1973), *Objectives of Financial Statements*, AICPA, Chicago

American Accounting Association, (1966), *A Statement of Basic Accounting Theory*, Committee on Basic Accounting Theory, American Accounting Association, Sarasota

American Accounting Association, (1977), *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance*, Committee on Concepts and Standards for External Reports, American Accounting Association, Sarasota

American Accounting Association's Financial Accounting Standards Committee, "Responds to a Discussion Paper Issued by the IASC/CICA Steering Committee on Financial Instruments, 'Accounting for Financial Assets and Financial Liabilities'", *Accounting Horizons* vol 12 No. 1 1998, s 90-97

Alvesson, Mats, Deetz, Stanley, (2000), *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten – Val av samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Andersson, Jan, (1995), *Om vinstutdelning från aktiebolag – en studie av aktiebolagsrättsliga skyddsregler*, Iustus Förlag, Uppsala

Arbnor, Ingeman, Bjerke, Björn, (1994), *Företagsekonomisk metodlära*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund

Arnell, Göran, "IAS snart här – underskatta inte konsekvenserna", *KPMG Magasinet* maj 2002

Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring – Värderingar vid val av mätprinciper inom svensk redovisning*, Lund University Press, Lund

Barnea, Amir, Hagen, Robert A., Senbet, Lemma W., (1985), *Agency Problems and Financial Contracting*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey

Belkaoui, Ahmed, (1985), *Accounting Theory*, andra upplagan, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., Orlando

Bell, Philip W., "Accounting as a Discipline for Study and Practice: What Content? In Whose Interests?" i Fridman, Bo, Östman, Lars, (1989), *Accounting Development – some perspectives*, s 45-71, Stockholm School of Economics, Stockholm

Bergström, Clas, Samuelsson, Per, (2001), *Aktiebolagets grundproblem*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Berle, Adolf A., Means, Gardiner C., (1967), *The Modern Corporation and Private Property*, omarbetad upplaga, Harcourt, Brace & World, Inc., New York

Bjereld, Ulf, Demker, Marie, Hinnfors, Jonas, (1999), *Varför vetenskap? – Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*, Studentlitteratur, Lund

- Boer, Germain, "Replacement Cost: A Historical Look", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 92-97
- Bokföringsnämnden, (1998), *BFN R 7 Värdering av fordringar och skulder i utländsk valuta*
- Bryman, Alan, (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund
- Bökmark, Jan, Svensson, Bo, (1987), *Aktiebolagslagen – kommentar och lagtext*, nionde upplagan, Tholin & Larssons Förlag, Göteborg
- Chambers, Raymond J., (1966), *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, Prentice-Hall Inc., Englewoods Cliffs, New Jersey
- Dahmström, Karin, (2000), *Från datainsamling till rapport – att göra en statistisk undersökning*, Studentlitteratur, Lund
- Demsetz, Harold, "The Structure of Ownership and the Theory of the Firm", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 375-390
- Easterbrook, Frank H., "Two Agency-Cost Explanations of Dividends", *The American Economic Review* vol 74 nr 4 1984, s 650-659
- Edler, Fredrik, Karlsson, Per, Persson, Magnus, *Ägarna, Ledningen och Företaget – en studie av det komplexa förhållandet*, (2001), magisteruppsats, Företagsekonomiska institutionen, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet
- Edlund, Carina, Kyrö, Jorma, "Nyheter inför bokslutet 2002", *Balans* nr 11 2002, s 34-44
- Edwards, Edgar O., Bell, Philip W., (1972), *The Theory and Measurement of Business Income*, sjätte upplagan, The University of California Press, Berkley
- Eisenhardt, Kathleen M., "Agency Theory: An Assessment and Review", *The Academy of Management Review* vol 14 nr 1 1989, s 57-74
- Falkman, Pär, (2000), *Teori för redovisning*, Studentlitteratur, Lund
- Falkman, Pär, (2001), *Externredovisningens grunder*, Studentlitteratur, Lund
- Falkman, Pär, "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr 1 2001, s 22-24
- Fama, Eugene F., "Agency Problems and the Theory of the Firm", *Journal of Political Economics* vol 88 No. 2 1980, s 288-307
- Fama, Eugene F., Jensen, Michael C., "Separation of Ownership and Control", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 301-325
- Fama, Eugene F., Jensen, Michael C., "Agency Problems and Residual Claims", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 327-349
- FAR, (1998), *Om årsredovisning i aktiebolag – Vägledning*, tredje upplagan, FAR Förlag AB, Stockholm
- FASB, (1978), *Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises*, FASB, Samford

- FASB, (1980), *Statement of Financial Accounting Concepts No. 2, Qualitative Characteristics of Accounting Information*, FASB, Samford
- Gilman, Stephen, (1939), *Accounting Concepts of Profit*, Ronald Press Company, New York
- Hackett, John T., "Concepts and Practice of Agency Theory within the Corporation" i Altman, E. I., Subrahmanyam, M., G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 163-171, Richard D. Irwin, Homewood
- Halvorsen, Knut, (1992), *Samhällsvetenskaplig metod – Teori Forskning och Praktik*, Studentlitteratur, Lund
- Hendriksen, Eldon S., van Breda, Michael F., (1992), *Accounting Theory*, femte upplagan, Richard D Irwin, Inc., Homewood
- Hill, Charles W. L., Jones, Thomas M., "Stakeholder – Agency Theory", *Journal of Management Studies* vol 29 No. 2 1992, s 131-154
- Holme, Idar Magne, Solvang, Bernt Krohn, (1997), *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund
- IASC, (2000), *International Accounting Standard IAS 39: Financial Instruments: Recognition and Measurement*
- Ijiri, Yuji, "Axioms and Structures of Conventional Accounting Measurement", *The Accounting Review* vol 40 No. 1 1965, s 36-53
- Ijiri, Yuji, "On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting", *Journal of Accounting and Public Policy* vol 2 No. 2 1983, s 75-81
- Ijiri, Yuji, (1975), *Theory of Accounting Measurement*, Studies in Accounting Research No. 10, American Accounting Association, Sarasota
- Ijiri, Yuji, Jeadicke, Robert K., "Reliability and Objectivity of Accounting Measurements", *The Accounting Review* vol 41 No. 3 1966, s 474-483
- Jensen, Michael, Meckling, William, "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure", i Putterman, Louis, Kroszner, Randall S., (1997), *The Economic Nature of the Firm – A Reader*, s 315-335, andra upplagan, Cambridge University Press, Cambridge
- Jensen, Michael C., Smith, Clifford W., "Stockholder, Manager, and Creditor Interest: Applications of Agency Theory" i Altman, Edward I., Subrahmanyam, Marti G., (1985), *Recent Advances in Corporate Finance*, s 93-131, Richard D. Irwin, Homewood
- Johansson, Svante, (2001), *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag*, Norstedts Juridik AB, Stockholm
- Johansson, Svante, (2002), *Associationsrätten – En introduktion*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm
- Jonasson, Andreas, (1999), *Säkringsredovisning i normer och praxis*, Licentiatuppsats, Företagsekonomiska institutionen, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet
- Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna – Drivkraften i utvecklingen av redovisningspraxis*, Bokförlaget Doxa AB, Lund

- Jönsson-Lundmark, Birgitta, (1999), *IASC och IAS – en introduktion*, KPMG Redovisningsregler, Stockholm
- Kalay, Avner, "Stockholder-Bondholder Conflict and Dividend Constraints", *Journal of Financial Economics* vol 10 1982, s 211-233
- Kam, Vernon, (1986), *Accounting Theory*, John Wiley & Sons, Inc., New York
- Kam, Vernon, (1990), *Accounting Theory*, andra upplagan, John Wiley & Sons, Inc., New York
- Koeppen, David R., "Using the FASB's Conceptual Framework: Fitting the Pieces Together", *Accounting Horizons* juni 1988, s 18-26
- Kunz, Alexis H., Pfaff, Dieter, "Agency Theory, Performance Evaluation, and the Hypothetical Construct of Intrinsic Motivation", *Accounting, Organizations and Society* vol 27 nr 3 2002, s 275-295
- Kärreman, Matts, (1999), *Styrelseledamöters mandat – ansats till en teori om styrelsearbete i börsnoterade företag*, Lund Business Press, Lund
- Lewis, Richard, Pendrill, David, (1985), *Advanced Financial Accounting*, andra upplagan, Pitman Publishing, Inc., Marshfield
- Lindskog, Stefan, (1994), *Aktiebolagslagen – 12:e och 13:e kap. Kapitalskydd och likvidation*, Juristförlaget JF AB, Stockholm
- Littleton, A. C., (1985), *Structure of Accounting Theory*, trettonde upplagan, American Accounting Association, Sarasota
- Lundahl, Ulf, Skärvad, Per-Hugo, (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur, Lund
- May, Tim, (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund
- Mettinger, Bengt-Allan, "Omdebatterad ny IASC-rapport: Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde", *Balans* nr 4 1997, s 9-12
- Mettinger, Bengt-Allan, "Vägen till fullständig marknadsvärdering av finansiella instrument en presentation av IASCs utkast E 62", *Balans* nr 8-9 1998, s 37-41
- Mettinger, Bengt-Allan, "Finansiella instrument enligt IAS 39: en standard som redan ifrågasätts", *Balans* nr 10 1999, s 36-39
- Moonitz, Maurice, (1961), *The Basic Postulates of Accounting*, American Institute of Certified Public Accountants, New York
- Nelson, G. Kenneth, "Current and Historical Cost in Financial Statements", *The Accounting Review* vol 41 No. 1 1966, s 42-47
- Nerep, Erik, (1994), *Aktiebolagsrättsliga studier – särskilt om kapitalskyddet*, Juristförlaget JF AB, Stockholm
- Nilsson, Stellan, (2002), *Redovisningens normer och normbildare – En nationell och internationell översikt*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund

Parkin, Michael, Powell, Melanie, Matthews, Kent, (1997), *Economics*, tredje upplagan, Addison Wesley Longman, Ltd., Harlow

Paton, William A., "Cost and Value in Accounting", *The Journal of Accountancy* vol 81 No. 3 1946, s 192-199

Patel, Runar, Davidson, Bo, (1994), *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund

Paton, William Andrew, Stevenson, Russell Alger, (1920), *Principles of Accounting*, The Macmillan Company, New York

Paton, W. A., Littleton, A. C., (1960), *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, nionde upplagan, American Accounting Association, Sarasota

Posselius, Elisabeth, Grosskopf, Göran, Gometz, Ulf, Huldén, Lennart, "Skyddet för aktiebolagets eget kapital", *Ernst & Youngs skriftserie* nr 43 2000, fjärde reviderade upplagan, Ernst & Young, Stockholm

Redovisningsrådet, (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter – Översättning av IASC's Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*

Redovisningsrådet, (1998), *Förord till Redovisningsrådets rekommendationer*

Redovisningsrådet, (1998), *RR 8 Redovisning av effekter av ändrade valutakurser*

Redovisningsrådet, (2002), *RR 27 Finansiella instrument: Upplysningar och klassificering*

Rodhe, Knut, (2002), *Aktiebolagsrätt*, tjugonde upplagan, Norstedtds Juridik AB, Stockholm

Ross, Stephen A., Westerfield, Randolph W., Jaffe, Jeffrey, (2002), *Corporate Finance*, McGraw-Hill Irwin, Boston

Rundfelt, Rolf, (1999), *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1998*, Nr 19 i Stockholms Fondbörs skriftserie, Stockholms Fondbörs AB, Stockholm

Schroeder, Richard G., Clark, Myrtle W., Cathey, Jack M., (2001), *Financial Accounting Theory and Analysis – Text Readings and Cases*, sjunde upplagan, John Wiley & Sons, Inc., New York

Smiciklas, Martin, (1999), *Bolag, föreningar och stiftelser – En juridisk framställning med ekonomisk inriktning*, Studentlitteratur, Lund

Smith, Clifford W. Jr., Warner, Jerold B., "On Financial Contracting – An analysis of Bond Covenants", *Journal of Financial Economics* vol 7 No. 2 1979, s 117-161

Solomons, David, (1986), *Making Accounting Policy – the Quest for Credibility in Financial Reporting*, Oxford University Press, Inc., New York

Solomons, David, "Criteria for Choosing An Accounting Model", *Accounting Horizons* vol 9 No. 1 1995, s 42-51

Sprouse, Robert T., Moonitz, Maurice, (1962), *A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises*, American Institute of Certified Public Accountants, New York

Sterling, Robert R., "Relevant Financial Reporting in an Age of Price Changes", *The Journal of Accountancy* vol 141 No. 2 1975, s 42-51

Svenning, Conny, (2000), *Metodboken – Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i IT-samhället*, fjärde upplagan, Lorenz Förlag, Eslöv

Thorell, Per, (2002), *Vinstutdelningsreglerna och utvecklingen på redovisningsområdet*, Justitiedepartementet

Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning – en praxisundersökning mot bakgrund av finansiella instrument*, Parajett AB, Landskrona

Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund

Walton, Peter, (1995), *European Financial Reporting: A History*, Academic Press Ltd., London

Walton, Peter, Haller, Axel, Raffournier, Bernard, (1998), *International Accounting*, International Thomson Business Press, London

Watts, Ross L., Zimmerman, Jerold L., "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", *The Accounting Review* vol 53 No. 1 1978, s 112-134

Watts, Ross L., Zimmerman, Jerold L., (1986), *Positive Accounting Theory*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey

Wells, M. C., Cotton, W. D. J., "Holding Gains on Fixed Assets", *The Accounting Review* vol 40 No. 4 1965, s 829-833

Williamsson, Oliver E., "Organisation Form, Residual Claimants, and Corporate Control", *The Journal of Law and Economics* vol 26 No. 2 1983, s 351-366

Zeff, Stephen A., Maxwell, W. David, "Holding Gains on Fixed Assets – A Demurrer", *The Accounting Review* vol 40 No. 1 1965, s 65-75

Östman, Lars, (1997), "Normgivarna och makten" i Edenhammar, Hans, Hägg, Ingemund, (1997), *Makten över redovisningen*, s 25-39, SNS Förlag, FAR Förlag AB, Stockholm

Övriga källor

"467. IASCs utkast om redovisning av finansiella instrument", *FAR INFO* nr 14 1998

Aktiebolagslagen (1975:1385)

Ds 2002:42, *Redovisning och värdering av finansiella instrument*, Justitiedepartementet, Fritzes Förlag, Stockholm

Regeringens proposition 1995/96:10, *Årsredovisningslag*, Del 2

SOU 1997:168, *Vinstutdelning i aktiebolag*, Fritzes Förlag, Stockholm

SOU 2001:1, *Ny Aktiebolagslag*, Fritzes Förlag, Stockholm

Årsredovisningslagen (1995:1554)

Intervjuer

Personliga intervjuer

Anving, Kenth, Ställföreträdande Kreditchef Södra Regionen, Svenska Handelsbanken Malmö, personlig intervju 2003-04-15

Bjergert, Urban, Redovisningsfrågor, Skattemyndigheten Malmö, personlig intervju 2003-04-17

Friberg, Björn, Kreditchef Södra Regionen, Föreningssparbanken Malmö, personlig intervju 2003-04-15

Hermansson, Lars-Gunnar, Kreditchef Regionbanken, Nordea Malmö, personlig intervju, 2003-04-17

Källman, Cecilia, Företagsanalytiker, Sparbanken Finn Lund, personlig intervju 2003-04-16

Nikell, Carl Johan, Bankjurist, Föreningssparbanken Malmö, personlig intervju 2003-04-15

Reis, Ola, Kundansvarig börsnoterade företag Södra Sverige, Nordea Malmö, personlig intervju, 2003-04-17

Wiktor, Mats, Borgenärsfrågor, Skattemyndigheten Malmö, personlig intervju 2003-04-17

Telefonintervjuer

Aarrestad, Egil, Head of Industry and Corp. Analysis, SEB Merchant Banking Stockholm, telefonintervju 2003-04-28

Ahlgren, Lars, vVD, Färs&Frosta Sparbank Hörby, telefonintervju 2003-04-16

Eriksson, Kjell, Kreditchef, Föreningssparbanken Stockholm, telefonintervju 2003-04-17

Holmberg, Mikael, Swedish Banker's Association Stockholm, telefonintervju 2003-04-24

Ingelström, Christer, Kreditchef Region Syd, SEB Malmö, telefonintervju 2003-05-02

Johansson, Dag, Kreditchef, Den Danske Bank, filial Östgöta Enskilda Bank Stockholm, telefonintervju 2003-04-10

Linse, Joakim, Kontorschef, Sparbanken Finn Malmö, telefonintervju 2003-04-28

Lundquist, Lars, Kreditchef, Swedbank Föreningssparbanken Stockholm, telefonintervju 2003-04-24

Nilson, Carl-Åke, Kreditchef, Skandiabanken Stockholm, telefonintervju 2003-04-22

Mailkontakt

Rundfelt, Rolf, mailkontakt 2003-03-26

Thorell, Per, mailkontakt 2003-04-07